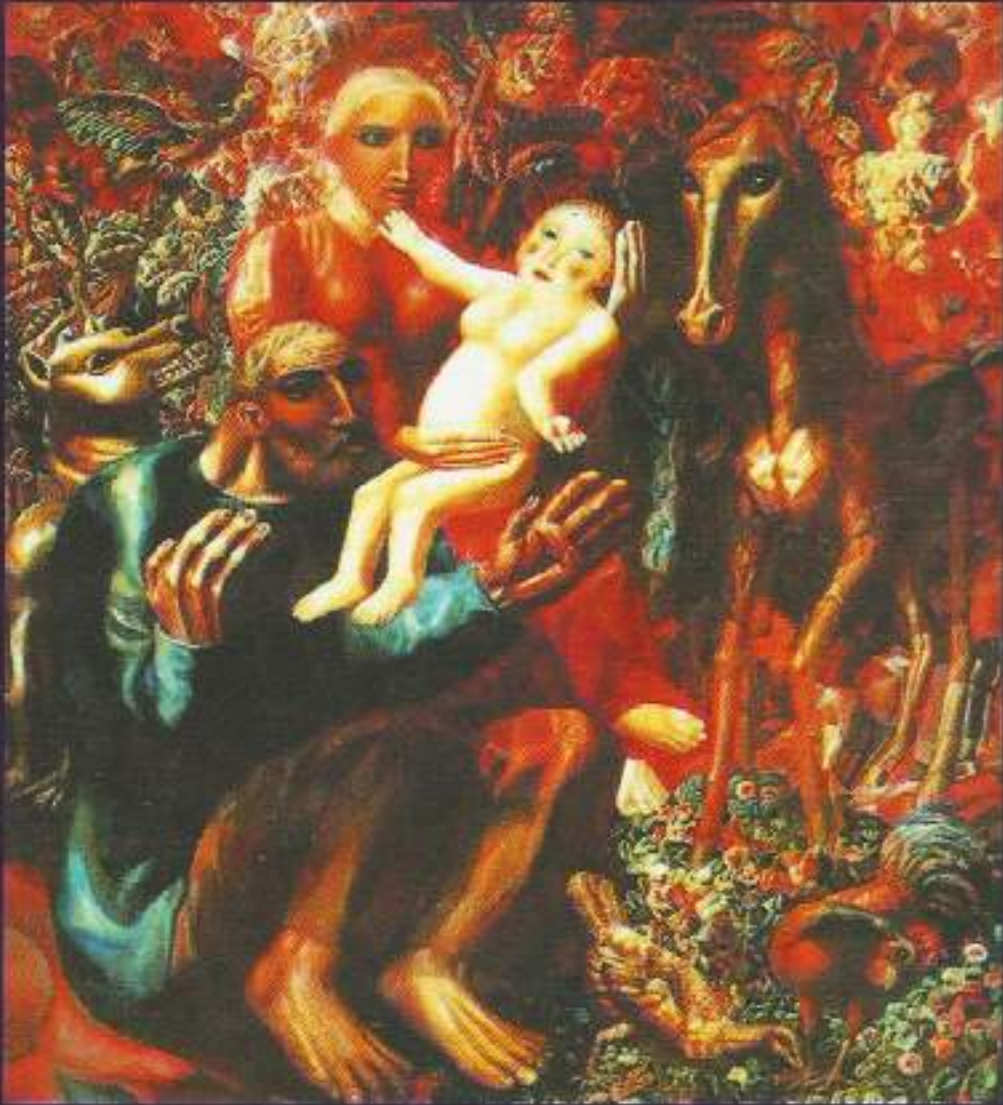

Özgür Düşün

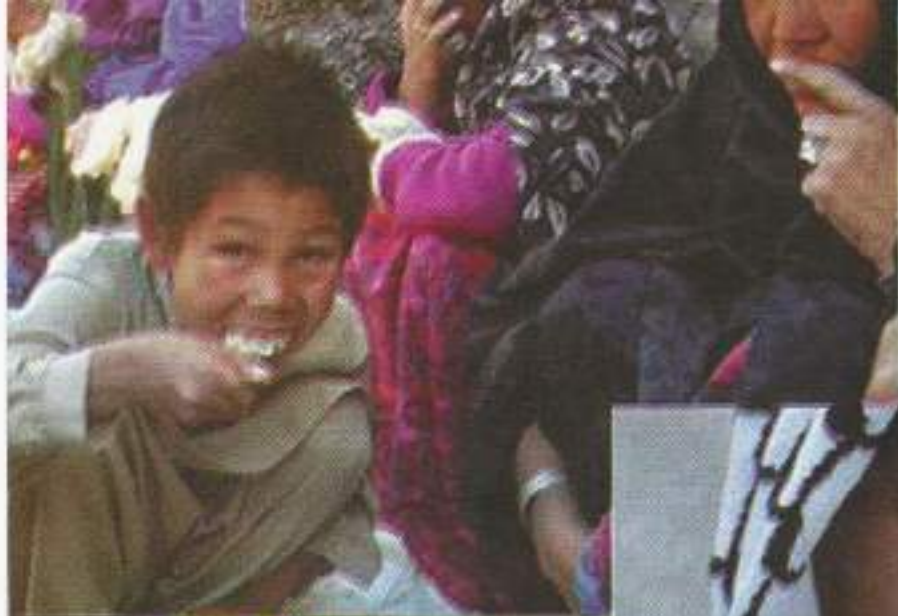
Aylık Gençlik Dergisi Yıl:1 Sayı:4 Ağustos 2002

1.500.000 TL

Futbol kime kazandırıyor?
Paris Komünü
İbn-i Haldun

Babeuf
Eğitim ve Üniversite
Medya Nerede...

Merhaba

Özgür Düşün kolektifinin çabası ve okur - yazarlarının desteği ile 4. sayımızla yine sizinle.

Bu sayımızdan itibaren, dergimizin yayın periyodunu her ayın biri olarak değiştirdik.

4. sayımızda, bir rant alanı haline gelen futbol toplumdaki bireyler üzerindeki yozlaştırma, yanlış bilgilendirme ve egemenlerin politikalarını yürütmelerinde kaddıraç rolünü üstlenen medya ve bir buçuk milyonu aşkın kişinin iyi bir gelecek hayali ile girmiş oldukları ÖSS'de 500 bin kişinin 105 puanını almada kaldığı bir toplumda eğitim ve üniversiteler üzerine araştırma - inceleme yazılarına yer verdik. Bunların yanı sıra, ilk proleterya diktatörlüğü deneyimi olan Paris Komünü, orta çağda kimilerine İslam'ın Marks'ı olarak nitelendirilen İbn-i Haldun, yaşamını devrime adayın Babeuf'un yaşamı ve mücadelesini konu alan yazılara, YÖK ve YÖK Yasa Tasansı hakkında Andaç Çuhadar ile yapılan röportaja ve okur - yazarlarımızın gönderdikleri ürünlere de yer verdik.

5. sayımızdan itibaren dergi sayfalarımızı, yükseköğrenim gençlik hareketi ve yükseköğrenim gençliğinin sorunları ve çözümlerine dair bir tartışma ortamına açacağız. Bu konu ile ilgili her görüşü ve öneriyi okuyucularımızla paylaşacağız.

Okur - yazarlarımızın, dergimize sundukları katkıları artırmalarını ve gönderecekleri yazıları özenli ve titiz bir şekilde hazırlayıp, periyoda uygun olarak her ayın 15'ine kadar bize ulaştırmalarını hatırlatırız.

Bir sonraki sayıda daha iyiyi yakalamak hedefi ile buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

Özgür Düşün'den	1
Yarın	2
Kim Kazanıyor, Kim Kaybediyor ?	4
Medya Nerede Ne Yapıyor ?	11
Şiir - Bekle Beni	16
Eğitim ve Üniversitelerimiz	17
Şiir - Tutsakların Şarkısı	30
Paris Komünü	31
İbn-i Haldun'un Suçu Ne?	37
Öykü - Kapan	48
Şiir - Acılı Gözler	50
Söyleşi - Bir Öğretim Görevlisinin Gözünden YÖK Yasa Tasansı	51
Diyaloglar	54
Mücadele Tarihinden - Babeuf	57

ABONE OL - ABONE BUL OKU - OKUT!

Yurtiçi Abonelik

6 Aylık 9.000.000

12 Aylık 18.000.000

Yurtdışı Abonelik

6 Aylık 35 Euro

12 Aylık 70 Euro

Özgür Düşün

E-mail: ozgurduşundergisi@hotmail.com

KARDELEN BASIM-YAYIM REKLAM
GÖSTERİ ORGANİZASYON LTD. ŞTİ.

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Mahir ZENGİN

Yönetim Yeri: Atatürk Bulvarı Emlak Bankası

Apt. C Blok No: 142 Kat: 6 Daire: 24Aksaray/İst

Tel: (0212) 520 54 42 -Faks: (0212) 520 53 93

Dergi: Kardelen Yayıncılık Baskı: SERLEB

BÜROLAR

ADANA: Kuruluşpril Mah. Melekçirmez Çarşısı 10 Sok. No:21 Tel-Fax: (0322) 332 67 20

ANKARA: Konur Sok. 14/26 Kızılay/Ankara Tel-Fax: (0312) 425 79 59

İZMİR: 853. Sok. Bilen İşhanı No: 27 Kat 6/610 Konaak/İzmir Tel-Fax: (0232) 445 86 22

KARTAL: Atatürk Bulvarı Dr. Sadık Ahmet sk. Karşıkaş İşhanı No:2/25 Tel-Fax: (0216) 389 5607

MERSİN: Bahçe mah. 111. sok. Emine Kara İşhanı No: 28 Kat:7

ATİNA: Kalidromiou 30 Ekserhis 106 80 Atina/Yunanistan Tel-Fax: (0030) 10 381 45 38

YD TEMSİLCİLİĞİ: KYOTO STR. 19 50670 Köln/DEUTSCHLAND

Tel/Fax: (00 49) 221 130 13 68 E-mail Adresi: devrimcidemokrasiyurtdisi@hotmail.com

Özgür Düşün Hesap Numarası: Ümit Sisilgin

Yapı Kredi İstanbul Şehzadebaşı Şb. No: 0026582.7 İş Bankası İst/Aksaray Şb. No: 10021139304

Dengelerin çabucak değişebildiği ülkemizde, esen rüzgarın değil, halkın devrimcileri olmak zorundayız. Vaadedilen 'güneş ülkesi', ne Avrupa'nın mülteci kamplarında, ne de dönemsel vahaların 'yapay' palmiyelerinin gölgesindedir. Güneş ülkesi, her bir tuğlası, her bir bucağına ellerimizin değdiği, harcının kanımız ve alınterimizle karıldığı bir ülkede olabilir ancak.

Keskin viraajların, dipsiz uçurumların güzergahımıza hakim olduğu çetrefil bir sürecin yol ayrımındayız yine. Gerek kendi yayınlarmızın, gerek devrimci basının gündeminde olan "yaşamın hücreleştirilmesi" olarak formüle edilen hakim sınıfların stratejik başarı elde etme amacıyla yönediği siyasal-ideolojik tasfiye saldırısı bu-

gün belki de Türkiye Devrimci Hareketi (TDH) açısından en ağır ve en zorlayıcı süreç olarak yaşanmakta. Böylesi bir saldırının yenilgi ile sonuçlanması, bizler ve halkımız açısından "umutların yenilmesi" ile eş anlamlıdır. Onun için devrimci yapılardan halka indirgenecek tarzda ataletin yıkılması ve bekle-gör konumlanışının sonlandırılması gerekir. Bu ise dün, bugün ve yarın nesnel değerlendirme, bilimsel sosyalizmi bir politika yapma tarzına dönüştürmeyle mümkündür ancak. Böylesi bir giriş sonrasında bazılarımız belki de "Elimizde hiçbir deneyimi olmayan yapı yok, bunlar her şeyi sil baştan, ele alıp kendilerini yeniden mi yaratacak?" diye sormaktan kendini alamayacaktır. Tarihsel birikimimiz bizim tasfiye saldırısına karşı en güçlü yanımızdır. Tasfiye en başta yarattığı psikolojik sarsıntı ile tanhimize

saldırmaktadır. Bunun içindir ki sıradanlaştırılan, içeriği boşaltılmaya çalışılan, "Geçmişin dogmatik söylemleriydi." cümlesiyle de bir çarpıda kenara itilen doğrulara, bugün partiyi, devrimi yeni öğrenen militan açığı ile saldırmak gerekmekte, imkansız gibi algılanması istenen siyasal iktidar hedefi ve bunun inşasını sağlayacak olan devrimci mücadele yöntemleri ve bunların ana eksenine oturtulması gereken Halk Savaşı teorisidir. "Demokratikleşme" süreci ile ötü alabildiğine açılan yasal zemin; devrimci hareketi, dergi çevresi, kültür merkezleri ve birkaç demokrasifiliği ile dairesel devriminde hapsedmeyi amaçlamakta ve bir biçimle bunu başarmaktadır.

Bizim gibi altı yüz yıllık korku hükümlerine üzerine, onu aratmayan sicilli bir devletin oturduğu ülkede, demokratik bilincin geli-

YARIN

mesi, halkın A ya da B yapısına değil de kendine güveninin sağlanması, onun kendisi için temsil ettiği bilincinin verilmesi çok kolay değildir. Çünkü coğrafyamızda korku, annelerin çocuklarına söyledikleri ninnilere kadar girmiş, her türlü hak arama vahşi bir zorda bastırılmıştır. Böylesi koşullarda en başta halkın kendisine güvenmesini sağlayacak örgütlenme esas olmalıdır. Bu ise halkın gücünü pratikte ortaya koyan ve halkın adaletini uygulayan bir çıkışla ancak mümkündür. Bunun dışında bir alana hapsolmüş kendini tekrar eden ve gün geçtikçe darlaşan dairesel faaliyetler bizlere her yönüyle kaybettirmektedir. Bir hareketin muhtevasını ortaya koymada temel kriterlerden biri onun programı ve bu programı yaşama geçirme pratiğidir. İkisinin birbirini tamamlar bütünlüğü onun niteliğini belirler. Bu noktada toplumun en dinamik kesimi olan gençliğe büyük sorumluluklar düşmektedir. Gerçekten yarınlarımızı kazanmak, halkımıza ve dünya halklarına devrimi armağan etmek mi istiyoruz yoksa ısrarla kendimizi tekrar mı edeceğiz? Yükseltilmesi gereken şiar billur su kadar nettir: "savaşa göre şekillenmek". Halk gençliği olarak, emeğimizi, dinamizminizi ve tüm çabalarınızı bu yönde seferber etmeliyiz. Özellikle 19 Aralık ve ölüm orucu süreci sonrasında karamsar yaklaşımlarla çok daha fazla karşılaşmaktayız. Şunu unutmamalıyız bu topraklarda devrimci savaş 2000-2002 ölüm orucu ile başlamadı. Onun öncesinde de ülkemizde yaygın ve profesyonel uygulanan savaş deneyimleri vardı, bundan sonra da olacaktır. Fakat ölüm orucu bir bakıma TDH açısından 21. yüzyıla girişte bir milat olarak alınabilir. İnsani ve gayri-insani tüm

olguların dorukta yaşandığı bir süreç olan ölüm orucu, geldiği nokta itibari ile TDH'ne hakim sınıflarca vurulmuş bir darbedir. Ancak bu darbe ile ülkemizdeki devrim ve siyasal iktidar mücadelesi bitirilememiştir. Acil olarak ele alınması gereken bu darbenin bir yenilgiye dönüşmesini engellemektir. Ölüm orucu süreci Türkiyeli devrimciler için çok önemli siyasal, ideolojik ve politik bir deneyimi de beraberinde getirmiştir. Bu birikimi ve ideolojik zemini doğru ele alan yapılar açısından ölüm orucu ileri atılım dayanağıdır.

Yaşadığımız koşullar birçok açıdan 12 Eylül koşullarına benzerdir. Darbe öncesi hızla gelişen halk hareketi ve devrimci yapılar, sonrasında karşı-devrim ile mücadele, darbe ve bu darbeye karşı halk-devrimci cephesinde büyük tepki. Fakat direnişin örgütlenmemesi sonrasında mültecileşme furçasına paralel olarak yaşanan 'Eylüllü günler'... Ama o günlerden farklı bugün cunta 'güler yüzlü'. Zor ve şiddet asgari düzeyde kullanılırken esas silah olarak ideolojik saldırıların yaşama geçirmekte. Yeniden korku ile susturulmaya karşın, tek tek de olsa çemberi kırma çabaları varken, son iki yıllık süreçte buna da rastlanmamakta, cehennemi bu sessizliğe ses olma görevi, cefakar ailelerimize, birkaç aydın ve demokratik kitle örgütüne devredilmiş ve buna eklenti olunmuş durumda. Nesnellik ile karamsarlık eş düzeye getirilmeye çalışırken bundan hareketle de "devrimi tatil etme" açıktan olmasa da pratikte hayata geçirilmektedir. Ciddi bir darbe aldığımız doğrudur, fakat bunu açacak tarihsel birikimimiz ve insan potansiyelimiz mevcuttur. Gün bu günü örgütlenme, savaşı geliştirip ihtiyaçlarına ce-

vap olacak cüreti gösterebilme günüdür. Yarı birileri bu ülkede devrimden bahsedecekse, gündemi belirleyecek, feda ve kahramanlık kuşağını iktidara taşıyacaksa; onlar muhakkak ki bu cüreti gösterenler ve ileri taşıyanlar olacaktır. Dengelerin çabucak değişebileceği ülkemizde, esen rüzgarın değil, halkın devrimcileri olmak zorundayız. Vaadedilen 'güneş ülkesi' ne Avrupa'nın mülteci kamplarında, ne de dönemsel vahaların 'yapay' palmiyelerinin gölgesindedir. Güneş ülkesi, her bir tağlastı, her bir bucağına ellerimizin değdiği, harıcının kanımız ve alınterimizle karıldığı bir ülkede olabilir ancak. Emperyalizmin tasfiye saldırılan yeni değildir, 12 Eylül'de darbe nasıl ki yenilgiye dönüştüyse, 90'lı yıllarda Rus Sosyal Emperyalizmi'nin çökmesi ile başlayan tasfiye 91 affı ile ülkemizde de yaşamsallaştırılmaya çalışılmışsa da proletarya partisi güçlerinin birliği ve bunun gibi çıkışlarla bu süreç de kısa sürede tersine çevrilmiş ve TDH için bir zıplama tahtası olmuştur.

Böylesi kapsamlı değişimlerin yol ayrımında olduğumuz günlerde halk gençliği ideolojik konumlanışını, gecikmeden netleştirmelidir. Bu noktada temel kriter; "zora dayalı devrimi ve silahlı mücadeleyi" mi savunuyoruz yoksa "demokratik haklar temelinde sivil itaatsizlik pratiği"ni mi? çatışması karşısında yapılacak tercihtir. Eğer gelecekte söz hakkı almak istiyorsak ilki tercih edilmeli bunun somut gereklilikleri konusunda gençlik tüm dinamizmini seferber etmelidir. Bugün bizlere düşen güncel görev: kitlelerle yaşamın, sınıf savaşımının her alanında buluşacak, yoğunlaşacak sabırlı, kararlı, atak bir mücadele yürütmektir.

FUTBOL KİME KAZANDIRIYOR?

Dünyada yaşanan futbol çılgınlıklarına, bizim de söyleyecek sözümüz var. Ne yazık ki kendisini sol kimlikle ifade eden birçok kimserenin kafası bu konuda aydınlık değil. Aşağıdaki kurgusal diyalogun bilinç açıcı olacağını düşünüyoruz.

Tarik: Merhaba arkadaşlar. Kusura bakmayın geciktim her taraf insan seli ancak gelebildim.

Ozan: Hoş geldin Tarık. Ne bu surat böyle? Neyin var?

Tarik: Görmüyor musun ortalığı? Nasıl iyi olabilir ki insan. İçin sızlıyor.

Ozan: Niye? Sen de sevinsece biraz, bak Türkiye dünya üçüncüsü oldu. İnsanlar da doğal olarak eğleniyor.

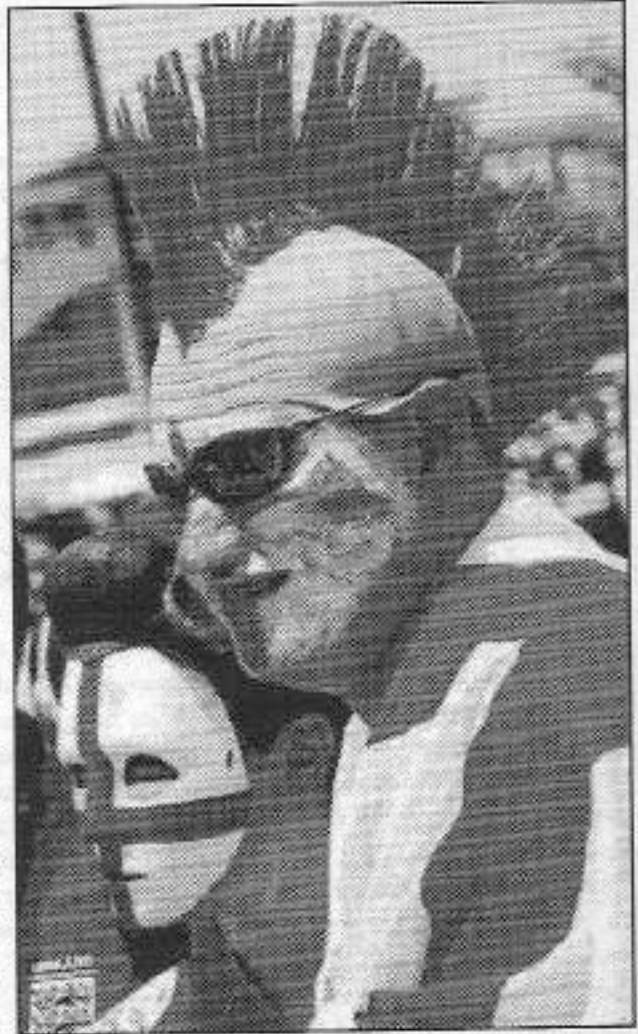
Tarik: Bana hiç de doğal gelmiyor. Hem bunun eğlence de olduğunu düşünmüyorum.

Ozan: Niye bunca sıkıntı arasında insanları bir anlık eğlenmesinde ne kötülük var?

Tarik: Bu eğlence olamaz. Çalışma dışı serbest saatleri doldurmak amacıyla girilen çeşitli faaliyetlerden biri de 'eğlence'dir. Ancak eğlencenin bu kendiliğinden oluşu, kapitalizmin gelişme süreci içinde yavaş yavaş kaybolur, zaman içinde sistem eğlence biçimlerini ideolojik baskı aracıyla kullanmaya başlar. Toplumsal hayatın bütünü kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda şekillendiren egemen sınıflar, egemenliklerinin devamı ile çelgen hiçbir faaliyete izin vermezler. Batıda sosyokültürel araştırmalar arasında önemli yer tutan oyun tarihi incelemeleri, günümüzde 300'e yakın oyunun yok edildiğine dair bilgiler sunmaktadır. Kapitalizm eski eğlence biçimlerini

devralır, ancak yetersizliklerini gidermek için onları değiştirir. Yeni eğlence türleri yaratır. Örneğin, çağımızda kimse eğlence olsun diye aslanlara parçalanılmıyor ancak sistem, kendi açısından yararlı bulduğu 'şiddet', 'sadizm' eğilimini başka araçlar kullanarak körükliyor, canlı tutuyor. 'Action' filmleri, polisiye romanlar bu sonucu yaratan eğlence araçlarından bazıları. Kapitalizmle gelen iş bölümünde görevi 'eğlendirmek' olan profesyonel eğlendiriciler de doğmuştur. Şarkıcılar, 'stand-up'çılar ...vb. uzmanlaştıkları bir türü sergileyerek, belli bir ücret karşılığında 'boşça' vakit geçirirler. Bu durum eğlenceden çok bana halkları uyutan yeni afyon dalgası gibi geliyor. Christian Bodeberg bir 'dinsel ayine' benzettiği futbol konusunda şunlara dikkati çeker: Ferdi sporlar (atletizm, tenis, bisiklet, yüzme...) halk arasında nadiren kavga-ya sebep oluyorlar. Buna karşılık, temas ve takım sporları (futbol, basketbol...) seyirciler arasındaki meydan okumala-

nın çok sıkça olmasına yol açıyorlar. Bu durum spor gösterisinin iki boyutundan ileri geliyor: Seyircilerin oyunla bütünleşerek oyuna katılması; kulüpler arası karşılaşmalardan istifadeyle benzeşimler ayini(...) Futbolun durumu burada iyi bir örnektir. Sade, temas, takım ve rekabet oyunu olan bu spor bugün evrensel erkek kültürünün nadir unsurlarından birini teşkil eder(...) Futbol maçının bir nevi ayine dönüşmüş savaşın bütün gö-

rintülerini yansıttığı da söylenilebilir. Maçlardaki gösterilerin bir başka ana özelliği dinle köklü ilgisidir. Hakikaten bir spor müsabakasında bir törenin bütün unsurları bulunur. Aynı iyilerle kötüler biz ve onlar arasındaki sonu meçhul karşılaşma üzerinde temellenip bize hayat ve ölümden bahseder.

Etnolog Nathalie Luca, 'Futbolun Selameti' adlı kitabında futbol ile din arasındaki benzerlikleri ortaya koyar. Bir futbol tarikatında altı ay yaşayarak gözlemleyen yazar, stadyumları mahbet, izleyenleri cemaat, futbolcuların da tanrılaşmalarını saptarken; tezahüratları dini ayinlere benzetirken, holiganlar nedeniyle de futbolun da sadece dini değil aynı zamanda savaşları da andırıldığını altını çizer.

Ozan: Dur hemen lafı nerelere çektin. Ben sadece futboldan bahsediyorum. Fizik gücünün, becerinin yarışması. İnsan yaratıcılığının sınırlarını zorlamaktan.

Tarik: Yaşamda hiçbir şey yoktur ki ideolojik olmasın. Bugün futbol, içine sokulduğu bağlamlarından ayrı düşünülemez. Egemen sınıf mevcudiyetini korumak için, mutlak olarak, politik ve ideolojik yapıyı da şekillendirmek ister. Saf şiddetle temellenmiş bir toplum yoktur. Baskı altında olanların ve sömürülenlerin boyun eğişini sağlayan ideolojidir. Bu öğreti kapitalist ve feodal toplum üzerinden somutlaşılacak olursa, burjuvazinin asalak olmaya, başlaması, muhalefetin giderek genişlemesi üzerine kitleleri oyalamak, bilinçli sınıf mücadelesinden uzaklaştırmak, onlara yapay duygular sağlamak amacıyla, yeni eğlence biçimleri yaratılmış bunlara geniş bir yaygınlık kazandırılmıştır. Spor organizasyonlarında en büyük sıçrama 1871 yılındaki ekonomik bürhanın hemen ertesinde gerçekleştirilmiştir. Spor tarihindeki ilk profesyonel sporcu ve takımların bürhanın en fazla kendini gösterdiği kömür ocakları ile fabrikalardan çıkması, sporun

ekonomik bürhanları gizleyen bir araç olduğunun apaçık izahatıdır. Spor kulüplerini kurma misyonunu bizzat fabrika sahipleri için üstlenmiştir? 19. yüzyılla birlikte, Batı ülkelerinde, spor, çeşitli amaçları doğrultusunda yeniden ele alınmaya başlanmış, yeni spor dalları yaratılmış, varolan spor dalları sistemleştirilmiştir. Başlangıçta amatörce (amatör kelimesi, Fransızca kaynaklı olup, Latince'deki 'amare' yani sevmek fiilinden kaynaklanır) bir eğlence, boş zaman faaliyeti olarak yapılan spora duyulan ilginin artması, etkinliğin gelişmesi sonucu, para kazanmak amacıyla karşılaşmalar düzenlenmeye başlanmıştır. Bu yeni durum, aktif olarak spor yapan, ancak karşılaşmaları izleyen bir seyirci kitlesi ile, mesleği 'sporcu' olan tek bir spor dalında uzmanlaşmış, kazanç amacıyla karşılaşmalar yapan, sporcular yaratmıştır. Profesyonel spor denilen bu olgu, bünyesinde barındırdığı kar ve başka amaçlar için kullanılmaya yatkın yapısı içinde bugüne uzanmıştır.

Barış: Bu kuru söylemlerle halktan ne kadar uzakta olduğunun farkında değil misin? Sen devrimi kimlerle yapacaksın? Onların sezmişlerini,

duyularını anlamadıktan sonra. İnsanlar futbolu seviyor. Sonra bu sevginin nasıl anti-emperyalist karaktere ilerletilebileceğidir. Sonra Türkiye'nin dünya üçüncüsü olması emperyalistlere vurulmuş bir dabe'dir. Sokaktan çevireceğin birine bunları anlatsan, güler geçer.

Tarik: Ne büyük dabe. Türkiye'nin 2-1 yenildiği Brezilya maçı sonrası % 14 oranında geri alınan benzin zammı, berabere biten Kostarika maçı ve Türkiye'nin tur atlamasıyla birlikte % 2.5 oranında yükseldi. Türkiye'nin yan final maçını oynadığı gün tıp gaz fiyatları % 2.46 ile % 2, 86 oranında arttı. Aynı gün asgari ücret açıklandı: 184 milyon. İşte emperyalizme vurulan dabe.

Ozan: Tamam haklı olabilirsiniz. Yine de futbol izlemek çok keyifli.

Tarik: Kapitalistlerin elinde futbol tüm estetiğini yitirdi. Spor 'bedeli ne olursa kazanmalısın ideolojisinin' şekillenmeye başladığından beri, ruh ve beden sağlığı amacından uzaklaşmıştır. Sporcuların kapasitelerini artırmaya yönelik çalışmalarla palazlanan rekabet ortamında genç bedenler kobaylara dönüşmüştür. Aşırı kazanç tutkusunun kaskacında

doping hapları ve iğnelerle dolu yaşamlar... Bir zamanlar psikiyatri kliniğinde tedavi gören İtalyan futbolcunun anlattıkları çarpıcıdır. Herkes beni hatasız bir futbolcu olarak görmek istiyordu. Onlara göre ben normal bir insan değil, harika bir maymundum. Bir sirk maymunu idim ve ip üzerinde kesinlikle hatasız olmak zorundaydım. Zaman zaman içimden bir ses kaç diyordu. Sonraları futbolla ilgili herkese acı bir zevk çekirtmeye başladığımı sezinledim. Artık eşimi bile bir futbol topu gibi görmeye başladım. Bazen poposuna vole atıldığı da oluyordu. Alt üst olan sınır sistemi, hafıza zayıflığı, kendini yorgun hissetme, sorumluluktan kaçma, çevreye uyumsuzluk, içkiye ve sekse aşırı düşkünlük ve benzeri psikolojik bozukluklara, sadece Vietnam Savaşı'ndan dönen Amerikan askerlerinde rastlanmıştır. Benzer olumsuzluklar, çeşitli

dönemlerde, değişik branşlardaki sporcularda da sık sık ortaya çıkmıştır. Elimdeki şu yazıyı birlikte okuyalım.

Futbol Endüstrisi ve Ekonomi

Şimdilerde futbolun en büyük dostu sermaye! Otomobil, meşrubat, ayakkabı öncülüğünde her türlü sermaye Dünyada adını herkesin ezberlediği ünlü futbolcular şampiyandan, çikolataya kadar her türlü malın reklamına çıkıyor.

1930'da Uruguay'da ilk Dünya Kupasına dört takım katıldı. Son düzenlenen kupaya ise 32 takım. FIFA denilen ve dünya futbol kulüplerinin üye olduğu organizasyon, BM'den daha evrensel! FIFA'ya üye ülkelerin sayısı 198, BM'nin 185. FIFA'nın 2000 yılı bütçesi 300 milyar dolara ulaşarak bir çok Avrupa ülkesini aştı. 1998 Fransa Dünya Kupası'nı, kümülatif 37 milyar insan ve 9 bin ga-

zeteci, 100 TV ile 150 radyo istasyonunu izledi.

Futbol yılda 250 milyon dolarlık gelir akışı yaratan bir endüstri artık. 1974 yılında Dünya Kupası'na sadece 16 takım katılıyordu. O kupanın sponsorluğunu üstlenen tek bir şirket bile yoktu. 2002 Dünya Kupası'na 32 takım katıldı. FIFA 2002 Dünya Kupası'na da Adidas, Budweiser, Fuji Xerox, Gillette, JVC, MasterCard, Philips, Toshiba, Avaya, Coca Cola, Fuji Film, Hyundai, Kf Nür, McDonalds ve Yahoo sponsor oldu. Bu firmaların Dünya Kupası'na verdikleri para, bütçelerinin çok küçük bir kısmıydı. 2002 Dünya Kupası'nın TV yayın hakları için ödenen para miktarı tam 823 milyon Euro. Tüketim toplumu ayinine dönüştürülen futbol (ya da Avrupa şampiyonası) ile maç başlamadan kazandılar. Futbol endüstrisini, 'Gösteri Toplumu'nun saldırı hattına dönüştüren kapitalist imaj dünyası açısından, sahadaki oyunun ya da gerçekte neler olup bittiğinin zerrece önemi yoktur. Onların kafa yordduğu iğreceliği iktidar sahiplerinin arzuları doğrultusunda yeniden nasıl yaratılacağı noktasına kilitlenmiştir. Çünkü futbol yıldızları gerek söylem, gerekse görsel açıdan yeniden üretilirken; aslı olan Nike, Adidas vb.'leri ya da 'Takım hiçbir şeydir; yıldız her şeydir.' bireyciliğinin yağınları mal edilmesidir. Yani kapitalizm, futbolu futbol yapan kolektif-insani özelliklerden kopartarak, 'yıldızlar' ve 'idoller' üreten 'gösteri toplumu'nun ekonomik sektörüne dönüştürmüştür. Bu alanda bir ayine dönüştürülen futbol, tüketim toplumunun ihtiyaçlarına göre tekelci sponsorlar tarafından yeniden biçimlendirilmiştir. Kayıt dışı özellikler taşıyan ve kara paranın akınmasında araç olarak kullanılan futbol ekonomisi azgın bir talan alanıdır.

Tekelci sponsorların talan mekanizmasının dişlilerine dönmüş futbol, sponsor her şeydir gerisi hiçbir şey! Futbol dünyasının görünen

yüzündeki pırlıta, görünmeyen yüzündeki sefaleti ve sömürüyü gizlemeye yetmiyor. Ronaldo final maçında kendisi için özel olarak tasarlanmış 240 gramlık ayakkabıları ve 25 milyon dolara sigortalanan bacaklarıyla, Pakistan'ın Sialkot kentinde günlüğü 30 sente çalıştırılan çocuklara diktirilen topu tekmeledi. Umbro firmasının İngiliz Milli Takımı'na 5 yıl için ödediği sponsor ücreti 80 milyon dolar. Nike firması, Brezilya Futbol Federasyonuna 10 yıl için 400 milyon dolar ödedi. Buna karşılık dünya futbol endüstrisinin kalbi Pencap'taki Sialkot bölgesinde yaşayan çocukların eğitimi için ILO'nun geliştirdiği projeye gereken para sadece 1 milyon dolar. 2 bin 800 küçük kız ve oğlan çocuğun eğitimi için gereken 90 derslik bir okul projesi bu. Okumaları gereken yaşat bir dilim ekmeğin için tükenene kadar çalışmak zorunda kalan çocuklar için bir umut ışığı olarak anılan. Bölgede yaklaşık 7 bin kadar çocuk işçi bir umut ışığı var. Hiç biri eğitim görmemiş. Anneleri ile birlikte günde kazanacakları toplam 1.5 dolar için sabah gün doğumundan akşam gün batıma ka-

dar çalışıyorlar. Diktikleri bir top şu an Avrupa'nın görkemli mağazalarında yaklaşık 90 dolara satılıyor. Çocuklara kalan ise bir dilim ekmeğin yanı sıra kesilen parmaklar, iki büklüm çalışmanın neden olduğu omurga hastalıkları ve giderek görme yeteneğini kaybeden gözler.

Saldırganlık ve Irkçılık

Fransa'da yapılan 1998 Dünya Kupası futbol finallerinde İran milli takımının A.B.D.'yi 1-0 yenmesi İran'da ulusal bayram ilan edilmişti. Hatta Bagheri, o maçta golü attığı için İran tarafından askerlik görevinden muaf tutulmuştur. Futbol ulusal devletlerin uluslararası ilişkilerde çözümleyemediği ekonomik, askeri ve diplomatik mücadelelerin bir başka arenada sürdürülmesine yarayan bir argümandı artık.

Son yıllarda taraftarların yüzlerini bile bayrak ya da takım renklerine boyamalarıyla kendini gösteren futbol milliyetçiliğinin, faşizme ilgisi çok eskilere dayanıyor. 1934 yılındaki Dünya Kupası'nı düzenleyen ve kazanan İtalya'da, futbolun siyasal faşizme ne büyük hizmetler görebileceğini ilk anlatan kişi Musolini

olmuştu. 1936 Olimpiyatlarının Hitler Almanyası'nın propaganda aracı haline gelmesinden iki yıl önce, İtalyan diktatör: Futbolun, mizansere uygun bir alan içinde önemli kalabalıklar toplayarak, bu kalabalıklar üstünde yoğun baskı kurmaya ve milliyetçi güdüleri harekete geçirmeye yarayan olağan üstü potansiyelini keşfetmiş ve futbolcular hakkında ilk kez 'Milli davanın askerleri!' deyimini kullanmıştı.

Bana ilki yüz bin kişilik uyku tutumu yaptırdıyan ve ünlü Bernabeu Stadını inşa ettiren faşist İspanya'nın açığöz Franco'su aynı yöntemleri Real Madrid takımı üzerinden denemeye çalışmış ancak, bu ülkedeki yerel milliyetçilik dıvanna çarpmıştır. Barcelona, Katalan milliyetçiliğinin bir sembolü olarak etnik bir kimliği yansıtırken, Atletico Bilbao; Bask hareketinin ve Bask milliyetçiliğinin bir sembolü olarak ve kadrosunda Bask kökenli olmayan futbolculara yer vermeyerek etnik milliyetçiliğin futbol alanında en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmuştur.

Portekiz'de 20. Yüzyılın en uzun diktatörlüklerinden birini oluşturmuş faşist Salazar'ın bu uzun diktatörlük süresinin gerekçesini 3F formülüne (futbol, fiesta, karnaval) eğlenceleri, fado, tango) bağlaması bir rastlantı değildir.

Kızıl Tugaylar örgütünün eski teorisyenlerinden felsefe profesörü Toni Negri, İtalya'daki cezaevinde Liberation gazetesindeki makalesinde şunları diyor: İtalya'da yaşamak için futbol atmosferini teneffüs etmek gerekir. Nitekim şu an bulunduğu Roma hapisanesinde pazarı günü lig, perşembe günü de kupa maçlarından sonra mahkum veya gardiyanlar ve ziyaretçiler ya da personelle olan tüm konuşmalar mutlaka futbolla başlıyor. Dışarıda da öyle! Fakat ben İtalya'daki yeni olgu karşısında huzursuz ve şaşkınum. Çünkü bütün eski değerler yıkılmış durumda. Gerçek bir uygar-

lık krizi mevcut. Eskiden insanlar bir kulübün taraftarlığına ilhak ederken veya bu taraftarlığı miras olarak devralırken ne yaptıklarını bilirlerdi. AC Milano, Torino, Roma şehirdi proletaryanın 'kızıl' takımlarıydı. Buna karşılık Inter, Juventus ve Lazio finans büyük burjuvazisinin, Agnelli ailesinin ve Fiat çevresinin, Roma toprak aristokrasisinin ekipleriydiler. Stadyuma gitmek, sınıf aidiyetlerini sahiplenen kentli kültürün parçasıydı. Ama şimdi hiçbir şey belli değil. Berlesconi'nin satın aldığı AC Milano eskiden Sovyet profili bir Van Basten'in, bir Gullit'in, bir Rijkaard'ın işçilerini dağıtarken, artık ödül diye 'komünizmin kara kitabı'nı veriyor. Alfa Romeo işçileri ise petrol zengini Moratti'nin Inter'ini destekliyor. Zaten her tarafa aynı. Şu Roma şehrinde Lazio takımının etrafında Vatikan prensleri ve banliyö yoksulları hatta mağribi göçmen

işçiler birleşiyor.(...) Getirilecek yarımlar konusunda kaygılı ve mütereddim.. Çünkü ben de postmodern belirsizlik girdabına yuvarlandığımı hissediyor, futbolun küreselleşmesi karşısında değerler krizine dalıyorum.

Ezilen halklar ile futbol olgusunu anımsatan küçük öykü çarpıcıdır:

Zavallı çocuğun ayakları doğuştan yoktur, ama yaşamakta ve çok iyi huylu, çok yardım severdir. Bir pazar günü sevinç içinde: 'Ben de bugün futbol oynayacağım.' der annesine. Kadıncağızın gözleri dolar: 'A benim yavrum, bu halinle nasıl futbol oynarsın sen?' Çocuk gülümser: 'Hiç merak etme sen, ben top olacağım, onlar oynayacaklar.' der.

1978'de Arjantin'de yapılan Dünya Kupası müsabakalarını ev sahibi ekip kazandı. Askeri cuntta, dünya kupası organizasyonunu kullanarak sevinli hale gelmek, böylelikle

failli meçhulleri, işkenceleri tutuklamaları, tüm baskıları, halkın mağduriyetini unutturmak istiyordu. Cunta ya bir dünya kupası gerekiyordu! Slogan hazır: 'Dünya Kupası'nda 25 milyon Arjantinli oynayacak! bu slogan halk arasında 'Dünya Kupası bedelini 25 milyon halk ödeyecek! biçimini almıştı. Arjantinli şair Carlos Ferrera, Dünya Kupası adlı şiirinde, coşkulu kutlamalardan sonraki günleri şöyle anlatıyordu:

' en kötü tarafı sonuydu,
 omursuz ve şaşkın halde,
 o cesetler geri dönüyordu
 nehir yataklarına
 toplu mezarlara,
 başlarını sallayarak,
 ve unutulmuş şarkıları söyleyerek,
 Ve biz ordaydık
 davullarımız

delicesine parlayan bayraklarımız
 ve alt üst olmuş bir dünya'

S.S.C.B. dağılmadan önce adlarının başında Dinamo olan (Kiev, Minsk, Dresden, Bülkreş..vb) futbol takımları üst düzeyde fizik gücüne dayanan teknikleri, disipliner yapılarının yanı sıra estetikten uzak futbol kimlikleriyle bir anlamda 'rejim'in sözcükleriydiler.

S.S.C.B.'nin parçalanmasından sonra, kimliklerine sahip çıkmak isteyen yeni cumhuriyetlerin ilk elde birer futbol takımı kurmaları rastlanıyordu değil. Sahalarda ulusu temsil eden devlet kavramının, yerini milli takıma bırakmasının sarsıntıları, 1969 yılında Salvador ve Honduras takımlarının oynadığı bir maç, iki devletin birbirine savaş ilanı ve Honduras ordusunun Salvador'u işgaliyle sonuçlanmıştır.

Ufak bir kıvılcımla ateşlenmeye hazır kitle psikolojisinin en yoğun yaşandığı yerler olan tribünlerin, hem Avrupa ülkelerinde hem de Türkiye gibi ülkelerde, milliyetçi söylemin en ırkçı tarzını savunan faşistler için cazip mekanlar olmasının sebebi kuşkusuz futbolun tabiatından kaynaklı. Futbolun düşünme ye-

teneci ca kat olanların bile anlayabileceği busitlikle kurulu olmasında.

Türkiye'de Futbol

Türkiye halkının yüzde 70'i hiç spor yapmıyor. Spor yapanlar ise 32. Ancak buna karşın Türk(eye) toplumu futbol hastalığına tutulmuş görünüyor. Futbol hastalığına tutulmuşların büyük çoğunluğunun kırsal kesimlerden kopmuş, kent yaşamına ayak uyduramayan varoşlardaki insanlarımızın oluşturduğu sır değil. Sosyal kimliği ile futbol takımını özdeşleştirerek sorununa sahte bir çözüm üreten Türk(eye) gençliği, tuttuğu futbol takımının serüvenine kodlanarak düzenin saldırgan terapisine maruz kalıyor. Taraftan olduğu takım maç kazanınca, yaşamsal sorunlarından yabıtılan gamsız, kaybedince de ruhsal çöküntülere maruz kalıyor.

Dünyanın her yerindeki faşist devletler halkın muhalefeti ni engellemek için yoğun bir terör politikası uyguluyorlar. Ancak bu terör politikası, her yerde halkın kültürünü yozlaştıracak ve sürü psikolojisinin uygulanmasına yardımcı olacak futbol, yoz eğlence, fuhuş, uyuşturucu vb. gibi araçlarla birlikte kullanılıyor. Halkın düşünmesini, ülkesinin sorunlarıyla ilgilmesini engellemek, bu politikaların birinci hedefi. Kitlelerin umutları, kendi öz güçleri ve emekleri yerine at yarışlarına, piyangolara, kazı kazanlara bağlamaları; toplumsal kimliklerini bir takımın taraftarlığına indirgemeleri isteniyor. Şehir ve iş yaşamında yalnızlaştırılmış bireylere, taraftarlık sayesinde yalnızlıkları, mutsuzlukları unutturulmaya çalışılıyor. Özellikle 12 Eylül'den

sonrasında gençliğin devrimci mücadeleden uzaklaşması için özel bir politika izlendi. Ancak darbe sonrası futbol, tesis eksikliğinden dolayı hemen gelişemedi. Ancak onun boşluğunu porno, mafya ve uyuşturucunun hızlı gelişimi ile dolduruldu. 12 Eylül askeri faşist darbesinden sonra cuntanın bulunduğu başkentin birinci futbol liginde bir temsilcisinin olmaması olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiş, spordaki burjuva kuralları hiçe sayılarak, o zamanlar 2. Lig'de mücadele eden Ankaragücü Türkiye Kupası'nı kazanmasından dolayıyla paşa emri ile 1. Lig'e çıkarılmıştır. Resmî devlet ku-

rumları PTT, Köy Hizmetleri, DSI gibi kamu kuruluşları birer futbol takımı oluşturarak futbolun kitleselleşmesinde ön ayak olmuşlardır. 1990'lı yıllarda Kürt ulusal hareketinin ivme kazanmasıyla, Kürt illerinde sporun canlanması için ayrı bir çaba harcandı. Diyarbakırspor ve Vanspor'un 1.Lige çıkması için türlü oyunlar oynandı. Anadolu edebiyatıyla gazetelerin manşetlerine taşındılar. Yine Ağrıspor top yekin devlet erkanının desteğiyle namağlup ilan edildi, ikinci lige çıkarıldı. Öğretmen ve memurlardan Ağrıspor

için para alındı, maaşları kesildi. Futbol kültürünün yaygın olmadığı Ağrı'da herkes futbola ilgilenmeye başladı. Aynı yöntemlerle Erzurumspor da 30 yıl aradan sonra birinci lige çıkarıldı. Yapılan propagandalar sonucunda Erzurumspor taraftarları 'Dadaş geliyor dadaş! Kahrolsun bölücülük!' gibi sloganlar atarak ırkçılığı faşizmi hortlatırken, yoksulluğun, baskının, açlığın diz boyu olduğu Ağrı'da yığınla işsiz gencin tüm gündemi futbol. İnsanlar futbol kurslarına yazılıyor; ünlü olacağı günün hayalini kuruyor. Sosyal yaşamın sıfırda olduğu bölgede futbol, aynı zamanda bir sosyal faaliyet ve eğlence aracı olarak insanlara empoze ettirilmektedir. Oral Çelik'in Malatyaspor başkanlığına geçmesiyle devletin ve sivil faşistlerin futbola verdikleri önemin açık bir göstergesi oldu. Susurluk çetesinden Ali Fevzi Bir de Sahrayspor başkanı oldu.

Adil Küçük :

'Kombassan Holding, 1996 yılında Konyaspor'u alarak sahaya çıktı.' Adını Konya Kombassan

olarak değiştirdiği kulüp için büyük paralar harcamaktan çekinmeyen holding, bugün çok iyi bir reklam aracına sahip. Bugünlerde Yozgat'ta Yimpaş denildiği zaman, akla Yozgatspor geliyor. Eski Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin Kayserispor bakanı olmasının nedeni yalnızca futbol aşkı olamaz! Karatepe'yi Ankara DGM'de yaptığı savunmanın ardından, Kayseri'ye döndüğünde karşılayanların arasında çok sayıda taraftarların bulunması, eski başkanın sporu neden çok sevdiğini anlatıyor. Konya'daki Er-

düstri Holding de spor kulübü alanlarına girmiş durumda. Holding aynı anda kurduğu yedi şirketten biri spor yatırımlarıyla ilgilenmek için kuruldu. Şirket ikinci ligden Aksarayspor'u alarak iştiraklerinden Aktas adını verdi. Sakaryaspor Erol Aksoy'un, Adanaspor Uzaniann. Artık futbolun büyük takımlarının semaye, istihbarat, mafya, mason ve sivil faşist ilişkileri birleştiren siyasi örgütlenmeler oldukları biliniyor.

Son şampiyonada Türk takımın ana sponsorları olan Pepsi, Efes Pilsen, Adidas ve Türkiye İş Bankası ile yan sponsorları olan Shell, Sarar ve Mercedes Benz, 2004 yılına dek takıma 12 milyon dolar ödeyecek. Ayrıca bu gelirlere, ekstra promosyon ve hediyeler dâhil değil. FIFA 2002 Dünya Kupası'nın resmi sponsoru Coca Cola ile Türk Milli Takımı'nın resmi sponsoru olan Pepsi, reklamlarında futbolu kullanınca mahkemelik oldular. Coca Cola, Türkiye'deki reklamlarında Rüştü'ye rol verince Milli Takım sponsoru olan şirketlerin haklarını ihlal etmekle suçlandı. Futbol Federasyonu Başkanı Haluk Ulusoy'un başvurusu üzerine, İstanbul Zinci Aslye Ticaret Mahkemesi, Coca Cola'nın televizyon reklamlarıyla ilgili ihtiyati tedbir kararı aldı.

Dünya Kupası, boya sektörünü de karıştırdı. Filli Boya'nın, televizyon reklamlarında "Milli Boya" olmasına tepki gösteren boyacılar, Reklam Özdenetim Kurulu'nu da harekete geçirdi. Özdenetim Kurulu bir karar alarak televizyon kanallarına bildirdi ve reklamların yayından kaldırılmasını istedi. Kurul Başkanı Çetin Ziyilan, "Biz kararı mecralara bildirdik." demekle yetindi.

Betek Boya'nın markası olan Filli Boya'nın öyküsü 1997 yılında Ali Taran Creativ Workshop tarafından çekilen reklam filmi ile başladı. O zaman akılda kolay kalması amacıyla konan Filli Boya adı, aradan yıllar geçtikçe de kolayca "Milli Boya"

ya dönüştü.

Üretime 15 milyon dolar, reklama 14 milyon dolar harcayan şirketin büyük ortağı yüzde 58.5 ile Celal Akpınar, Alman ortak Caparol da yüzde 25 hisseye sahip. İşte Türkiye'deki boyacıları kızdıran da Filli Boya'nın kendini bir yandan Milli Boya diye tanımlarken öte yandan Alman ortaklı olması. Ama hepsinden önemlisi sponsor olmadığı halde reklamlarında futbol temasını kullanması.

Türkiye, özellikle son yıllarda futbol fanatizminin korkunç boyutlara ulaştığı bir ülke. Futbol azımsanmayacak bir insan topluluğu için hayatın anlamı neredeyse Her maçtan sonra sokağa dökülüp havalara ateş açmak ve takımına kötü söz söyleyen veya tek suçu rakip takımın taraftarı olan bir kimsiyi bıçaklayıp öldürmek neredeyse sıradanlaşmış bir durumda. Devlet, futbolun kendi açısından taşıdığı önemi ve çoğunluğun yoksul emekçilerin oluşturduğu fanatiklerin kendisi için bir tehlike oluşturmadığını biliyor ve bu nedene futbola büyük önem veriyor. Amaç, daha fazla fanatik yaratmak, böylece düzene karşı tepki duyan ve çeşitli şekillerde bu tepkilerini dile getiren insanların sayısını azaltmak.

Bunlar madalyonun bir yüzü; öteki yüzüne gelince futbol endüstrisi dünyasında artık büyük futbolcuların etrafında dönüyor. Varoşlarda yaşayan sınıfsızlar yine de kapitalizmin futbolla körüklediği sahte hayalleri yaşıyorlar. Bir gün keşfedilmek büyük takımlara gidip büyük futbolcular olmak için yaşıyorlar. En büyük hayalleri itibüyük olmak. Dünyaca tanınmak başlıca bir hayran kitlesine sahip olmak. Ünlülerin dünyasında daima küçük kalıyorlar ve hayal kırıklığına uğruyorlar. Büyük olmanın birey üzerindeki yıkıcı etkilerini anlamak açısından bir ilkokul öğretmenininin anlattıkları çarpıcıdır: "Uzun zamandır devamsızlık yapan bir öğren-

cimin velisi bir gün okula, yanına geldi. Oğlunun büyük bir futbolcu olmak istediğini ve okula gitmeyi anlarsız bulduğunu okulunu bitirse de değişen bir şeylerin olmayacağını inandığını söyledi. Bu sebeplerden çocuğun okumak istemediğini belirtip benden yardım istedi."

Tartık: Görüyorsun ya futbol sınıfsal ve kültürel bir ayrım çizgisine oturmuyor artık. Refah ve görgü düzeyi yüksek sınıflarda, en az emekçiler kadar futbol iksiyile avunmak durumunda. Kapitalizmin yarattığı yapay duygularda ifade taminsizliği yaşayan bireyler için futbol geçici bir ilaç. Futbolun gelip dayandığı yer: Hayat için kullanılan bir metafor. Gol atmak ve gol yemek üzere kurulu bir hayat anlayışı: "Futbol son tahlilde insanların ortak eğlenmelerini sağlayan bir oyundur" saptamasının artık ciddiye alınacak bir yanı kalmamıştır. Bir zamanlar Franco'nun Real Madrid'ine karşı kahramanca mücadelesiyle Barcelona; Brezilya'daki demokrasi mücadelesiyle Dr. Sokrates'in takımı Corientes'i, 1942'de Nazi işgali altında ezilen Kiev'lilerin gururu olmayı ölümleri pahasına başaran Dinamo gibi takımlarda tutulurdu! Ama şimdi nerede o takımlar?

Yararlanılan Kaynaklar:

- Düşünen Siyaset, sayı 2
- Özgür Üniversite Forumu, sayı 7-8
- Meydan Laurosse
- İnsancıl Dergisi, Temel Demirel,
- Futbol mu? Hayır, sayı 97-98
- Muhtelif Gazete Haberleri 31

MEDYA NEREDE

NE YAPIYOR?

...
antenler yalan söylüyorsa
yalan söylüyorsa rotatifler
kitaplar yalan, yalan söylüyorsa
Duvardaki afiş,
sütündeki ilan yalan söylüyorsa
yalan söylüyorsa
beyaz perdede çıplak baldırları
kızların

...
ses yalan söylüyorsa
söz yalan söylüyorsa
ellerinizden geçinen
ve ellerinize dair her şey yalan
söylüyorsa

elleriniz balçık gibi itaatli
elleriniz karanlık gibi kör
elleriniz çoban köpekleri gibi
aptal olsun

elleriniz isyan etmesin diyedir.
Bu kadar az misafir kaldığımız
bu yaşanışı, bu ölümlü dünyada
bu bezirgan saltanatı
bu zulüm bitmesin diyedir.

Nazım HIKMET

Öncelikle şunu belirte-
lim: Mevcut üretim iliş-
kileri egemen sınıfı be-
lirler ve bu üretim ilişkilerinin üst
yapıyı şekillendirmesi neticesinde
de egemen ideoloji ortaya çıkar.
Karl Marks'ın ifadesi ile, "Egemen
sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda

egemen düşüncelerdir. Başka bir
deyişle, toplumun egemen maddi
gücü olan sınıf, aynı zamanda ege-
men zihinsel güçtür. Maddî üretim
araçlarını elinde bulunduran sınıf,
zihinsel üretim araçlarını da elinde
tutar. Bunlar o kadar iç içe geçmiş
durumdalar ki kendilerine zihinsel
üretim araçları verilmeyenlerin dü-
şünceleri de aynı zamanda bu ha-
kim sınıfa bağımlıdır. Egemen dü-
şünceler, egemen maddî ilişkilerin
fiziksel ifadelerinden başka bir şey
değildir." (Marks-Engels, Alman
İdeolojisi)

Marks'ın da belirttiği gibi, var
olan maddî ilişkiler egemen düşün-
celeri şekillendirir. Maddî yapının
kendi düşüncelerinin biçimlendir-
mesi noktasında ise belirli zihinsel
üretim araçları rol alır. Bu zihinsel
üretim (ideoloji üretimi) araçları
arasında, üniversiteler başat bir pay
sahibi olmakla beraber, medya da
yadsınamayacak derecede önemli
yer tutar. Fakat medya sadece ide-
olojik üretim aracı olmakla kalmaz.
Üretilenin yaygınlaştırılması ve ge-
nel kabul görmesinde büyük etki
yapar.

Medyanın ideolojisinin üretil-
mesinde ve bu ideolojinin halka
aktarılmasında pay sahibi olması,
onun "bir ideolojik aygıt olarak
egemen sınıfın doğrusal iktidar
aracı" (Temel Demirel, Özgür

Üniversite Forumu) olduğunun
göstergesidir. Ayrıca; "Devletin
ideolojik aygıtlarında var olan
ideoloji, bütün çeşitliliği ve çeliş-
kilerine karşın, yönetici sınıf ide-
olojisi altında altında her zaman
bir birliğe sahiptir ve devletin
baskı aygıtları ile devletin ideolo-
jik aygıtları arasında sürekli gö-
rülen ya da görülmeyen ilişkiler
mevcuttur." (Louis Althusser, İde-
oloji ve Devletin İdeolojik Aygıt-
ları, aktaran: Temel Demirel)

Medya, sözlük anlamı olarak,
"İletişim ortamı, iletişim araçları,
kitle iletişim araçlarının tümü"
(TDK Türkçe Sözlük) şeklinde ifa-
de edilmektedir. Bir kitle iletişim
aracı olarak gösterilen medya, ger-
çekte kildenin iletişim aracı değil,
egemenlerin kitle üzerinde kullandığı
bir iletişim aracıdır. Bu araç,
burjuva sınıfının ideolojisinin top-
luma aktıldığı kanal işlevini gör-
mektedir.

Olanı ve doğalı izleyen, belirli
kriterlerle eleştirmeye çalışan, bu
şekilde aktaran bir iletişim aracı
olarak gösterilmektedir medya.
Esasta medya, böyle bir iletişim
aracı mıdır? Değildir. Çünkü, olanı
ve doğalı izleyen, belirli kriterlerle
(ilkelerle) eleştiren bir medya de-
ğil, olana ve doğala iktidardaki sı-
nıfın çıkarları doğrultusunda mü-
dahale eden, değiştirmeye çalışan

ve egemen ideolojinin şekillenmesinde, üretilmesinde ve aktarılmasında rol oynayan bir medya vardır. Basın-yayın dünyasının sıkça bahsettiği ilkel yaygın ise, sömürücü sınıfın çıkarlarına göre biçimlenen, yalan-yanlış üzerine kurulmuş ilkesizliklerdir.

İktidar sahiplerinin güdümünde olan medya, bu sınıfın ideolojisinin üretilmesinde üzerine düşeri yapmakla beraber, bu ideolojinin meşruiyetini genelleştirmek noktasında başrolü oynamaktadır. İnsanı, insana ve insanı tüm değerlere yabancılaştıran kapitalist bireyci ideoloji, büyük oranda medya aracılığıyla halka aktararak benimsetilmeye çalışılır. Böylece egemen ideolojinin genel "meşruiyeti", sağlanmış olur. Halkın bu ideolojiyi kabullenmesi, sağlanır ve halk kendisine, kendi ideolojisine yabancılaşır. Bir nevi "egemen ideoloji taşıyıcısı" olur. Kapitalizmin tüketim ve davranış kalıpları, burjuvazinin çıkarlarını koruyan düşünüş ve yaşam tarzı halk üzerinde yaygınlaştırılır. Sonuçta, halk bu ideolojiye bağımlı hale getirilir. İktidardaki sınıfın çıkarına olan politikalar, sömürülen sınıfların çıkarınaymış gibi yansıtılır ve böyle algılanır. Yapılan yanıltma ve yabancılaştırmadır. Türkiye gibi bağımlı ülkelerde ise medya, yukarıdaki işlevinin yanı sıra emperyalizmin sömürgeleştirme (bağımlılığı derinleştirme) politikalarının halka benimsetilmesi ve tepki çekmeden uygulamaya konulması için bir psikolojik ve ideolojik araç işlevindedir. Bir yandan yabancı kaynaklı yayınlarla emperyalist yoz kültür empoze edilirken, yerli programlar ile de sisteme uygun bir vatandaşın nasıl olacağı öğretilmektedir.

Medya aracılığıyla bilinçli ve sistemli bir şekilde ezilenlerin sorunlarının egemenlerce çözümlen-

nebileceğine dair kanaat, yaygınlaştırılmakta yoksulların kaderinin, zenginlere bağlı olduğu hissi verilmektedir. Yoksulların, mülksüzlerin sorunları işlenmeyip, gerçekler hisir altı edilmektedir. Gündem de egemenlerin politikaları, gündemler ve söylemleri doğrultusunda belirlenmektedir.

SAVAŞ MEDYASI

Medya, aynı zamanda bir savaş aracıdır. Savaş dönemlerinde emperyalistlerin ve yerli sömürücülerin kirdi, katliamcı politikalarının maskelendirilerek yansıtılmasında ve genel kabul gördürülmesinde başat bir konumdadır. Özellikle son yıllar, emperyalistlerin savaş politikalarında gerçekleri çarpıtma, belirli kesimleri hedef gösterme ve başta ABD olmak üzere, emperyalistleri haklı gösterme yönlü medya faaliyetleri medyanın savaşlarda nasıl kullanıldığını göstermiştir. Örneğin, 11 Eylül Saldırılarının sonrası medya aracılığıyla, artık ABD'nin kontrolünün dışına çıkan belirli kesimler, (ABD'nin bir zamanlar SSCB'ye karşı kullandığı, fakat son yıllarda karşısında bulunduğu İslami örgütler ve devletler) hedef gösterilmiş, sonrasında da em-

peryalist ABD merkezli "teröre müdahale" adı altında Afganistan'a yaptığı haksız saldırı meşrulaştırılmaya çalışılmış, bölgede yapılan katliam gizlenmiş, emperyalist ABD ise bölge halkının kurtarıcısı şeklinde yansıtılmıştır. Türk medyası ise ABD merkezli emperyalizmin çıkarlarını, tüm toplumun çıkarlarıymış gibi göstererek uşaklıkta üzerine düşen görevi, layıkıyla yerine getirmiştir. Neticede, "11 Eylül süreciyle birlikte devlet terörizmine 'terörizme karşı savaş' adı altında meşruiyet kazandırılmıştır." (Emperyalizme karşı mücadele bayrağını yükseltelim, Devrimci Demokrasi Gazetesi, 16-31 Mayıs 2002) Benzeri örnekler, Irak, Filistin gibi, emperyalizmin varlığından rahatsız olduğu bölgesel durumlar için de geçerlidir. Keza ABD, Ortadoğu'daki çıkarları için belirli dönemlerde Irak'a müdahale etme ihtiyacı duyuyor. Medya ise hemen işe koyulup Saddam'ın günümüz Hitleri olduğunu insanlığın derhal onun tehdidinden kurtarılması gerektiğini (Tabii ki Irak Lideri Saddam Hüseyin'in Halepçe Katliamı ve emperyalistlerin kışkırtmasıyla Kuveyt'e saldırısı unutulmamalı)

ve bu kurtarıcının da ABD olduğu-
nun propagandasını yapıyor. Bu-
nunla da ABD'nin savaş politikası-
nın tamamlayıcısı oluyor. Böylece
emperyalistlerin Irak politikaları
meşrulaştırılıp toplumun geliştire-
bileceği tepki de büyük oranda bas-
tırılıyor.

Emperyalistlerin desteğiyle İsrail'in Filistin halkı üzerinde gerçekleştirdiği katliam ve bu katliamanın medyadan nasıl yansıtıldığı başka bir yazının konusu olmakla beraber, Türk egemenleri ve beraberindeki medyasının bu dönemde takındığı tavır üzerine birkaç şey söylemeden geçemeyeceğiz. İsrail'in Filistin'i işgali sırasında, Türk egemenleri ilk etapta Cemil Bayık'ın İran'da yakalandığı şeklinde, suni bir gündem yaratmaya çalıştı. Suni gündem, halkın tepkisini dindiremeyince de bu tepkiye karşı durmama yönünde kısmi olarak İsrail protesto edildi. Tabii ki bu protesto gerçekçi değildi. Zaten kısa bir süre sonra emperyalist efendilerin tepkisiyle de geri çekilecekti. Türkiye ile İsrail arasında yapılan tank ihalesiyse, mümkün olduğunca gündemden uzak tutulmaya çalışıldı.

Filistin işgali sırasında İsrail'i destekleyen medya kalemlerini de az değildi. Hasan Cemal, Güngör Mengi, M. Ali Birand, Hasan Palur gibi kalemler, İsrail yanlı yazılarıyla "Türkiye'nin Şaronları" (Muhammed Nureddin) olmaktan geri durmadılar. Türkiye'nin Şaronları, Arapların I. Dünya Savaşı'nda Türkleri arkadan vurduğunu, Filistin'in barışa yanaşmadığını ve yaşananların sorumlusunun Filistinliler olduğunu yazarak İsrail'i haklı göstermeye çalıştılar. İşte bunlardan dolayı, Arap gazeteci-yazar Muhammed Nureddin "Türklerin Araplarla Derdi Ne?" (M. Nureddin, Radikal Gazetesi, 21 Nisan

2002) diye soruyordu.

Bu dönemde yapılan haber programları ise medyanın haber anlayışını gösteren örneklerle dolu. Örneğin, 12 Nisan 2002 tarihinde televizyon kanallarının çoğunda ABD'nin dışişleri Bakanı Colin Powell'in (İsrail ziyaretinde) Ariel Şaron'u, Filistin'den çekilmeye ikna etmeye çalıştığı, fakat bunu başaramadığı yönünde haberler yapıldı. Aynı akşam, Kanal 7'de ise Powell'in İsrail'de yaptığı ve Şaron'u

Medyanın ne derece önemli olduğu, egemenlerin politikalarını yaygınlaştırdığı ve benimsettiği ortada. Bugün medya, haksız haklı, yanlış doğru gösterme, sisteme meşruluğunu kazandırma aracıdır.

haklı bulan destekleyen konuşması haber yapıldı. İkinci haberle, diğer haberin doğruları yansıtmadığı görüldü. Buradaki yalan haberlerle yapılan, halkın haber alma, bilgilendirilme hakkının gasp edilmesi değil de nedir?

"19 ARALIK KATLİAMI" VE MEDYA

19 Aralık Katliamı ile birlikte bambaşka bir medya karşımıza çıkmaktadır. Medya, burada sadece katliamın meşrulaştırıcısı değil, ay-

nı zamanda bilfiil katliamın ortağıdır. Katliamın hemen bir hafta öncesinde mümkün olan demokratik çözüm olasılıkları medyanın da desteğiyle kapatılmıştır. Tutuklular "ortak bir düşman" şeklinde gösterilmiş ve saldırının gerçekleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Katliam "Hayata Dönüş Operasyonu" ismiyle süslenmiş, katledilenler "kurtarılamayanlar" katliamında kurtulmayı başaranlar ise "örgütlerin elinden kurtarılanlar" şeklinde gösterilip devletin katliamcı tavrı kurtarıcı maskesi altında meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Katliamda devlet tarafından yakılan tutsaklar "kendilerini yaktılar" şeklinde gösterilmiş, bunu inandıracı kalmak için içerisinde "her cezaevinden biri kendini yakasın" şeklinde bir talimat bulunan sahte telefon konuşmaları tezgahlamış, olmayan birçok silah tutsakların üzerine atılmış ve cezaevleri "yıllardır girilmeyen kaleler" şeklinde lanse edilmiştir. Ayrıca, en basit mantık kurallarının ve akıl yürütmelerin bile rahatlıkla çürüteceği bu yalanlar medya da defalarca, üst üste yayımlanmıştır. Tutuklu yakınlarının, aydınların ve insan hakları kuruluşlarının açıklamaları ise bilinçli olarak yayımlanmamıştır.

19 Aralık Katliamı sürecinde medyanın, olanı ve doğal izleyen ve eleştiren nitelikte olmadığı, egemenlerin güdümünde, onların varlığını tehdit eden devrimcilere karşı, gerçekleri tersyüz eden, yalan üreten bir yapıya sahip olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu süreç açıkça gösteriyor ki egemen sınıfın ve onun baskı aracı devletin etik diye bir sorunu yoktur. Etik egemenlere çok uzak bir kavramdır. Medya ve etik kavramları tamamen birbirine zıt, uzlaşmaz kavramlardır. Medyanın temel ilkeleri yalan üzerine kurulmuştur. Gerçek-

PEKİ YA GENÇLİK?

İktidar sahipleri, kendi varlıklarını tehdit edecek bir gençlik değil, egemen ideolojiyi sahiplenen, onun bekasını sağlayacak olan bir gençlik yaratma çabasındadır. Egemenler farkındadır gençlikteki dinamiğin. Bundan dolayı gençliği bütünüyle kontrol altına alma uğraşı içerisinde. Medya, gençliğe, egemen ideolojiyi aşılamanın, onu sisteme bağlamanın önemli bir aracıdır.

İktidarı istediği araştırmayan, sorgulamayan, okumayan bir gençliktir. Çünkü okumayan, araştırmayan, neden-niçin sorularını sormayan bir gençlik doğru ile yanlış ayırt edemez ve sorunların kaynağının nereden geldiğinin ve nasıl çözüleceğinin farkına varamaz. Onların istediği nasıl sorusu ile yetinilmesi, olayların yüzeysel ele alınmasıdır. Çünkü nasıl sorusu sadece olayın gelişim seyrine yönelik bir sorudur ve sorgulayıcılıktan uzaktır. Bu nedenle gençliği gerçeklerden uzak tutmak, sistemin içerisinde bırakacaktır. Böyle bir gençlik egemen ideolojiye bağımlı, onun taşıyıcısı olacaktır. Neden ve niçin ile sorgulayan ise sistemin sömürü üzerine kurulu yapısını çözebilecek ve onun için bir yıkıcı tehdit oluşturacaktır. Bu egemenlerin hiç istemedikleri bir durumdur.

Medya da olaylara bakarken da ima nasıl sorusunu kullanmakta, yüzeysel işlemektedir. Gençliği sorgulayıcılıktan uzaklaştırmak, kontrol altına almak için önemli bir araçtır medya. Özellikle televizyon programları gençlik üzerinde çok etkili. Çünkü televizyon söylemi-

nin potansiyel manipülatif gücü vardır. Görüntü ve söylemin bir arada kullanımı inandırıcılığı ve etkileyiciliği artırmaktadır.

Gençlik, kitap, gazete vs okumaktan uzaklaştırılıp televizyon, internet gibi iletişim araçlarına bağ-

lerden yana olan, onların ilerici ideolojisinin taşıyıcısı olan her devrimcinin, bu ideolojiyi yaygınlaştırması ve kitlelere benimsetmesi gerekiyor.

Devrimcilerin kendi politikalarını yaygınlaştırma, kitlelere benimsetme noktasında,

insan faktörünün dışında belirli araçları kullanmak ihtiyacıdır. Basın ve yayın organları bu noktada büyük önem arz eder. Basın yayın organlarını arttırmak, doğru kullanmak ve işitsel, görsel araçlar yaratmak önemlidir. Burada şunu da belirtelim yayın hayatının henüz başlarında bulunan dergimiz "Özgür Düşün"

de devrimci, demokrat gençliğin sesi olma, onları genç kitlelerle kucaklaştırma noktasında önemli bir araçtır. Ayrıca bu doğrultuda kurumsallaşmak faydalı olacaktır. Esirler dünyasını uykudan uyandırmanın, onları kendi dünyalarını yaratmaya sevk etmenin zamanı çoktan gelmiştir.

KAYNAKLAR

Temel DEMİRER, Gökçe ÖZGÜR, Anadolu F tipi Medya, Özgür Üniv. Forumu, Sayı:12

Fatih POLAT, Bir Savaş Gücü Olarak Medya, Özgür Üniv. Forumu, Sayı:12

Süreyya SU, "İnsaf ve Toplumun Kutsanması, Radikal İki, 24 Mart 2002

Muhammed NUREDDİN, "Türklerin Anılarıyla Derli Ne?" , Radikal, 21 Nisan 2002

Özgür Üniversite Kitaplığı, Medya Eleştirisi ve Hemesi Sorgulamak, Öteki Yayınevi

Devrimci Demokrasi, "Emperyalizme Karşı Mücadele Bayrağını Yükseltelim 16-31 Mayıs 2002

Partizan Dergisi, "Medya ve Üzerimizdeki Etkisi 3", Sayı 42

lanmakta, özellikle televizyon kanallarında yapılan programlarla apolitikleştirilmekte, yozlaştırılmaktadır.

SONUÇ:

Medyanın ne derece önemli olduğu, egemenlerin politikalarını yaygınlaştırdığı ve benimsettiği ortada. Bugün medya, haksız haklı, yanlış doğru gösterme, sisteme meşruluğunu kazandırma aracıdır. Elbette bütün bunlara seyirci kalmamaz. Esirler dünyasının derin uykusuna müdahale etme zamanıdır.

Ezilenlerin yanında olanların, onların ilerici ideolojisini taşıyanları, ezilenleri sistem çarkından koparması, onları sistemin alternatifini yaratma perspektifiyle mücadeleye sevk etmesi şarttır.

Marks'ın söylemi ile; "Teori kitlelerle kucaklaştığında maddi bir güç haline alacaktır." Teoriyi kitlelerle kucaklaştırmak, maddi bir güç haline getirmek görevdir. Ezilen-

BEKLE BENİ ADINI YAZAMADIĞIM

Sabahın seherine ağladı gökyüzü
Yalnızlığımı ıslattı hiç kokusuz,
bir de taranmamış saçlarımı
Adımlarıma kendi sesini yükledi
Adını bilmediğim esintiler,

sardı her yanımı

Bu sabah gözyaşlarım ıslandı,
Biliyor musun Ribes boylum
esmer tenime vardım her damlasında
Yan sokağa karışıyor düşlerim
Çocuk sesleri anlamadığım kelimelerden ki;
biliyorum sevinçlerini
bir çocuk ıslaklığına seviniyor
bir sevdâ boylu boyunca uzanmış ağlıyor
kaybolmuş düşleri akşama varan saatlerin
yürüdükçe zaman kaçıyor
yürüdükçe daha bir uzaklaşıyorum
Artık o kadar uzaksın ki,

kapanmış gözler, akşama

seni doldurmamakta

Biliyorum uzakta seninle olan bir yer var
Yanıyorsam Fulyalar çiçek açmasın...

Bu kent küftettirir adama
Bu sessizliği hatırlıyorum bir yerden
Ölüm kokarlı betonlar...sessizlik...
üşüyorum...

İtiyor baştan aşağı aksam bedenim
bizim çocukları arıyorum
sokak lambası yamuklarını tanıır
dudaklarında aynı ses yükselir

"kimse var mı orada..neredesiniz..."

Kulaklarımı saran uğultu,

akıp gidiyor zamana

Sırılsıklan üşütür beni beyaz fanilam
Ağır ağır sokakları terk ediyorum
Yalnızlığına bırakıyorum yaban ıslaklığını
bir şeyler arıyorum

Anlıyorum ki;

tenhalık basmış sokakları

aşk ilhamını yitirmiş rutin havalarda

Seni arıyorum bu karabasan içinde
Sen olmayınca günah işliyorum şairliğime
Kaçıp gidesim gelir bu kentten
Bekle beni adını yazamadığım
Geleceğim koynumda sen kokarak

Bizskrye

EĞİTİM VE ÜNİVERSİTELERİMİZ

1) EĞİTİM VE ÜNİVERSİTE

A) Eğitim Nedir? Neyi Amaçlar?

Sözcük anlamı olarak kimi Avrupa dillerinde karşılığı bulunan "education", Latince'den gelir ve kökeninde iki kelime vardır. "Educare" beslemek demek; "educere" de bir şeyden çıkarmak, bir şeye doğru yönelmek, tek kelimeyle yetiştirmek anlamına gelen eğitim, bireyin yaşamı boyunca yaşamı algılama yorumlama ve değiştirme sürecidir.

Sınıflı toplumlarda her şey egemen sınıfın çıkarı üzerine kuruludur ve yaşamı yorumlarken sınıfsal özünü vurgulayamazsak sorunun gerçek çözümünü göremeyiz. Dolayısıyla hayatın her alanında olduğu gibi eğitimin de kimin elinde, kimin çıkarları doğrultusunda kime, nasıl sunulduğu da önemlidir. Sınıflı toplumlarda "Eğitim, hem bireyin hem de devletin yapısını düzeltecek en yetkin yöntemdir." ; ya da

"Eğitimin nihai hedefi insan doğasının kokuşmuşluğundan ve Tanrı'nın inayetinden kaynaklanır." anlayışından arındırılmalıdır.

Öğrenim bilgi ve bireyin kullanımına yönelik araçlardır, bireyi kullanacak araçlar değil; oysa öğrenci kullandığının farkında olmadan kullanmayı öğrenir. Fakat aslında eğitim "İnsan her şeyin ölçüsüdür." diyen bir anlayışın ürünü olmalıdır.

B) Tarihsel, Sınıfsal ve İdeolojik Açıdan Analiz

Eğitimin tarihi gelişimine bakacak olursak onun devletle birlikte egemen sınıfın tekeline geçtiği ve onun çıkarları doğrultusunda geliştiğini açıkça görürüz. Antik İsparta uygarlığına kadar indiğimizde gözümüze çarpan ilk şey köle yetiştirme tekniklerini öğreten okulların olmasıdır.

Antik çağlarda eğitim imtiyazını "hür"lere tanıyan devlet anlayışı, orta çağda ise yerini kendi çıkarlarını koruyan kilise imtiyazına bırakmıştır.

Teolojik olarak sunulan eğitimin özünde "isyan etmeme", "kaderci" vb. metafizik bir düşünce hakimdir. Ortaçağ düşünürlerinde Augustinus "Tanrı Devleti" adlı eserinde de insan neslinin eğitiminin tanrıya götüreceği şekilde olması konusunda kendi görüşlerini ileri sürerken Ortaçağ düşüncesini yansıtmaktadır.

Kilisenin otoritesini sarsacak en ufak bilgi kırıntısını bile ifşa etmek büyük bir suçtur. Başta krallar olmak üzere yerel soylular da (feodal beyler) "bilginin" iktidar demek olduğunu anladıklarında güçleri oranında alimi himaye ediyorlar ve böylece cılız da olsa kilisenin karşısında seküler (laik) bir odak filizleniyordu. Bu odak daha sonra Rönesans damgasını vuracaktır. Gelişen teknik bilgi loncalarda daha da gelişirken Rönesans, aydınlanma, sanayi devrimi süreçleriyle kaim modernite bilginin bu çok kanallı yapısını değiştirdi. Kilisenin bilgi tekeline son verildi. Dinsel mistifikasyondan arındırılarak bilgi sekularize edildi, saydamlaştırıldı, bilimsel metot ortaya kondu. Loncaların elindeki teknik bilgi ile bilimsel metotla elde edilen bilgiler birleştirildi. Yeni teknikler icat edildi. Bütün bu devrimi gerçekleştiren kurum üniversiteydi.

Tarihsel materyalizm bize tarihin "sınıf savaşları tarihi" olduğunu göstermektedir. Her sınıf kendi bekası için tüm üst yapı kurumlarının olduğu gibi eğitim kurumlarını da kendi resmi ideolojisi ile şekillendirmiştir. Bir üst başlıkta da belirttiğimiz gibi

eğitimin tarihsel gelişiminde sınıfsal ve ideolojik bir bakış açısı getiremez işek sorunun çözümü(süzlüğü) bizi başka yerlere götürecektir.

Bu bakış açısının en iyi örneklerini yine kendi dönemlerinin önemli ideologlarının eserlerinde de görebiliriz. Ortaçağ düşünürlerinden Augustinus "Tanrı Devleti" adlı eserinde meseleyi "insan" açısından değil; "insanlık" açısından ele alır. Burada in-

Pre-kapitalist çağ-
da üniversiteler tarıma dayalı toplumdaki egemenlik ilişkilerinin ideolojik planda meşrulaştırılması misyonunu üstlenmişken, kapitalist egemenlikle birlikte referansları değişmek kaydıyla (Teolojik eğitim yerine pozitivizme, rasyonalizme dayanmıştır.) ideolojik yeniden üretim misyonuna bir de maddi yeniden üretim misyonu eklenmiştir.

san neslinin eğitiminin tanrıya götüreceği şekilde olması konusundaki kendi görüşünü ileri sürerken, aslında Ortaçağ düşüncesini yansıtmaktadır. Yine aydınlanma döneminin ünlü İngiliz aydınlanmacısı John Locke "İş Okulları" adlı yazısında yoksul halk tabakaları çocuklarını işe alıştırıp, çalışkan ve üretici bir

şekle sokma sorununu işler. Bu çocukların, 3-14 yaşları arasında "iş okullarına" devam etmesini tavsiye ederken hem dikme dokuma gibi işleri öğrenirken hem de cemaat elinde olan bu kurumların dini ve ahlaki eğitimini de almaktadır.

J. Locke çocukların bu okullara ilgilerini artırmak için bedava yemek verilmesini isterken söylediği şu cümle düşündürücüdür: "*Çocukların ileride üretici çalışmalarının sonunda elde edilecek olan kazançlar onların masraflarını kat kat karşılayacaktır.*"

Günümüz Amerikan ders kitapları üzerine yapılan bir inceleme ders kitaplarının toplumsal sınıflara ve yaş gruplarına göre farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Küçük yaşta çocukların (2. ve 4. sınıflar), büyüklere bakışla (6. ve 8. sınıflar) siyasal düzen hakkında görevli olarak daha olumlu bilgilendirildikleri görüldü. Fakat, bu farklılaşma sadece orta sınıf bölgelerinde eğitim veren okullardaydı. Emekçilerin yaşadığı bölgelerde okutulan ders kitaplarının içeriği bütün yaş gruplarında gerçek dışı iken orta sınıf çocuklarına ise küçük yaşlarda verilen düzeyde gerçek dışı bilgiler içeriyordu. Başka bir deyişle, emekçi çocuklarına siyasal gerçekleri anlatmakta çok daha çekingen davranılıyordu. Orta sınıf çocukları yaşları ilerledikçe siyasal düzenle ilgili daha gerçekçi bilgiler alarak geleceğin "yönetici sınıfı" olma niteliğini ve yeteneğini geliştirirken; emekçi kesim çocuklarına gerçek dışı ve idealize

edilmiş bir düzen görüntüsüyle' uydurmuşlar" niteliği kazandınlıyordu. Emekçi çocuklarına çelişkinin değil, uzlaşmanın ege-men olduğu çoğulcu bir toplum-da yaşadıkları; azınlık haklarının değil, çoğunluk yönetiminin geçerli olduğu anlatılıyordu. (Litt, 1963; Herington, 1973) Böylece, okul değişik toplumsal sınıflardan gelen çocuklara verdiği farklı eğitimle, onları gelecekte kendileri için düşünülen rolleri hazırlıyordu.

Yukandaki örneklerde de görüldüğü gibi sorun tamamen sınıfsaldır. Günümüzde burjuva eğitim sisteminin en üst kurumu olan üniversitelerin sınıfsal ve ideolojik gelişimine baktığımızda önce pre-kapitalist egemenliğin ideolojisini üreten yayan, teolojik eğitim veren kurumlardı. Açılımları, kapanmaları, gelişmeleri hep kilise çevresindeki tartışmalara bağlı kalmıştır. Kapitalizm gelişip burjuvazi egemen sınıf durumuna gelince, bu kurumlarda "reform" edilmişler ve burjuvazinin çıkarları doğrultusunda eğitim verecek biçimde yeniden kurulmuştur.

Pre-kapitalist çağda üniversiteler tarıma dayalı toplumdaki egemenlik ilişkilerinin ideolojik planda meşrulaştırılması misyonunu üstlenmişken, kapitalist egemenlikle birlikte referansları değişmek kaydıyla (Teolojik eğitim yerine pozitivist, rasyonalist dayandırılmıştır.) ideolojik yeniden üretim misyonuna bir de maddi yeniden üretim misyonu eklenmiştir. Burjuva toplumunda üniversite eğitimi görmüş olanlar, üretim (sömür) sürecinde aktif görevler üstlenir-

ken "küreselleşme çağı" denilen son dönemde her şey metalaşmış, seçilebilir ve paralaşırken bilgi de alınıp satılan bir "mal" niteliği kazanmış bulunuyor. Dolayısıyla artık bütünüyle bilimin, bireyselliğin inkarı durumuna gelmiş kurumlar söz konusudur. Bugün kapılarında üniversite yazan kurumlar birer "bilgi ticarethanesi" durumuna gelmektedir.

Burjuva-feodal eğitim sistemi bu entegrasyonunu sağlarken şu yöntemlere başvurur:

-Her sistemi eğitimi, 'bilgi-lendirme' ve bilgi birikimi sonucu 'üretim' süreci olarak tanımlar. Fakat bizi ilgilendiren söylemi değil de pratiğidir. Bilgiyi bulacak, seçecek, işleyecek, üretecek, yaratacak bir donanım kazandırmaktan uzak olan burjuva-feodal sistem ayrıca bunları sun-

2) BURJUVA-FEODAL EĞİTİM SİSTEMİNİN ELEŞTİRİSİ

Her sistem kendi resmi ideolojisini yayar ve kendi insanını yaratır. Dolayısıyla tarafsız eğitim süreci diye bir şey yoktur. Eğitim, genç kuşağın bugünkü sistemin mantığını, entegrasyonunu kolaylaştırmakta, sisteme uymasını sağlamakta kullanılan bir araç olarak işler.

masını bırakalım, tersini işleme-yen, üretemeyen ve dolayısıyla yaratamayan tamamen bilim karşıtı bir görev üstlenmektedir. Dolayısıyla günümüz burjuva-feodal sistem bilimsel değildir, dogmadır, ezbercidir.

- En devrimci, en dinamik kesim olan ve dolayısıyla müdahale edip değiştirme yetisine sahip olan yaş grubunun gençlik olduğunu bilen burjuva-feodal sistem gençliğin bu yetisini köreltme

politikaları peşine düşmüştür. Verdiği eğitim ve öğrettiği (sunduğu) yaşam tarzıyla alternatif-sizliği iddia eden bu sistem bireyin her şeyle olduğu gibi toplumla da olan bağlarını koparmış, brakalım toplumsal hak talebini, kendi öznel sorunları için en ufak bir tepkide bulunamayan bir konuma itilmiştir.

- Burjuva-feodal sistem her şeyi metalaştırıp, paralı hale getirirken verdiği eğitim ile de hem resmi ideolojisini yayan, hem kendine "nitelikli" iş gücü yaratan ve hem de bir ticarethaneye çevirdiği eğitim kurumlarında öğrenci onun için bir metadır, bir müşteridir. Burjuva-feodal sistem, eğitimi ufak bir bölümü itibarıyla tüketim malı, fakat büyük bir bölümü itibarıyla üretim girdisi olarak topluma sunulan bir hizmet olarak görür. Böylece eğitim beşeri sermaye üretimi ile ekonomide katılma değerini yükseltirken, aynı zamanda ideolojik yönüyle de sistemin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

- Burjuva-feodal eğitim sistemi, eğitimi sadece derslik ve salonlarda yürütülen bir süreç olarak görür. Bireyin toplumdan soyutlanmasına ve bu kopuşla beraber bireyin topluma, kendine, üretim ve etkileşime yabancılaşmasını sağlar. Yine bu sistem bilimlerini alanlarına ayırarak, uzmanlaşmaya götürerek bilim dallarında bilimin doğası gereği birbirleriyle etkileşimini ve bilimin kimin için olduğunu, kaynağının beslendiği yerin toplumlar ve doğa olduğunu unutarak (aslında unutturarak) bilimi insan-doğa

yabancılaşmaya götürmektedir.

- Burjuva-feodal eğitim sistemi öğrenciye özgür ye özerk ortamlar sunmak yerine askeri kışla (YÖK ile) ve şoven-ırkçı kamplar sunmaktadır.

Bizim gibi özgür ve demokratik olmayan ülkelerde öğrencilerin haklarını kullanmalarından çekinilmiştir. Bu yüzden, askeri bir mantığa da hakim olan bu sistemler her zaman üniversiteler ve diğer eğitim kurumları

Eğitimi, insanların gerçekliği eleştirel ve yaratıcı olarak ele aldıkları, dünyalarını dönüştürülmesine nasıl katılacaklarını keşfettikleri bir araç "bir özgürleştirme pratiği" haline gelmesini sağlayan eğitim anlayışıyla burjuva-feodal eğitim sisteminde bir alternatiftir. D.H.Ü. talebi ancak demokratik bir rejim içerisinde hayat bulabilir. Dolayısıyla bu bir sistem talebidir. Demokrasi devrimle gelecektir.

üzerinde bir askeri üs, yaptırım gücü bulundurmaya gerekli görürler. Ülkemiz gerçeği YÖK üniversiteleri tam bir kışlalaşmaya götürmüştür. (YÖK'ten önce de bu aynı mantık hep vardı fakat bu konu başlı başına açılması gereken bir konudur.) İrkçı şoven nitelik taşıyan burjuva-feodal eğitim sistemi bizim gibi ülkelerde her zaman arı bir

ırk yaratmış ve bunun üstün ırk olduğunu savunmuştur. Ülkemizde diğer Anadolu halkları yok sayılıp Anadolu'nun mozaik yapısı yok edilmiştir. Sistem bütün kurumlarında verdiği tek dil, tek bayrak, tek millet, tek vatan anlayışıyla da bunu ömeklemektedir.

- Burjuva-feodal sistem her eğitim kurumunun olduğu gibi üniversitenin de iki unsuru, bileşeni olan öğretmen-öğrenci ilişkilerini yatırımcı-yatırım nesnelere haline dönüştürmüştür. Anlatım hastalığına kapılmış eğitim ne öğretene ne de öğrenciyi geliştirmektedir.

Paulo Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" adlı eserinde belirttiği gibi burjuva-feodal eğitim sisteminin öğretmen-öğrenci ilişkisi anlayışı şöyledir:

. Öğretmen öğretir, öğrenciler ders alır.

. Öğretmen her şeyi bilir, öğrenciler hiçbir şeyi bilmez.

. Öğretmen düşünür, öğrenciler hakkında düşünülür.

. Öğretmen konuşur, öğrenciler uslu uslu dinler.

. Öğretmen seçer ve seçimini uygular, öğrenci buna uyar.

. Öğretmen yapar, öğrenciler öğretmenini eylemi yoluyla yapma yanılısındadırlar.

. Öğretmen müfredatı seçer ve kendilerine danışılmayan öğrenciler buna uyarlar.

. Öğretmen bilginin otoritesini, kendi mesleki otoritesiyle karıştırır ve bu otoriteyi öğrencilerin özgürlüğünün karşıtı olarak öne sürer.

. Öğretmen öğrenme süreci-

nin öznesidir, öğrenciler ise sadece nesnedir.

Bu etkileşimi reddeden, öğretirken öğrenme diyalektiğini yok sayan bir anlayış sergilemektedir.

- Burjuva-feodal sistem bankacı eğitim sistemini benimser. Onun için öğrenci bir yatırım nesnesidir. Ve insanları etki altına alınan varlıklar olarak görür. Öğrenciler kendilerine yüklenen yığılma malzemeyi istiflemekle ne kadar meşgul olursalar o kadar daha az olarak "dünyayı dönüştürme" ve müdahale edebilme yetilerini köreltecektir. Bankacı eğitim modelinde öğrenciye "hediye edilen" bilgi aslında boş bilgi birikintisi durumuna gelir ve öğrenci bilgi koleksiyoncusu, arşivcisi olur.

- Burjuva-feodal eğitim sistemi öğrenciye pedagojik yaklaşımı öğrenciyi özgürleştirici değil köleleştiricidir.

Öğrenciler pasif, edilgen bir nesne durumuna gelirler. Aslında eğitimde öğrenciler için öznesidir, bilgilenme sürecinin gerçek ögesidir. Bunu göz ardı eden burjuva-feodal eğitim sistemi yabancılaştırmanın had boyutuna ulaşarak süreci gerçek bağlarından kopararak öğrencinin özgürleşmesinin önünü almaktadır.

- Burjuva-feodal eğitim sistemi rekabetçidir. Eğitim süreci boyunca bilgilenme ve bunun sonunda ortak üretme gerçekliğini saptıran bu sistem uygulamış olduğu sınav sistemiyle öğretmen-öğrenci ilişkilerini koparmakla kalmamış, öğrencilerin kendi aralarındaki kolektif (birlikte yaşam) iş yapma bilinçlerini dinamitlemiştir. Böylece öğrenci diğer öğrenciyi başarısının önündeki bir engel olarak görür ve okulda başlayan bireysel yaşam onun bütün hayatına yön vermesini sağlar.

Sınavlar bilgi ölçme yetersizliğinin yarı sıra, öğrencinin düşünme yeteneklerini körelten ve hoca otoritesini vurgulayan bir disiplin işlevi görmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz ve daha belirteemediğimiz (genişletemediğimiz) burjuva-feodal sistemin entegrasyon yöntemleri aslında birbiriyle o kadar ilişkili ve iç içedir ki bütün yöntemler birbirini tamamlayıp neyin ürünü olduğu kendileri açıkça deşifre etmektedirler.

3) DEMOKRATİK HALK ÜNİVERSİTELERİ

Demokratik halk üniversiteleri (D.H.Ü.), burjuva-feodal (eğitim)sisteminin bugün bizlere dayattığı köleci, yabancılaşmış, F tipi, üretmeyen yaşama parçalamaya, yıkma ve onun yerine özgürleştirilen, üreten, kolektif yaşama sunan, "yeni insan" yaratma peşinde olan demokratik halk devriminin eğitim politikalarını benimseyen bir eğitim kurumudur.

Eğitimi, insanların gerçekliği eleştirel ve yaratıcı olarak ele aldıkları, dünyalarının dönüştürülmesine nasıl katılacaklarını keşfettikleri bir araç "bir özgürleştirme pratiği" haline gelmesini sağlayan eğitim anlayışıyla burjuva-feodal eğitim sistemine bir alternatiftir. D.H.Ü. talebi ancak demokratik bir rejim içerisinde hayat bulabilir. Dolayısıyla bu bir sistem talebidir. Demokrasi devrimle gelecektir. Tekrarlamak pahasına da olsa "her sistem kendi insanını yaratır" ve bunun peşine koşarken bütün üst yapı

kurumlarında olduğu gibi eğitim sistemini de şekillendirir. Eğer biz öntütmüze bilimsel, özgürleş-tiren, demokratik bir eğitim he-defi koyuyorsak bunu ancak bi-

D.H.Ü., geleneksel olan eğitim sistemindeki boş, kopuk, özü alınmış bilgi yerine bütün doğa bilimlerinin iç içe geçtiği, yaşama uygulanabilen, sorgulatan ve müdahale edebilme yetisi ile değişt-irip dönüştüren bir pers-pektife sahip olacaktır. D.H.Ü, hiyerarşik ve katı disiplini reddedip, öğren-cinin kendi öz disiplinini ve kendi söz hakkının ol-duğu, tek sahibinin hal-kın olduğu kurumlardır.

zım gibi yarı feodal-yarı sömür-ge ülkelerde **Demokratik Halk Devrimi** (D.H.D.) ile gerçekle-şeceğini bilmemiz gerekir.

D.H.Ü.'de okumak ne bir ayrıcalık ne de bir görevdir, bu doğ-al bir haktır. Bu haktan toplu-mun her kesimi parasız ve eşit olarak faydalanır.

D.H.Ü.'nün pedagojik temel-leri burjuva-feodal eğitimin kör-leştirici etkilerine karşı dünyada ve üzerinde yaşadığımız coğraf-ya da geliştirilen alternatif ku-rumlara ve uygulamalara dayana-caktır. Bilgiyle, ona ulaşmak

için kullanılan yol ve yöntemler arasında diyalektik bir ilişki ve belirleyicilik mevcuttur. O kadar ki, nasıl öğrendiğini söyle, ne öğrendiğini ve öğrendiğinin ne işe yaradığını söyleyeyim. Bu anlayışla D.H.Ü.'nün yol ve yöntemlerine geçecek olursak:

D.H.Ü. burjuva-feodal eği-tim sisteminin sunduğu bilim dış-lık yerine, bilimselliği sunar ve dogmaya yer vermez. Bilimi sermayenin tekelinden çıkarıp, insanların yaşamı değiştirip dö-nüştürmelerini sağlayan bir araç olarak görür.

Her türlü gerici-şoven eğitim yerine herkesin kendi ana dilin-de eğitim yapabildiği, bir ırkın diğer bir ırka, bir dinin diğer bir dine üstünlüğünün benimsetil-meye çalışıldığı bir kurum ol-maktan ziyade din ve ırk diye bir sorun olmadığı kurumlar ola-caktır. Kaynağını proletaryanın ve ezilen halkların bilimi olan Marksizm-Leninizm-Maoizm'den alan D.H.Ü. burakalım bu tip hegomonik ve asimilatik çabala-rının yeri olmayı bu tip ayrıştır-malara cepheden savaş açan ve içinde barındırmayan bir oluş-umdur/yapıdır. Ezilen / azınlık halkların en demokratik, en doğ-al hakkı olan kendi dilinde eği-tim hakkını tanır ve onlara bu mücadelelerinde her türlü deste-ği sunmakla kendini görevli sa-yar.

D.H.Ü. bireyi eğitim süreci-nin bir nesnesi, yaratılmaya, şe-killendirilmeye muhtaç bir meta olarak görmez, onu sürecin öz-nesi konumuna getirir, ona bilgi verir ve bilginin yeniden üretil-mesiyle bireyden etkilenir, bili-mi ve kendini geliştirir.

Burjuvazi ideolojik olarak okulu bir kuluçka makinesine benzetmiştir. Kendi bekası ve resmi ideolojisini vermek için insan yetiştiren, insanları daha çok yozlaştıran bu bakış açısı neo-liberalizmin getirdiği özel-leştirme hareketiyle okulu tica-rethaneye öğrenciyi ise müşteri-ye çevirmiştir. Fakat D.H.Ü. merkezine insanı oturttuğu ve insanı her şeyin ölçüsü olarak aldığı dolayısıyla okulların ser-mayeye değil de halka, bilime hizmet ettiği, öğrencinin yatırım nesnesi olmadığı bir eğitim poli-tikası güder.

D.H.Ü., geleneksel olan eği-tim sistemindeki boş, kopuk, özü alınmış bilgi yerine bütün doğa bilimlerinin iç içe geçtiği, yaşama uygulanabilen, sorgula-tan ve müdahale edebilme yetisi ile değiştirip dönüştüren bir perspektife sahip olacaktır. Bu-nun ürünü olarak da sorunlarına ve yaşamına yabancılaşmamış yeni bir insan yaratacaktır. D.H.Ü., rekabetçi sınav siste-miyle yaşamı bireyselleştiren burjuva-feodal eğitim sistemi yerine kolektif öğrenimi koyan ve bunu bireyin her alanına yan-sıtma bilinci verir.

D.H.Ü., hiyerarşik ve katı di-siplini reddedip, öğrencinin ken-di öz disiplinini ve kendi söz hakkının olduğu, tek sahibinin halkın olduğu kurumlardır. Bu kurumları, üniversitelerini aske-ri kıslaya, öğrencilerini ünifor-masız askere çevirdiği sistemin alternatifidir.

4) ÖZERK DEMOKRA-TİK ÜNİVERSİTELER

Burjuvazinin bilimi ve eğitimi bütün insanlığın hayrı için geliştirdiği inancı tümüyle yalandır. O üretim tekniklerini makinelerin gelişmesinde bilimi işine geldiği kadarıyla sonuna dek kullanmış, sömürünün kanlı tezgahı olarak makine ve fabrikaların daha da yetkinleşmesini sağlamıştır. Nasıl ki teknolojiyi kendi çıkarları doğrultusunda geliştiriyorsa, burjuvazi insanları eğitirken bu teknolojisine ve fabrikalarına vasıflı işçi yetiştirmek amacındadır. Her seferinde kendi biliminin tarafsızlığından dem vuran burjuvazi her defasında gösterdiği örneklerle hiçbir zaman halktan ve bilimden yana karar almadığı ortaya çıkmış ve tarafını belirlemiştir.

Eurogold'un Bergama'da siyaniürlü altın çıkarma esnasında gerek kendisini "bilim" kurumu olarak adlandıran TÜBİTAK, gerekse de bilimsel olduklarını savunan üniversiteler sermayeye hizmet edip, kime karşı durduklarını verdikleri altın çıkarma izinleriyle göstermişlerdir.

İsmail Beşikçi, Fikret Başkaya gibi bilim adamlarının yaptıkları bilimsel araştırmaları engelleyip onları cezaevlerine koyan yine bu "bilimsel özerklik kazanmış" burjuva-feodal eğitim sisteminin ta kendisidir.

Daha da çoğaltabileceğimiz bu örnekler gibi "burjuvazinin bilimi" sermayenin hizmetindedir. Yani günümüz biliminin saffi belirtilmiştir. O artık bilimsel

olmayan bir "bilim" olmuştur. Bilimi sermayenin egemenliğinden kurtarıp onun olması gereken yerine tekrar koymak gerekir. Bu da ancak bilimin özerkleşmesiyle mümkündür. Halbuki bilim, varolan somut olguları inkar etmeyen, somut verilere dayanan gerçeğin bilgisidir. Böyle bir anlayışın da bilim adamını, gerçeğin bilgisini bulmaya çalışan kişi

olarak tanımlayabiliriz. Dolayısıyla bilim ve bilim adamının saffi gerçeğin saffıdır. Yani bilim tarafsız değildir. O egemen sınıfın karşısındaki taraf olan ezilenlerin yanındadır.

D.H.Ü.'de bilim halkın olacaktır. Hiçbir inkara, yalana ve dogmaya saplanmadan somut

verilerden yola çıkarak kendi halkına, gerçekliğine hizmet eder. Bilim laboratuvarlara sıkıştırılıp halka uzak ve tanımlanması güç şeyler olmaktan çıkarılıp bilimin gerçek yaşamla ilişkisi her alanda işlenip bugün halka yabancılaştırılmış bilim yerine yine gerçek sahiplerine bırakılacaktır.

D.H.Ü.'de idari özerklikten anladığımız ise demokratik merkezîyetçi bir yapılanmadır. Bu yapılanma üretimin (halkın) yönettiği, yine kendi öz disiplini oluşturulmuş, saptanan kurallar dayatmacı değil öğrencinin kendi inisiyatifi sonucunda oluşturulmuş normlar olarak hayat bulacaktır.

D.H.Ü.'de görev üstleneceklerin yukarıdan bir atama yerine öğrencilerin seçimi ile belirlenmesi sağlanmalıdır. Ders, müfredat seçimi yine tamamen ihtiyaca göre, arşiv bilgisi oluşturmayacak şekilde öğrencinin inisiyatifi bırakılacaktır.

Egemen sınıfın ticaret-haneye çevirdiği üniversitelerin mali yapısı sömürüye dayalıdır. Dolayısıyla D.H.Ü.'de ise amaç halkın tüm katmanlarına eşit ve parasız bir eğitim olduğu için zaten bırakılmı kar hedefini tam aksine toplumsal üretimden pay ayrılarak mali özerkliği sağlanmalıdır. Halk için eğitim, halk için bilim onun temel amacıdır.

5) YENİ İNSAN

"Nasıl bir insan istiyoruz?"

sorusuna verilebilecek yanıt "Nasıl bir toplum istiyoruz?" sorusuyla yanıtlanabilir. İnsan bilincini etkileyen en önemli unsur dış etkilendir, dış koşullardır. Bu dış etkilerin en büyüğünü oluşturan toplumu dönüştürmeden insanı da değiştiremeyiz. Yani yeni insan tamamen yeni bir toplumla şekillenecektir. Toplumunu değiştirmenin ön koşulu ise sistemi değiştirmektir, sorun sistem sorunudur "yeni insan" yeni sistemle gelecektir.

Marks ve Engels'e göre "eğitim" ile "üretici iş" i birleştiren bu yeni sistemin getirisi olan politeknik eğitimle kurulacak olan politeknik okullarda geleceğin yeni insanı yetiştirilecektir. "yeni insan" ancak üretici esastaki işe katılmak suretiyle şekillendirilebilir. D.H.D. kurumların ve mevcut statükoların nesnelleştirdiği insanı yeni insanla değiştirmeyi hedeflemektedir.

Kendilerini iktidara talip olarak görenler (gerek bunlar kendilerine devrimci deseler de) ezilenlere nesne muamelesi yapmayı sürdürerek otoriter ilişkileri yeniden üreten hiçbir pratik özgürleştirici olamaz. Dolayısıyla bu pratik yeni insan üretemeyecek ve iktidar perspektifinden uzaklaşacaktır. Halk iktidarı perspektifi olanlar ise halkı öznelenştirmiş yani halka sunmak yerine yapmak-balık yemesini değil balık tutmasını öğretmek-perspektifiyle başarılı olabilirler.

Her yeni bir eskiyi yıkarak varolur. Yeni insan ise eski olan hantal, duyarsız, tüketen, sorgulamayan, eleştirmeyen, müdahale etmeyen, kadercı, burjuvazi-

nin sürekliliğini sağlayan bir "insan" modelini yıkarak varolacaktır. Yabancılaşmış insan, kendi emeğine yabancılaşmış, bilinç kaybına uğratılmış, kendisine her şeyin ölçütü olduğunu unutturulmuş insandır. Yeni insan yaratma sorunu yeni bir kültür yaratma sorunu olarak da algılanabilir. Günümüz Yeni Dünya Düzeni (Y.D.D.) kültür(süz-lüğü) bütün insani değerleri tah-

Gençlik hareketinin geçmişten günümüze gelen süreçte kısmi başarılarına imza attığını görmekteyiz. Ciddi devrimci çıkışları olmasına rağmen bunlara süreklilik kazandırılmamıştır. Bu eksiklikleri sıralarken sadece gençlikle sınırlanamamak gerekir. Bunda dünyadaki devrimci duruş, ülkedeki devrimci ivmelenme, ülkedeki iktidarın yapısı ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısı da rol oynamaktadır.

rip ederken "yeni halk kültürü" kendi insanını yaratacaktır.

6) ÜLKEMİZDE GENÇLİK HAREKETİ

Günümüz gençliğinin durumunu yorumlayabilmemiz için onun geçirdiği evreleri incelememiz gerekir. Osmanlı'dan gü-

nümüze gelindiğinde bazı dönemsel çıkışlar dışında süreklilik arz eden ciddi bir duruş olmadığını görmekteyiz. Osmanlı'nın kendi özel koşulları, sosyo-ekonomik durumu gereği (fetih dayalı tarım ülkesi) kendi iç dinamikleriyle üretime giremediğinden ortada üretim ilişkileri içerisinde bulunan bir gençlik yoktu. Bu yokluktan kaynaklı sınıf çelişmesini çok derinden yaşamayan gençlik, ciddi bir örgütlenmeye ihtiyaç duymamıştır. Sınıf bilincinden yoksundur. 1865 dönemine gelindiğinde I. meşrutiyete doğru gençlik hareketinde ilk hareketlenmeyi görüyoruz. Kendilerine Jön Türkler diyen bu hareket halkla bütünleşmeyen ve emperyalist ülkelerle iş birliği içinde olan bir hareketti. Abdülhamit'in baskısıyla yüz yüze kalınca kısa sürede faaliyetlerini yürütemez duruma geldi. Osmanlı döneminin ikinci örgütlenmesi ise 1899 yılında Askeri Tıbbiye Mektebinde beş öğrenci "İttihat-ı Osmani" adlı bir örgüt kurdular. Daha sonra İttihat-ı Terakki Cemiyeti adını alan bu hareket emperyalist ülkelerle iş birliği içinde olan ve meşrutiyeti getirmeyi amaç edinen milliyetçi ve işbirlikçi bir karaktere sahipti.

Cumhuriyet dönemine bakacak olursak kuruluşundan bu yana sınıf mücadelesinin gelişimine paralel olarak öğrenci gençlik hareketleri de sarmal bir gelişim göstermiştir. Ulusal bir savaşın

sonrası milliyetçiliğin ağır bastığı bir dönemde gençliğin Kemalizm'den bağımsız ve ona karşı bir hareket geliştirmesi mümkün değildi. En eski öğrenci derreklerinden olan Milli Türk Talebe Birliği de resmi ideolojisinin dışına çıkamamış, milliyetçi-şoven bir takım eylemlere imza atmıştır. Özellikle yabancı ülkeler aleyhine yapmış olduğu eylemlerle adını duyurmuştur. İleri öğrenciler birliği gibi çıkan birkaç aykırı sesi de dönemin (1944) iktidarları tarafından yıkıcı faaliyetler nedeniyle susturulmuştur. Sovyetler Birliği'ni ülkenin varlığı için tehdit olarak gören iktidar, kendi eliyle Turancı ve İslamcı, Komünizmle mücadele etmek için anti-komünist bir gençlik yaratmıştır. DP'nin iktidara gelmesiyle faşizan uygulamalarıyla öğrenciyi, memuru ve askeri CHP katanna katmıştır. Bu durumun etkisiyle beraber milli şefin yönlendirilmesiyle 27 Mayıs 1960 darbesi olmuştur.

Darbede gençliğin payı da vardır. 1950'li yıllarda TMTP'yi kuran değişik üniversite birlikleri daha sonra TMTP'nin de içinde yer aldığı bir dizi dernek ve sendikaların katılımıyla gerçekleşen, diğerlerine göre daha ilerici olan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatını kurmuşlardır. Bu dönemde görülen en önemli öğrenci hareketi 28-29 Nisan olayları olarak bilinmektedir. DP'nin kurmuş olduğu "Tahkikat Komisyonları"na hedef alan bu gösterilerde güvenlik güçleriyle çatışmış ve bunun sonucu Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilip üniversiteler kapatılmıştır.

1960 darbe sonrasına baktığımızda gençliğin nitel bir sıçrama yaşadığını görüyoruz. Dünyada gelişen devrimci dalgalanma ile (Küba, Çin'de B.P.K.D) birlikte Türkçe'ye çevrilen Marksist klasikler gençliğin sorunlarının çözümüne Marksist bir bakış açısı getirmiştir. Bu devrimci dalgalanma kendini

Türkiye siyasi yapısında da göstermiştir. Yön Hareketi ve TİP etrafında şekillenen bir muhalif kesim yaratılmıştır. Bu iki hareketten etkilenen gençlik "Fikir Kulüpleri" temelinde örgütlenmişlerdir. Her ne kadar ki TİP'ten etkilenmiş olsalar da bu gençlik ilerleyen süreçlerde onun reformcu yapısını aşip kendi iktidar perspektifini temellendirmeye başlamıştır. Fikir kulüplerinin birleşip Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu (FKF) kurmalarıyla yönetimi ilk olarak TİP'liler alsalar da daha sonra Milli Demokratik Devrim (MDD)cilerin etkinliği artmıştır. FKF 1969 kurultayında devrimci gençlik federasyonu 'Dev-Genç' adını aldı. Dev-Genç FKF'nin çeşitli gençlik gruplarını bir kitle örgütü niteliğinden uzaklaşarak TİP ve MDD'ilerden daha farklı bir çizgide yeni bir siyasal eğilim olarak ortaya çıktı.

Bu dönem Kozlu kömür ocakları grev desteği, ulusal petrol kampanyası, 6. Filo protesto gösterileri, NATO'ya hayır kampanyaları, harç protestoları gibi akademik-politik eylemler öğrencidir. Bu dönem sonunda öğrenci gençliğe önderlik eden liderler, profesyonel bir devrimci çalışmaya geçerek öğrenci gençliği dışına taşımak ve genel bir halk hareketine önderlik edebilecek çeşitli ideolojilerle silahlanmış siyasal hareketleri oluşturdular. Gençliğin yarattığı olduğu bu sıçramayı artık siyasal bir halk hareketine dönüşme potansiyelini sezen iktidar bu olumlu çıkışı boğmak amacıyla 12 Mart 1971'de faşist bir askeri darbe yapmıştır. Darbeyle beraber bir süre bocalayan bu genç-

lik 1972-1974'lerde başlayan toplumsal muhalefetle birlikte demokratik ve akademik hak arayışından ziyade iktidarı hedefleyen bir yapıya hürünmüştür. O günün genç komünist ve devrimcileri (Deniz, İbrahim, Mahir...) başlattıkları gelenekleri günümüze dek devam ettirmektedir.

Bu dönemim en önemli özelliklerinden biri de yükselen sınıf mücadelesine karşı hakim sınıfların kendi elleriyle yarattığı karşı devrimci sivil faşist örgütlenmelerdir.

Hayatın hemen hemen tüm alanlarında terör estiren 12 Eylül Darbesi Türkiye Devrimci Hareketi'nin gelişen siyasal niteliğini görmüş ve önünü kesmiştir. 12 Eylül geçmiş tecrübelerden dersler çıkararak salt darbe yapmakla yetinmeyip üst yapıda

kendini destekleyici kurumlar oluşturulmuş, tüm politikalarıyla kendini haklı kılmıştır. Darbe sonucunda önder kadroların gerek tutuklanmaları gerek yurtdışına gitmeleri gerekse de katledilmeleri Türkiye Devrimci Hareketi'ni 4-5 yıllık bir durgunluğa sürüklemiştir.

Her üst yapı kurumuyla kendini meşrulaştırmaya çalışan Askeri Faşist Cunta (AFC), üniversitelerde de YÖK ile bu açığını kapatmıştır. Günümüze dek devam eden bu kurul kendi politikalarında (bilim dışı, şoven, kışla üniversite, anti-demokratikleştirme) ciddi bir başan kazanmış, ve halen günümüzde de (devrimci hareketin eksikliğinin etkisiyle de) gençlik üzerinde etkili olmaktadır.

Gençlik hareketinin geçmişten günümüze dek gelen süreçte kısmi başarılarla imza attığını görmekteyiz. Ciddi devrimci çıkışları olmasına rağmen bunlara süreklilik kazandırılmamıştır. Bu eksiklikleri sıralarken sadece gençlikle sınırlanamamak gerekir. Bunda dünyadaki devrimci durum, ülkedeki devrimci ivmelenme, ülkedeki iktidarın yapısı ve ülkenin sosyo-ekonomik yapısı da rol oynamaktadır.

Ülkemiz sosyo-ekonomik olarak yarı feodal-yarı sömürge olduğundan hiçbir zaman kendi iç dinamikleriyle gelişmiş bir ağır sanayiye sahip olmamıştır. Sınıflar arası çelişkileri derinden hissetmeyen, dolayısıyla sınıf bilinçli işçi hareketinden ötesinde işçi gençlik hareketinden yoksul kalmıştır. Bu da merkezine genç proletaryayı koyan bir devrimci hareketi yoksul kılmış-

tır. Merkezine öğrenci gençliği oturtmuş bu hareketlenmeler, öğrencinin küçük burjuva karakterinden kaynaklı dönemsel çıkışlar yaşasa da hiçbir zaman süreklilik kazanıp nitel dönüşümlere evrilmemiştir (evrilmesi de beklenemez). Öğrenci sınıfsal yapısı itibariyle homojen olmadığından bu sistemden beklenti ve farklı kaygıları da bulunmaktadır. Fakat işçi gençlik sınıfsal çelişkileri çok iyi yaşadığından onlar için bu durum muğlaklığına yitirmiştir, artık duruş itibariyle daha nettirler. Tüm bunlardan dolayı oluşacak bir gençlik hareketi içerisinde öncü rol işçi gençliğinin olmalıdır. İşçi, köylü, öğrenci gibi bileşenleri bulunan gençliğin sınıf karakterleri iyi incelenip bir hareket içerisinde bulunulacak ise (ki bulunulacak) bu sınıfsal karakterleri gereği rol verilmelidir.

Özellikle 1960 sonrası gelişen gençlik hareketi geçmiş yıllara nazaran daha devrimci olsa da gerçek anlamda ciddi bir (saldırıya da maruz kaldıklarından) duruş sergileyememiştir. Bunun da en önemli nedeni faşist Kemalist sistemin gerçek yüzünü görememelerindedir. Her ne kadar ki Kaypakkaya bu kopuşu yaratsa da diğer örnekler bu manüplasyondan kurtulamamışlardır. Bu teorik bilinç yanılgılı gençliğin sistemden kopamayışına neden olan en önemli etmenlerden biridir. 1960 öncesi gençlik Kemalist bilinç bulanıklığıyla gerici yönlerle uzlaşmış ve dış politika konularında şoven davranmıştır.

Tüm bu örneklere baktığımızda Türkiye gençlik hareketi

birkaç sayılı örnek dışında hiçbir zaman resmi ideolojiden tam olarak kopamamıştır. Dolayısıyla her çıkış dönemlerinde bir şekilde sisteme entegrasyonu sağlanmıştır. Olgun şartlarda bile öncülük sorunundan kaynaklı rüzgar tersine çevrilememiştir. *"İç dinamikler, değişimin temel, dış dinamikler de değişimin koşuludur. Gerçekten uygun*

12 Eylül döneminde tek yetkili güç olan MGK askeri yapıda emir komuta zincirine dayalı bir üniversite yapısını YÖK ile kurdu. YÖK eğitime dayalı hiyerarşik- iktidar sermaye ilişkisidir. Özünde YDD'ye eklemelenen komprador Türkiye sermayesinin tercihleri doğrultusundaki üniversite-sanayii işbirliği gereksinimi yatmaktadır. Bunun için sermaye egemenliğine el sürmeye cüret etmeden bu sorun giderilemez.

ısı olursa, yumurtadan civciv çıkar. Oysa hiçbir uygun ısı, yumurta büyüklüğünde bir taşı civcive dönüştüremez." (Mao Zedung).

Unutmayalım ki ideolojimizin sağlamlığı kadar, pratiğimizle sağlam oluruz.

7)GÜNÜMÜZ EĞİTİM POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE ÜNİVERSİTELER SERMAYENİN ÜNİVERSİTELERİ YENİDEN YAPILANDIRMASI-SONUÇLARI

Üzerinde durduğumuz bu konu yani sermayenin yeniden yapılandırılması aslında salt üniversiteler özgülünde değildir. Bunun bir tarihsel gelişimi mevcuttur.

Kapitalizm, doğası gereği bazı dönemsel krizlere girer. 1945 II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nın son bulmasıyla kendine yeni alanlar yaratan sermaye (savaş ekonomisi, pazar paylaşımın v.b.) 30 yıl kadar kendisince sorunsuz yaşamıştır. Bu sevinç çığlıkları 1974 yılına kadar sürer. Burjuva ideologlarının her ne kadar petrol krizi diye yansıtmaya çalışsalar da bu aslında Kapitalizm'in tekrarladığı yapısal krizin teşhiriydi. İyice köşeye sıkışan Kapitalizm "Neo-Liberal" isim altında yaratmaya çalıştığı bilinç bulanıklığıyla piyasa ekonomisi adı altında, gelişmiş devletlerdeki adıyla "refah devletini" aşındırırken, az gelişmiş ülkelerde "yeniden kompradorlaşma"yla sosyal devletin kazanımlarını gasp etmeye başlamıştır. Şöyle ki "yapısal kriz" ortamında ve dünya pazarının daraldığı koşullarda yeni bir işletme kumak hem akıllıca hem de karlı olmayacaktı, bunun yerine hazır pazar olan bir KİT'i ele geçirmek hiç de fena değildi. Aynı şekilde toplumun kontrolünde olması

gereken sağlığın, eğitimin, sosyal güvenliğin, kimi belediye hizmetlerinin v.b. özelleştirmesinin gerekçesi de doğrudan sermayenin 'değer yaratma' alanı arayışının bir sonucudur.

Neo-Liberal politikalar ülkemizde 12 Eylül AFC'den sonra kurulmuş olan Özal hükümetleriyle kendisini göstermeye başlamıştır. Uluslararası sermayenin bizim gibi az gelişmiş ülkeleri yeniden yapılandırma çabaları, az gelişmiş ülkelerde uluslararası sermayeye entegre olma çabaları deregülasyon (piyasaların etkin işlemlerini önleyen sınırların kaldırılması) hareketini hızlandırmıştır.

1980'lerden sonra Neo-Liberal yönelimli politikalar / yapısal uyum politikaları eğitim harcamalarının azalmasına neden olduğu gibi eğitimde kalitenin düşmesine de yol açmıştır. Eğitimde kısıtlanan bütçe gerek işte sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelelerini ezmek gerekse de dışta yaratılan suni düşmanlara karşı silahlanma yarışına ayrılmaktadır. (Türkiye 1991-1995 yılları arasında silahlanmaya 8 milyar dolar harcadı. Bu rakamla en çok silah satın alan 50 ülke arasında 1. sıraya yerleşti. Yine 2001'de NATO ülkeleri içerisinde ABD'den sonra silahlanmaya en çok bütçeyi Türkiye ve ondan sonra Yunanistan'ın ayırması düşündürücüdür.) Ayrıca özel sektörü geliştirmek için sermayedarlara peşkeş çekilen kredilerde işin cabasıdır.

Toplumsal ilişkiler üzerinde artan ölçüde belirleyici olan ekonomik ilişkilerin temel yönelimi değer biriktirmektir. Değer

biriktirme süreci ekonomik terminolojideki karşılığı olan sermaye birikim süreci, gerek gelişiminin belirli aşamalarında, gerekse içine düştüğü "değer üretme" krizlerinde toplumsal alanları yeniden tanımlamaya yönelir. Bu toplumsal alanların başında da eğitim gelmektedir.

Sermayenin eğitimi ülkemizde bir sektör haline getirme nedenlerini OECD verilerine göre Türkiye'nin, dünya ortalamasına oranla daha fazla genç bir nüfusa sahip olması ve 1980'den sonra devletin kamu eğitimine olan harcamalarını kısması (bunun

yarattığı boşluğu özel sektör gideriyor) olarak görebiliriz.

Eğitime aktarılan kısıtlı bütçe ise yine kar hirsının bir ürünü olarak sermayenin eğitim kurumlarını hem ticarethane olarak görmesinden hem de kendisine vasıflı işçi yetiştirme ihtiyacından kaynaklıdır. Bu ikinci etmeni en iyi ünlü burjuva ideologlarından Adam Smith'in düşüncesinde de görmekteyiz: "emek ve zaman ayrılarak eğitilen bir insanın pahalı makinelerle karşılaştıracağını" belirtmektedir. Böylece tıpkı diğer üretim alanlarına yapılan yatırımların gelecekte yeni değerler yaratması gi-

bi insanında eğitilmesiyle gelecekte elde edecek kazancının artacağını vurgulamıştır.

Sermayenin üniversitelere girmesinin diğer bir nedeni de uluslararası rekabette teknolojinin artan belirleyiciliği sonucunda teknolojik gelişme ve araştırma geliştirme faaliyetlerini önemli kılmamasıdır. Türkiye'de de sermayenin / sanayiinin talep ettiği araştırma geliştirme faaliyetlerinde gerekli donanımına sahip olmaması bu kesimin üniversiteye yönelmesine neden olmuştur.

Üniversite teknoloji değil, bilim üretir. Teknoloji üretimi üniversitelerin dolaylı işlerinden biridir. Çünkü teknoloji üretimi bütün bilgi üretimlerinin bir başka aşamasına denk düşer. Bunun için ille de üniversite gibi bir örgütlenmeye ihtiyaç yoktur. Bazı enstitüler, araştırma merkezleri bunları yapabilir. Dolayısıyla sermayenin üniversitelerin araştırma fonlarını, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasını engelleyerek halk için bilim üreten kurumlara dönüştürülmelidir.

12 Eylül döneminde tek yetkili güç olan MGK askeri yapıda emir komuta zincirine dayalı bir üniversite yapısını YÖK ile kurdu. YÖK eğitime dayalı hiyerarşik-iktidar sermaye ilişkisidir. Özünde YDD'ye eklemlenen komprador Türkiye sermayesinin tercihleri doğrultusundaki üniversite-sanayi işbirliği gereksinimi yatmaktadır. Bunun için sermaye egemenliğine el sürmeye cüret etmeden bu sorun giderilemez. Bugün sermaye Yeri YÖK Yasa Tasarılarıyla sözde "üniversitelerin özerkleşmesi"

adı altında, mali özerklikle emekçi halk çocuklarına eğitim kapılarını kapatırken, idari özerklikle de hak arama, örgütlenme ihtiyaçlarına sığınarak kimliksizleştirmeyi dayatmaktadır. Bu sorun karşısında geniş halk kitlelerine düşen görev ise sermaye egemenliğine el sürmeye cüret edenlerin safında yer almaktır.

Son sözü N. K. Krupskaya'nın eğitim üzerine adlı eserinden Lenin'in "Büyüyen nesil için evrensel eğitim ve politeknik çalışma" başlıklı yazısına bırakıyoruz.

"...eğitim öğretim ve yetiştirme, eğer sadece okulla sınırlanmışsa ve yaşamın fırtınasından ayrı ise böylesi eğitime inanmamalıyız... bizim okulumuz gençliğe, bilginin temellerini, komünist görüşleri bağımsız inceleme yeteneği vermeli, onları eğitilmiş insanlar yapmalıdır. Onlar, okula gittikleri süre içerisinde sömürücülerden kurtulma savaşımına katılanlar olarak eğitilmelidir..."

Genç Komünistler Birliği her işe yardımcı olarak, inisiyatif kullanarak ve girişimde bulunarak harekete geçirici, sarsıcı bir grup olmalıdır. Genç Komünistler Birliği, okulların ya da komünist kitap ve broşürler okumanın sınırları içine sıkışıp kalmamak için eğitimini ve öğretimini işçi ve köylülerin emeğiyle bütünleştirilmelidir. Ancak işçi ve köylülerle yan yana çalışarak gerçek komünist olunur. Gençlik birliğinin tüm üyelerinin bilgili kişiler olduklarını ve aynı zamanda nasıl çalışması gerekirse gereksin, her türlü emeği öylesi-

ne örgütlemeliyiz ki, işçi ve köylüler "özgür emek ordusunun ben de bir parçasıyım ve yaşamımı toprak ağaları ve kapitalistler olmadan kurabileceğim komünist düzenin kurulmasına yardımcı olacağım" diyebilinler. Genç Komünistler Birliği, bütün gençlere küçük yaştan itibaren bilinçli ve disiplinli çalışmaya girmelerini öğretmelidir. Ancak bu biçimde bugün karşılaştığımız sorunların çözülebileceğine emin olabiliriz..."

Başvurulan Kaynaklar:

- Özgür üniversitenin pedagojik ilkeleri (tartışma metni) Fikret Başkaya
 Özgür üniversitenin pedagojik ilkeleri için sunum taslağı Fikret Başkaya
 Avrupa-merkezcilik resmi ideoloji bilim ve sosyalizm Fikret Başkaya
 Eğitim üzerine N.K.Krupskaya
 Zorunlu eğitime hayır Kathem Baker
 YÖK alanında gerçekleri kavrayalım devrimci hizmet edelim Urmut Yayıncılık
 Eğitim-sen aylık büteni (kasım 2001)
 Avrupa eğitim tarihi Doç. Dr. Kemal Aytar
 Türkiye üniversite tarihi M. Tahir Hatipoğlu
 Eğitim ve kapitalizm Fuat Ercan
 Siyaset psikolojisi Doğu Ergil
 Devrimci Demokrasi Gazetesi (16-30 kasım, 1-16 aralık 2001)
 YÖK üniversiteleri özelleştirirken (ya da burjuva eğitim karşısında 1-2) Temel Demirel
 Nasıl bir eğitim istiyoruz Server Tanilli
 Evrensel gazetesi-üniversiteler teknoloji değil bilim üretir Yrd. Doç. Dr. Mustafa Okan
 İçtepe dergisi (nisan 2001 sayı 1) beni eğitime
 Apolitik (sayı 7) Can Okur
 Ezilenlerin pedagojisi Paulo Freire

Burda kışın sular donmaz, buza
kesmez ortalık
Ağaçlar her zaman yeşildir
burda.

Okyanusdan gelen serin meltem
rüzgarı
Eser üzgün, tasalı bozkırlarda.

Öylesine derindir ki sessizlik
Havada yalnızca dallarında
sallanan
Böceklerin çıtırtısı duyulur.

Şu uzak kumsallar üstünde,
akşam

Bazan tatlı bir şarkıdır yükselir.

Bu şarkı, kabukları uğultularla
açılan
Midyelerin, istiridyelerin
sesidir.

Ormanda kiremit rengi defneler,
Tomurcukları patlayan çiçekler
aşkla

Titreşip ürperirler rüzgar
altında.

İşte bakın yıldız yıldız dalgalar
Saçıyorlar gezgin
beyazlıklarını.

Uzakta, sonsuz derinliklerde
gemiler

Açmış yelkenlerini gidiyor,
Dalgaların bağrından ıpıl ıpıl
Çıkıyor fosforlu ışıklar.

Usul gemi, al beni, kurtar beni,
gel

Çek bordana yelken gibi şu
tutsağı da!

Burda demirler içinde soluyor.

Mahpusluk ölümden betermiş
meğer.

Ama umudumuz var bizleri
yaşatan.

Yurdum bir gün dönmek nasip
olursa eğer

Kaldığım yerden savaşa
Başlayacağım yeniden.
Bitmeyecek evrensel dövlüş
Kanat vuruyor havada özgürlük
Yoksulların sonsuz çığlıkları
bizi kavgaya çağırıyor

... Şavkıyor yoğun karanlıkta tan
Uzakta, kanlı ufukta
Yeni bir dünya var doğrulan!

Selam olsun halkın uyanışına
Selam olsun, ölürken, geleceğin
O kocaman, o büyük
Kapasını açanlara

Louise Michel

TUTSAKLARIN ŞARKISI

P A R İ S K O M Ü N Ü

Ezen sınıflara karşı tarihte nice başkaldırıları olmuştu. Bunlar köle ayaklanmalarıyla başlayıp bunları takip eden diğer ayaklanmalarla günümüze kadar gelmiştir. Spartaküs'ün önderliğindeki köle ayaklanması, İslam topraklarında despot din anlayışına ve şeriata karşı ayaklanan Karmatilerin oluşturdukları yönetim, daha sonra feodallere karşı burjuvaların başlattıkları Fransız Devrimi, baskı ve sömürdünün değişmediği yeni sistem de işçilerin mevcut düzene karşı ayaklanmalarına neden olan ayaklanmalar... Bunların ardından proletarya diktatörlüğü ile yönetilen Paris Komünü ayaklanması. Bizlerin bu konuda proletaryanın yaşamış olduğu deneyimi anlamamıza ve araştırmamıza neden olmuştur.

1789 Fransız Burjuva Devrimi'nden sonra büyük bir darbe alan kralçılar, bu tarihten sonra varlıklarını devam ettirebilmek için ellerinden geleni yapmaya çalışmış, ama başarılı olamamıştır. Yeni kuşağın muhalefetten (burjuvaziden) yana olması imparatorluk rejiminin yenilmesine ve çökmesine sebebiyet vermiştir. Tabii ki buna ekonomik çıkmaz da eklemek gerekir. Kilisenin, bilime, bilim adamlarına ve çağdaş dünyaya saldırması; yetişen yeni kuşağın karşısında olmasına neden olmuştur.

Komşu ülkelerdeki savaş durumu, Fransa'yı bir çıkmaza sokmuş, Fransa uluslararası alanda güç kaybetmiştir. İçerde ise, ekonomik durum gerileyince birçok işletme kapanmak zorunda kalmıştır. Bozulan

ekonomi yüzünden işçi sınıfından hareketlenmeler ve eylemler başlamış, imparatorluk gücünü iyice kaybetmiştir.

1863 seçimleri Fransa burjuvazisi için önem arz etmektedir. Sebebi ise; bu seçimlerde köylülerin imparatorluğa, şehirlerde yaşayan insanların bir kısmının cumhuriyetçilere, geri kalanlarının bağımsızlara oy vermesi içten içe burjuvazinin temelini çatlamasına neden olacaktır.

Seçimlerden sonra oluşan hükümet, imparatorluğun yetkilerini daraltmak, kendi propaganda çalışmalarını için daha geniş alanlar elde etmek için çalışır. Oluşturdukları "Ulusal Birlik Hükümeti" kralçılar ve cumhuriyetçileri bir araya getirmiştir. Karşılarında yani muhalefette kalanlar, hükümeti çıkardığı beş zorunlu özgürlüğü mutlaka tamamlamalarını isterler. Bu özgürlükler; "İnsan hakları, basın özgürlüğü, serbest seçim, milletvekillerine gensoru hakkı ve bakanların meclise karşı sorumluluğu". Bu haklar cumhuriyetçiler tarafından reddedilir.

Bu yıllarda işçi sınıfını incelediğimizde, bir tarafa imparatorluğun baskıcı rejimi, diğer taraftan ise işçilerin ekonomik sorunları, işçileri greve ve direnişe sürüklemektedir. Sosyalizmin gelişmesini engellemek için elinden geleni yapan yönetim, işçilerin gizlice örgütlenmesine engel olamayacaktır.

1863 seçimlerinde işçiler kendi adaylarını kendilerinin saptamasını kararlaştırır. 17 Şubat 1864'te de "Altınlar Bildirisi" adı altında bir

bildiri yayımlarlar. "Gelişmekte olan Fransız İşçi Hareketi'nin ilk sınıfsal anayasası kabul edilen Altmışlar Bildirisi, işçilerin, doğrudan temsiline gereksinim duyulan özel bir yurttaş sınıfı olduğu vurgulanır."¹ Bu çıkışlarla birlikte, işçi sınıfının bilinç değişimi de gözlenmektedir. Bilirçilenmeye karşı, karşı kuvvetlerin saldırılarını açık ve gizli olmak üzere daha da artıracaktır. Açık saldırıyı, basın ve propaganda yoluyla, gizli saldırıyı ise, fiziksel saldırı olarak değerlendirebiliriz.

1869 seçimlerinde imparatorluk yandaşları ve liberaller seçimlerden sonra (Seçimlerde cumhuriyetçiler birçok yerde galip gelmiştir.) ortak bir hükümet kurar. Hükümet, çalışmalarını daha çok köylüye yönelik yapar. Kentlerdeki sorunlara kulaklarını kapatır. Ama öte yandan gelişen işçi sınıfına karşı sert önlemler alır. Grevler artar, hoşnutsuzluk büyür. 1870 Haziran'ında Enternasyonal'in başlıca yöneticileri tutuklatılır.

İşçi sınıfının doğuşu ve gelişmesi de bu baskılara karşı bir devrimin habercisi olarak nitelendirilebilir.

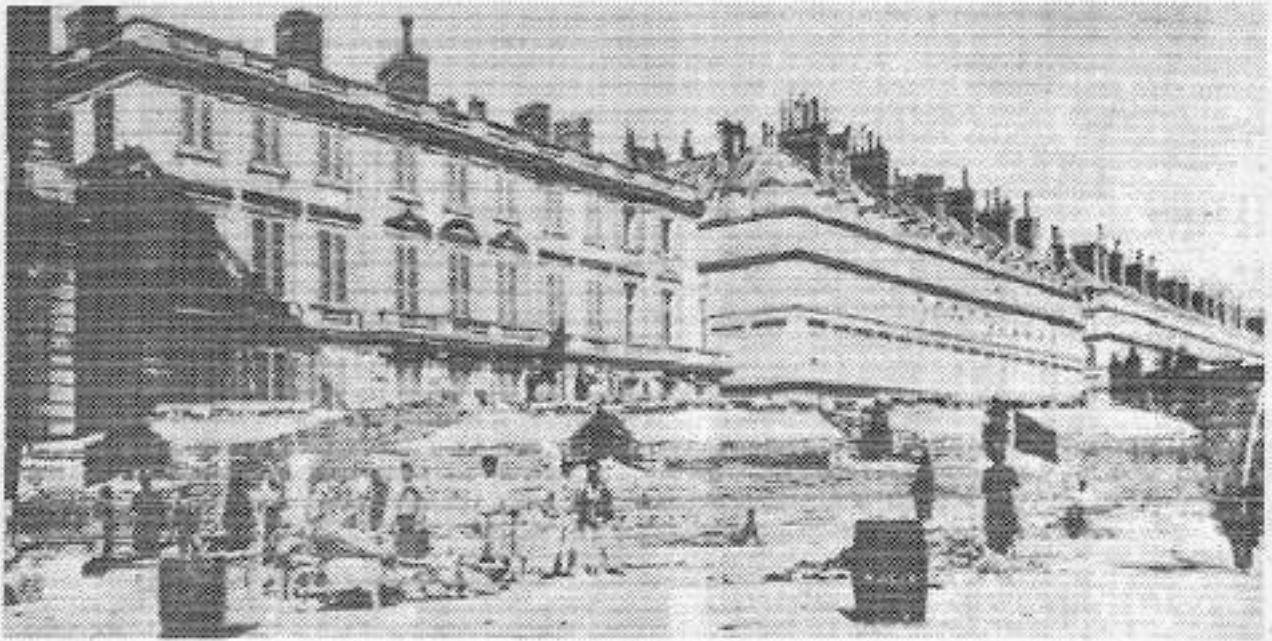
Bu yıllarda Fransa'daki sanayi, ülkenin ancak %28'lik payını oluşturmaktadır. Ekonomi daha çok tarıma dayanmaktadır. İşçilerin hepsinin kent kökenli olmayışı, işçiler arasında farklılıklara neden olmuştur. Yaşam biçimleri yönünden de birbirlerine hiç benzememekteydiler.

İşçilerin yaşam düzeylerinde ekonomik olarak uzun yıllar bir değişim gözlenmez. Ücretlerde değişmeyen miktar, bu dönemlerde (1870) artar. Ama aynı zamanda temel tüketim ihtiyaçlarında da bir artış görülür. Bu da işçinin alım gücünde eskiye oranla bir değişimin olmadığını, kalabalıklaşan işçi ailesini geçindirmeye yetmediğini hatta daha da kötüye götürdüğünü gösterir. Ücretlerin artışı işçi yaşamında bir değişime ve iyileştirmeye neden olmamıştır.

İşçinin aldığı ücret, kendisini ve ailesini geçindirmeye yetmediği için, işçi açlıkla yüz yüze kalmaktadır. Burjuvazi sadece ailede çalışan aile reisini değil, kadını ve çocuğunu da çalıştırır. Kadınları zorla fuhuşa sürüklenir. Kiralarını ödeyemedikleri için, evlerinden

kovulurlar. Bu insanlarda kiliselere sığınmak zorunda kalır. Kilisenin vaatleri burjuvanın lehinedir. Erdoğan Alkan'ın aktarımlarında; "İşçiler, Pazar günlerini kiliselerde değil; eğlence yerlerinde, içkili kahvelerde, kabarelerde geçiriyor ve bu içkili kabareler, giderek sosyalizmin hücreleri haline alıyor."²

"1866 yılında toplam Fransız nüfusunun yüzde 69.5'ini köylerde yaşayanlar oluşturuyor ve nüfusun yüzde 51.5'i geçimini tarımdan sağlıyor."³ Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi, kır nüfusunun çok fazla olduğu ve daha önce de belirtilen durumda; Fransa ekonomisinin büyük bir kısmının tarıma dayalı olması, köylüler üzerinde elde edilen üretimi etkin kılmasını sağlamaktadır. Tarım alanları genişletilir. Üretimde uzmanlaşma başlar. Köylünün üretimdeki payı ise; "Tarım arazilerinin bazı köylerde beşte birinin, bazı köylerde üçte birinin mülkiyeti soylular ve burjuvazinin elinde, Her dört köylüden ancak biri, kendi toprağını işliyor, diğerleri ortakçı, yarım gündelikçi ya da hizmetçi olarak çalışıyor."³ Köylülerin temel istekleri, toprağı

olanların, topraklarını büyütmesi, topraksızların toprak sahibi olma istemeleridir. Bu da köylülerin siyasadan uzak durmaları ve düzeni sürdüren iktidara destek vermesine neden olur.

Bu dönemde burjuvaziye baktığımızda, işçiler ve köylüler yoksul bir yaşam sürdürürken, ülkenin gelirleri soyluların ve daha çok burjuvaların kasalarına akmaktadır. Gine bu dönemde burjuvazi mecliste çoğunluğu elde eder, yönetimde egemenliğini pekiştirir. Oyunlar ve sömürülerle servetini daha da çoğaltır. Zenginliklerini bir çok yerde gösterişli bir biçimde sergilerler. Küçük burjuvazinin gelirine baktığımızda: *"Yüda 4 bin, 5 bin frank gelirleri olan küçük burjuvalar ise genellikle dinsiz ve Volterci. Ama 1848 Ayaklanması'nı unutmayan küçük burjuvalar, kilisenin en yakın yandaşları olduğunu biliyor, ahlaksız bir yaşam sürdürdükleri halde, pazar ayinlerini kaçırmıyorlar."*⁴ Burjuvaziyi az da olsa anlatan bu ifadeler, burjuvazinin içinde ahlaksızlığın da doğal hal almasını sağlar. Kadına tamamen meta gözüyle bakan burjuvaların, Marks şöyle açıklar: *"Burjuva, karısını yalnızca bir üretim aleti olarak görüyor. Üretim aletlerinin ortaklaşa sömürüleceğini duyuyor ve doğal olarak ortaklaşacılık piyangosunun kadınlara da aynı şekilde vuracağından başka bir şey düşünemiyor. Proleterlerin kararlarını ve kızlarının ellerinin altında bulunmasıyla yetinmeyen burjuvalarımız, resmi fuhuşu hiç annayalım, birbirlerinin kararlarını karşılıklı olarak ayartmaktan büyük bir haz duyuyor."*⁵

1789 Devrimi'nden sonra yaşamış olan birçok yazar ve sanatçı, yapılan devrimin başarılı sonuçlar vermediğini, hayal kırıklığına uğradıklarını belirtirler. Thomas Phaine; hekimsiz ve hapishanesiz toplum isterken daha da çok hapis-

hane ve baskı oluşmuştur. Balzac, romanlarında burjuvazinin çıkmasını, yeni toplumun çelişkisini vurgular.

1871 Paris Komün Devrimi, adı üstünde, Parisliler ve Parisli işçilerin, dar gelirliilerin ayaklanmasıyla başlar. Enflasyonun artmasıyla birlikte, işçilerin yaşam koşulları da oldukça ağırlaşmaya başlamıştır. İlerici işçilerin söylevleri ise şöyle aktarılmıştır: *"İşçi, yalnızca bir yurttaş değildir; yurttaştan bile*

"Fransa'yı şimdiye dek yönetenler ülkenizi ve bizleri yıma ve onursuzluğa sürüklediler. Otorite, can ve iş güvenliğini sağlamaktan yoksundur. Ülke genel bir çöküntü içinde. Emegi yeni baştan örgütleyerek, özgürlük, eşitlik ve dayanışmaya dayanan yeni temeller üstünde yeni bir düzen kuralıyız. Komün Devrimi, bu ilkeleri koyarak gelecekte çıkar çatışmaları doğurabilecek nedenleri önceden ortadan kaldırıyor.

*ötedir, toplumun itici gücüdür, ötekiler hava, civa. Barbar bir yönetim altındayız. Basın özgürlüğüne, birleşme ve örgüt kurma hakkına, ücretlerde eşitliğe, adil gelir dağılımına, halkların kardeşliğine sahip olmadığımız sürece, ayrıcalıkları, militarizmi ve tekelleri ortadan kaldırmadığımız sürece, hep, bir yanardağın üstünde bulunacağız ve halk yoksulluk içinde çürüyüp gidecek... Toplumu kemiren üç cüzzam var: Kılıç, rahip cüppesi ve avukat cüppesi."*⁶

Fransa'da büyüyen sanayi ile birlikte işçi sınıfında da gelişim görülmektedir. Adım adım evrimleşen

işçi bilinci basit sosyal düşünceden komünist düşünce aşamasına gelmiştir. Bu bilincin gelişimine; "1789 Devrimi sırasında Germinal ve Proirial ayaklanmaları, eşitlerin hareketi, 1831'de Lyon'da ipek işçilerinin ayaklanması, 1839 ve 1840 Paris ayaklanmaları, Prouthon'un kitleler üzerindeki büyük etkisi, 1848 devrimi, manifestoyu yayınlayan Karl Marks'ın etkisi" işçi bilincinin gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır.

Bir yandan bunlar yaşanırken öte tarafta, Fransız ordusu ile Alman ordusu karşı karşıya gelmiştir. İşçi sınıfının bu savaşa karşı çıkması, savaşın halkların değil, hanedanların savaşı olduğunu belirlemesiyle açıklanır. Alman işçilerine, Entemasyonaf'in üyeleri şöyle seslenir: *"Almanya'daki kardeşler! Bölünmemiz Ren'in her iki kıyısında da zorbalığın etkisinden başka bir şey getirmez." S-35 bunun üzerine Fransa, Almanya'ya savaş ilan eder. Alman işçiler miting düzenler ve şu bildiriye kaleme alır; "Alman demokrasisi ve özellikle sosyal demokrat parti işçileri adına bu savaşın salt hanedan savaşı olduğunu duyuruyoruz... Fransa işçilerinin bize uzattıkları kardeşçe eli sıkılmaktan mutluyuz. Entemasyonaf Emekçiler Derneği'nin, bütün ülkelerinin proleterleri, birleşin! Sloganına bağlı olarak, bütün ülkelerdeki işçilerin dostlarımız ve bütün ülkelerdeki despotlarının düşmanlarımız olduklarını hiçbir zaman unutmayacağız!"⁷*

Savaşı Fransızların kaybetmesi, ülke genelindeki muhalifleri ve hükümet yanlılarını bir araya getirir. Mecliste savunma komitesi kurulur. Bunun içinde solcu milletvekilleri de bulunur.

Paris'te 3 Eylül 1870'te ilk ayaklanmalar başlar. İşçiler önce karakollara saldırır. 3. Cumhuriyet ilan

edilmiş, hapishane kapıları açılmıştır. Yirmi ilçe komitesi oluşturulmuştur. Almanların Paris'i kuşatmış olması ve ağır kış koşulları çalışmalarını daha da zora sokmuştur. Jean-Pierre Chabrol'un Paris Komünü kitabına yazdığı önsözde onları ayrıntılı bir şekilde şu biçimiyle anlatır: "Parisliler, artık, İmparator'un uyruğu olan eski Parisliler değil, yurttaşlar ve sonuna dek direnmeye kararlı, başkenti zaptetmek isteyen Almanlara karşı savaş hazırlıkları yapıyorlar. Paris'in gerçek halkı onlar, zira zenginler tüymüşler ya da tüüyorlar. Öncü Alman süvarileri Mearx'yu ve Langy'yi geçtiler. Başkent'in kapılarında birbirine zat ve karşıt iki insan yumağı harıl harıl işleyip içiçe Paris'i örüyor. Güçlüler "memlükler" başkenti terk ederken mahkûmlar dönüyor; İmparatoruça Belçika'ya kaçıyor, Victor Hugo Belçika'dan Paris'e geliyor."⁸

Savaşta hain olarak nitelendirilen, savaş zengiri, tuzu kurular olanaklardan yararlanıp keselerini doldururlarken kıyı mahallelerde, yoksul semtlerdeki Parisliler köpekleri ve fareleri yemekte idiler. Savaşın Paris halkından aldıkları sadece bedensel durumları olmayıp ekonomik olarak da gerilemesi yani tam bir sefalet yaşamaları, gelecek yeni ayaklanmalara öncül niteliğini taşımaktadır.

28 Ocak 1871'de Almanya ve Fransa arasında ateşkes anlaşması yapılır. Bu anlaşmaya göre, Paris ordusu savaş tutsağı sayılıp silahsızlandırılacaktır. Alman ordusu da Paris'te kalacaktır. Resmi ordunun dışında Ulusal Koruyucular Birliği altında oluşan gönüllüler, silahlarını teslim etmeyip toplara da el koyanlar. "Ancak Ulusal Muhafız, silahlarını ve toplarını korudu ve yenenlerle yalnızca bir bırakışma durumuna geçti. Ve hatta yenenler, Paris'e bir zafer girişi yapmaya bi-

le cesaret edemediler. Ancak Paris'in küçük ve ayrıca açık parklarla dolu bir köşesini, onu da yalnız birkaç günlüğüne işgali göze alabildiler! Ve bu süre boyunca da, Paris'i 131 gündür kuşatmış bulunan bu birlikler, hiçbir "Prusyalı"nın yabancı istilacıya bırakılan köşenin dar sınırlarını aşmamasını dikkatle gözeten silahlı Paris işçileri tarafından kuşatıldılar. Bütün imparatorluk birliklerinin silahlarını kendisine teslim ettikleri ordu üzerinde Parisli işçilerin uyandırdığı saygı öylesine büyüktü ki, devrim ocağından öçlerini almak için gelen Prusyalı junkerler (toprak ağaları), bu aynı silahlı devrim karşısında saygı ile durmak ve onu selamlamak zorunda kaldılar!"⁹

8 Şubat 1871'de genel seçimler yapılır. Hükümete burjuvalar ve kralcular ağırlıklı olarak seçilirler. Halkın tek isteği Alman işgalinden bir an önce kurtulmak. Bunun için de oylan parçalamaktan çok, cumhuriyeti korumak ve savaşı kazanmak için kullanmış olurlar. Seçilenler arasındaki Adolphe Thiers'i, krallık bir formülle Fransız Cumhuriyeti yürütme kurulu başkanlığına getirir. Thiers, komün devrimine karşı çok büyük rol oynaya-

cak ve binlerce kişinin katledilmesine neden olacaktır. Thiers'i, Marks'ın kaleminden incelersek; "Thiers, bu biçimsiz bücür, yarım yüzyıla yakın bir süreden beri Fransız burjuvazisini büyüledi, çünkü Fransız burjuvazisinin, öz, kendi öz sınıf bozulmuşluğunun en gelişmiş entelektüel dışı varımıydı. Devlet adamı olmadan önce, tarihçi olarak yalan söylemedeki ustalığını kanılamış bulunuyordu (...) 1830'dan önce cumhuriyetçilerin mütefiki olmasına rağmen, koruyucusu Laffitte'e ihanet ederek, Louis Philippe döneminde ustaca hükümete yaklaştı. Din adamlarına karşı, St-Germain-L'Auxerrois Kilisesi ile Başpiskoposluğun yağma edildiği karışıklıları kıskırtarak ve düşes de Berry'in önce espion-bakanı, sonra da ebe-gardıyanı olarak, kralın gözüne girdi. Cumhuriyetçilerin Transnonain sokağında ki katliamı ve ardından basın ve dernek kıırma hakkına karşı çıkarılan iğrenç Eylül Yasaları onun eseri idi. Mart 1840'ı, hükümet başkanı olarak suyun üstüne yeniden çıktığı zaman, Paris istihkamları planı ile Fransa'yı şaşırttı. Bu planı, Paris'in özgürlüğüne karşı kalleşçe bir plan olarak eleştiren cum-

hürriyetçileri, Milletvekilleri Meclisi kürsüsünden suçladı.(...) Ocak 1848'de İtalya Kralı, Palermo'yu bombaladığı zaman, o sırada uzun süredir hükümet dışı bulunan Thiers, Milletvekilleri Meclisi'nde yeniden ortaya çıkarak şöyle demişti: baylar, Palermo'da olup bitenleri biliyorsunuz; kırk sekiz saat boyunca büyük bir kentin bombalandığını öğrenince hepiniz (parlamentar olarak konuşmak gerekirse) dehşetten titrediniz. Kim tarafından bombalandı? Savaş haklarını kullanan yalancı bir düşman tarafından mı? Hayır baylar, kendisi istiyordu. Evet, kendi haklarını istemiş olduğu için, Palermo kırk sekiz saat bombalandı! Avrupalılar bunu bilir (...)"¹⁰

26 Şubat 1871'de hükümetçe yapılan antlaşmada, Almanlar kente girerler. Batı kısmı tamamen işgal altındadır. Bunun üzerine, gece işçiler kentin ışıklarını kapatır. Gece ne yapacaklarını bilmeyen Alman Ordusu çareyi kentten ayrılmakta bulur. Bu olayla da işçinin konumu ve gücü daha da iyi görülmüş oldu.

3 Mart 1871'de Paris Ulusal Kurucuları, federasyonlar şeklinde örgütlenir ve "federe" ismini alır. Paris'e egemen olan ilerici ve aydınlar, Thiers'in hükümeti Versailles'a taşınmasına neden olur. 18 Mart 1871'de Parisliler ayaklanır. Thiers, ayaklanmayı bastırmak için ordu ve askerleri halkın üstüne yollar. Ama askerler halka silah çekmez.

Ayaklanan devrimcilerin merkez komitesi, hükümeti görevden uzaklaştırarak, bütün bakanlıklara el koyup hizmetleri komitelere verir. 26 Mart'ta yapılan belediye seçimlerinde, emekçilere, amaçlarını açıklayan şu bildiriği yayımlarlar: "Fransa'yı gimdiye dek yönetenler ülkenizi ve bizleri yıkıma ve onursuzluğa sürüklediler. Otorite, can

ve iş güvenliğini sağlamaktan yoksundur. Ülke genel bir çöküntü içinde. Emegi yeni baştan örgütleyerek, özgürlük, eşitlik ve dayanışmaya dayanan yeni temeller üstünde yeni bir düzen kurmalıyız. Komün Devrimi, bu ilkeleri koyarak gelecekte çıkar çatışmaları doğurabilecek nedenleri önceden ortadan kaldırıyor.

Biz, emekçilerin boyunduruğundan kurtulmasını istedik. Buna tek garantisi de bucağın temsil kırıllarıdır. Her yurttaş, hakkını en iyi ancak bu sistemde savunur. Her yurttaş, temsilcilerin eylemlerini en etkili biçimde ancak bu sistemde denetler. Toplumsal reformlar, sırasıyla ancak bu şekilde gerçekleşebilir."¹¹

26 Mart seçimlerini komünistler kazanır. İstenilen düzeyde insanların oluşturmadığı bir komün oluşturulmuş ve komisyonlar hazırlanmıştır. Bunlar; Yürütme komisyonu, Askeri komisyon, Laşe komisyonu, Çalışma komisyonu, Maliye komisyonu, Genel güvenlik komisyonu, sanayi ve ticaret komisyonu, kamu hizmetleri komisyonu, öğretim komisyonu, savaş komisyonu ve posta komisyonu gibi."¹²

Komünde emekçilere baktığımızda; "1871 Paris'inde 62.500'ü kadın toplam 114.000 emekçi vardı"¹³ E. Alkan, Paris Komünü ve Komün şairleri adlı eserinde; "Komün Devrimi, proletarya düzenine doğru kayan, toplumsal yanı ağır basan bir halk hareketinin ürünü. İşçi sorunlarını büyük bir ciddiyetle ele alıyor ve sosyal adaletçi, eşitlikçi bir anlayışla çözümlüyor, biçimiyle değerlendirir.

Vaugirard Komitesi, 13 Nisan toplantısında komüne şöyle seslenir; "Komün 18 Mart Devrimi'nin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir yönetimdir. 'Eşitlik' boş bir sözcük olmaktan çıkmalı ve yığılç yarıtılan savaşım, ekonomik kurtuluşu

gerçekleştirmeli, son papaz ve son kralcı da etkisiz kalıncaya dek sürdürülmelidir. Kesin sonuç ise ancak emekçileri ücretli durumundan çıkarıp ortaklar durumuna yükselterek sağlanabilir.

Köleliğin son şekli olan insanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kalkmalıdır.

Emek, devri olanaksız kolektif anamalı ve birbirine zincirleme kefilli dernekler yeniden örgütlenmelidir."¹⁴

Komün yönetimiyle birlikte sanat anlayışı da değişti, Paris'te. Halka yönelik proletaryanın sesini duyuran çalışmalar yapılmaktadır. Burjuvazinin sanat anlayışında, örneğin kadını ele alırken tombul ve beyaz tenlisini inceleydi. Komün devriminden ve daha sonraki işçi ve işçi kadınların yaşamlarını ele alacak eserler yayımlanmaya başlar. İşçi kadının zayıf, tenlerinin güneş altında çalışmaktan esmerleşmesi, burjuva kadınına ters bir durum almaktadır. Örneğin elleri, erkek işçilerin elleri gibi nasırlı ve çatlamıştır. "Versaillesli askerler cezaevlerine doldurdukları Parislilerin ellerine bakar ve elleri nasırlı olanları karşına dizedir."¹⁵ Yaşanan acı olaylar, bir çok sanatçıyı ve yazarı etkilemiş, yapıtlarını elleri nasırlı olan insanlara ve komüne yönelik atfetmişlerdir.

Thiers; 1871 Paris Komünü Ayaklanması'ndan sonra milletvekilleri ile birlikte Versailles'a çekilir. Burada güçlü bir ordu kurar. Almanlarla bir anlaşma yaparak esir askerlerini kurtarır. Daha sonra Alman ordularını ile birlikte 170.000 kişilik bir orduyu, 40.000 kişilik komün güçleri üzerine gönderir. Tam bir katliam yaşanır. Elde ettikleri proletarya diktatörlüğünü canları pahasına korumaya çalışırlar. Paris artık barikat savaşlarına yönelir. Canları pahasına kenti koru-

maya çalışırlar. Komün komutanları arasında meslekten asker çok az. Bunlar halk uğruna kelle koltakta savaşan aydın ve sanatçılardır. Bunun üzerine komün yönetimi bütün Parislileri savaşa çağırır. "Versailles ordusu, birçok ilçeyi ele geçirmiş. Federelerin bir kısmı barikatların arkasından savaşırken, bir kısmı da kaçıkmaktadır," diyor, Jules Vallés. Açlık ve cephane yetersizliği kaçıyı daha da körüklemektedir. Burjuvazi komün ayaklanmasında kahramanca savaşan federeleri ve bu uğrunda canlarını feda etmeye hazır insanları, yargısız infazlarla katletmiştir. Ekde edilen bilgilere göre, "Burjuva ordusundan 877 kişi ölüirken, komünclilerden 38.000 kişi, kimi kaynaklara göre de 100.000 kişi katledilmiştir. Burjuvalar komün devrimini bastırmıştır." Marks'ın da belirttiği gibi "Paris Komünü işçi önderliğinde kurulan ilk proletarya diktatörlüğüdür."

Komüncliler niçin yenildi scrusuna Marks ve Engels aşağıdaki etkenlere bağlar. "1- Yaygaracı sosyalistler, 2- Fransız sosyalizminin yanlışlıkları 3- Zaman kaybı 4- Merkeziyet ve otorite eksikliği, 5- Komün çoğunluğu sosyalist değildi, 6- Taktik yanlışlıklar." 16

Sosyalist devrimin öncüsü olarak nitelendirilen Komün Devrimi'ni Karl Marks şöyle tanımlar: "Komün, kentte çeşitli ilçelerinde kamuoylamasıyla seçilmiş belediye meclis üyelerinden oluşuyordu. Bu üyeler komün yönetimine karşı sorumluydular ve görevlerinden her an alınabiliyorlardı. Üyelerin çoğu, işçi ya da tanınmış işçi temsilcisiydiler. Komün parlamenter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yasama hem de yürütme gücüne sahip etkin bir örgüt olması gerekiyordu. Siyasal ayrıcalıklarına hemen son verilerek

polis, merkezi erkin aygıtı olmaktan çıkarıldı ve güvenlik, Komün'e karşı sorumlu, görevine her an son verilebilen bir örgüt haline getirildi. Aynı şey bütün memurlara uygulanırdı. Komün üyelerinden en alt düzeye kadar, bütün kamu çalışanlarına işçi ücretleri ödenecekti. Yüksek devlet memurlarının geleneksel rüşvet ve temsil ödenekleri o memurlarla birlikte ortadan kalktı. Kamu hizmetleri, merkez hükümetçe korunan kimselerin özel mülkiyeti olmaktan çıktı. Yalnız belediye yönetimi değil, o zamana dek devletin yürüttüğü bütün hizmetler Komün'ün eline geçti.

Eski hükümetin maddi erk aygıtları olan sürekli ordusu ve sürekli polis örgütünü kaldırdıktan sonra, Komün, manevi baskı aygıtı olan kilise erkini de ortadan kaldırmaya girişti, varlıklı kurumlar oluşturulan bütün kiliselerin dağıtılıp mülksüzleştirilmesi kararlaştırıldı. Öğretim kurumlarının tümü parasız olarak halka açıldı, kilise ve devletin öğrenim ve eğitime karışması önendi. Böylece eğitimden herkes eşit olarak yararlanıyor, bilim; sınıf önyargılarının ve erkin zincirlerinden kurtarılıyordu. Yargının göstermelik sözde bağımsızlığına son verildi. Yargıçlar da göreve seçimle gelecekler ve görevlerine gerektiğinde son verilecekti(...)

Komün, sürekli ordu ve devlet memurluğu gibi iki büyük gider kaynağını ortadan kaldırarak bütün burjuva devrimlerinin o ucuz hükümet sloganını gerçekleştirdi. Cumhuriyet için gerekli gerçek demokratik kurumların temelini atıyordu. Ama onun son hedefi ne "ucuz hükümet" ne de "gerçek cumhuriyet"ti. Bunlar, onun zorunlu sonuçlarıydı yalnızca. Komün, her şeyden önce bir işçi sınıfı hükümetidir(...)

Komün tüm uygarlığın merkezi olan mülkiyeti kaldırmak istiyor, diye haykırıyorlar. Evet baylar, Komün, büyük bir kitlenin emeğini birkaç kişinin zenginliği durumuna getiren o sınıf mülkiyetini kaldırmak istiyordu. Mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu. Üretim araçlarını, emeği köleleştirme ve sömürü araçları olan toprağı ve anamalı, özgür ve birleşmiş bir emeğin sıradan aygıtlarına dönüştürerek bireysel mülkiyeti bir gerçeklik durumuna getirmek istiyordu. Ama komünizmdir bu, o "mümkünsüz" komünizm!" 17

Paris Komünü ile birlikte işçi sınıfı büyük bir sınavdan geçmiş olacaktır. Devamını izleyen 17 Ekim Devrimi, Paris Komünü'nün eksikliklerini tamamlayarak devrimi gerçekleştirecektir.

DİPNOT

Paris Komünü ve Komün Şairleri, Erdoğan ALKAN, Evrensel Basım.

age. s - 28

age. s - 28

age. s - 30

Komünist Manifesto, K. Marks - F. Engels, Gelenek, s-25

Paris Komünü ve Komün Şairleri, Erdoğan ALKAN, Evrensel, s-34

age. s - 36

age. s - 43

<http://www.sol yayinlari.com/index.htm>

seçme mektuplar, K. Marks - F. Engels, Evrensel Basım Yayın

Paris Komünü ve Komün Şairleri, Erdoğan Alkan, evrensel, s-49

age. s-49

age. s-51

age. s-56

age. s-57

age. s-60

Fransa'da İç Savaş, K. Marks, Sol Yayınları

İBN-İ HALDUN'UN SUÇU NE?

"Bilgi sermayesi, bilginlerin ortak malıdır."

İbn-i Haldun

Marksizm'in temel düşüncelerinden olan "İnsan, tüm toplumsal ilişkilerin ürünüdür." yargısı, ne yazık ki ülkemiz Marksistlerince yeterince kavranamamış bir belirleme. Kendimize rehber edindiğimizi söylediğimiz tarihsel ve diyalektik materyalizm de "tarih bilinci"nden anlamamız gerekeni alamadığımızdan, ayakları yere basmayan bir söylem olmaktan ileri gidemiyor çoğunlukla. Peki, nasıl bakmalıyız insana ve tarihe? Bizim için tarih ustaların yazdıklarından mı ibaret? Hiç şüphesiz öyle değil. Ustaların söyledikleri ve yazdıkları kılavuz niteliğinde olsa da asıl üzerinde durulması gereken, onlardan aldığımız diyalektik-maddeci-eleştirel yöntemdir. Bu yazıda tarihe bakışımızdaki eksiklik ve hatalı kavrayışlara karşı savunmamız gereken yolun ne olduğuna kısaca değinmek istiyoruz. Burada gözden kaçırmamak zorunda olduğumuz şey, insanlığın mücadele mirasını sahiplenmede göstermekle yüküm-

lü olduğumuz özveridir.

Birçoğunuzca bildiği gibi, Avrupa'daki **Rönesans ve Reformasyon** süreçlerinin ardından önemli siyasi ve ekonomik gelişmelerle birlikte oluşmaya başlayan Avrupa-merkezci düşünce, **18. yüzyıl Burjuva Aydınlanması**'yla birlikte sıkı bir ideolojik yön izlemeye başlamıştır. Dünya'nın diğer bölgelerini ve oradaki kültürleri neredeyse yok sayan bu anlayış, tarihteki atılımları da daima Avrupalılara mal etmeye çalışmaktadır. "Uygarlık" Batılıların tekelindedir, Doğuların insanlığa kattığı ve katacağı hiçbir şey yoktur, bu ideolojik hegemonyacı düşünüşe göre. Peki kazın ayağı gerçekten de Avrupalı burjuva egemenlerinin yansıttığı gibi midir? Elbette, bu ideolojik bir yanıltmadan başka bir şey değildir. Dünyayı, içinde yaşanılması büyük azap

olan bir küreye çeviren burjuva ideolojisi Kapitalizm, tüm bunlar yetmiyormuş gibi, açlığa ve sefalette mahkum ettiği halkları da kendisinin kurtaracağı propagandasını yapmaktan geri durmuyor. Uygar Batı-İlkel Doğu dayatması da bunun sonucu olarak karşımıza çıkıyor. İşte bu "uygar" Batılılar, felsefeyi, bilimi, tekniği, teknolojiyi ve sanatı kendilerinin ortaya çıkarıp geliştirdiği savını ortaya atmaktan da kendilerini alamıyorlar.

Avrupa-merkezci burjuva ideolojisi, tarihi kendi tarihleriyle sınırlıyor, felsefeyi de Hint ve Çin

düşüncelerini yok sayarak, kendi buluşları kabul ediyor. Oysa, durumun böyle olmadığını onlar da bal gibi biliyorlar. Öyleyse bu bilinçli yanıltmanın altında yatan ne? Bu sorunun yanıtı, Marksistler açısından kolayca bulunacak olmakla beraber. Avrupa-merkezci anlayışın onları da kısmen nüfuz ettiği düşüncesinden bizi alamıyor.

Bürjuva sınıfı ideolojisinin yeni bir halkası olan emperyalizm, sadece proleteriyayı değil, bütün olarak dünya halklarını köleleştirme programıdır. Bu program gereğince dünya halkları ve özde Doğu halkları, kendi tarihlerinden soyutlanarak çirliçiplak, çaresiz ve yarıduna muhtaç olarak gösterilmeye çalışılıyor. Bu planın bir parçası olarak Avrupa-merkezci düşünceye eklenerek ortaya çıkan "Uygar Batı" anlayışı başta ABD'li emperyalistler olmak üzere tüm emperyalist çevreleri içine alarak, bir Doğu-Batı ayrımı yarattı. Batı, her konuda ileride olan, Doğu ise henüz ilkelikten ve barbarlıktan kurtulmamış insanlar toplumu olarak karşımıza çıkarıldı.

Dünya Devrimi'nin, Emperyalizm'in en zayıf halkalarında başlayacağını savunan çokça Marksist, on yıllardan beri sürdürüldüğü zafatını giderme noktasında üzerine düşeni ne yazık ki henüz yapamadı. Dünyayı bütün olarak gören ve irsanlığın mirasını bütünüyle sahiplendiğini söyleyenler, maalesef Doğu'nun gücünün ve tarihsel mirasının yeteri kadar farkına varmamış durumda. **Spartaküsleri, Komünarları** her fırsatta dile getiren ilerici güçler, daha onuncu yüzyılda 'sınırsız bir dünya devleti' tasarlayan **Farabi**'yi, Avrupa'da Skolastik düşüncecinin yıkılmasına önayak olan **İbn-i Rüşd**'ü ve araştırmacılarca tarih biliminin kurucusu, sosyoloji ve iktisat bilimlerinin

ilk habercisi olarak kabul ettiği **İbn-i Haldun**'u yeterince irdelemiyor.

İşte bu noktada, Doğu'ya büyük bir haksızlık yapıldığını ve doğu kültürünün ihmal edildiğini reddetmek bizim açımızdan olanaksızdır. Burada, Batı-Doğu ayrımı yaparak Doğu'yu yüceltiğimiz anlamı kesinlikle çıkarılmamalıdır. Yapılan sadece, bilinçli olarak unutturulmaya çalışılan kültürel ve tarihsel mirasın, yeni kuşaklara aktarılması konusundaki ısrarcılığımızdan öte

İbn-i Haldun'un yaşadığı 1300'lü yıllara gelindiğinde ise, İslam ülkeleri büyük bir istikrarsızlık içindedir. İslam topluluklarının kendi aralarındaki iktidar mücadeleleri, otoriter bir yapının ortaya çıkmasını engellemiştir.

bir şey değildir. Bir yerde haksızlık ve yok sayma varsa, kendini sosyalist olarak nitelendirilenlerin buna sessiz kalmaları düşünülemez. Öte yandan, yapay bir Doğu-Batı ayrımını zaten kabul etmediğimizi, irsanlığın mirasını tarihsel diyalektik maddeci görüşümüz çerçevesinde bütünlüklü olarak değerlendirdiğimizi hatırlatmakta yarar vardır.

Komünizm, irsanlığın gelecek düşlerinin en güzeli. Sınırların ve sınıfların olmadığı, sömürünün, baskının ve zulmün ortadan kalktığı

insansal tüm duyguların içtenlikle tekrar hatırlandığı, aşkın özgürce yaşandığı bir dünya düşünenden daha insani ne olabilir ki. İşte bu özgürlük dünyasını kurarken, dün-bugün-yarın arasındaki bağı bir an bile unutmamak zorunluluğu vardır. Aksi takdirde, insan olma sorumluluğuna sadakatte güçlük çekilecektir. Bundan ötürüdür ki nereden geldiğimizi ve tarihin hangi dinamikleri üzerinde yükseldiğimizi kavramak atlanmayacak bir görevdir. İnsanlık mirasından edinememiz gereken birikimi, hiçbir noktayı atlamadan elde etmenin yolu, tarih bilincinden geçer. Binlerce yıllık sınıf savaşları tarihi, haksızlığa ve sömürüye karşı, haklı mücadelenin tarihidir.

İnsan tarihin, tarihi de insanın yarattığını kabul edersek, bize bırakılan mirası önemsemek ve irdelemekle yükümlü olduğumuz daha iyi kavranılır. Tarihsel değerleri atlamak ya da yok saymak hatasına düşmemeye çabalamak, bu yükümlülüğün yerine getirilmesi noktasında bir adım olacaktır. Bu nedenle "İnsana ait hiçbir şey, bana yabancı olamaz." diyen **Karl Marks**'ın genişlettiği yoldan ilerlerken, düşünce ve insanlık tarihinde bir dönüm noktası olduğunu düşündüğümüz İslam düşünürü İbn-i Haldun'a bu sayımızda yer vermek istedik. Tarihi bir bilim haline getirerek disipline eden bu "Doğulu" nun yaşamı ve yapıları, dün-bugün-yarın diyalektikliğinde atlanmaması gereken bir evredir.

İbn-i Haldun Kimdir?

İbn-i Haldun, 14. yüzyılda Kuzey Afrika, Batı Avrupa ve Arap Yarımadası arasında mekik dokuyarak yaşamış ve kendisini sadece dönemin en önemli fikir adamı yapmakla kalmayan, etkisi asırlar-

ca sürecek çalışmalara imza atmış bir Arap düşünürüdür. 1332'de Tunus'ta doğan ve 1406 yılında Mısır'da yaşama veda eden İbn-i Haldun'u ve onu tüm dünyada bir zirve yapan ünlü yapıtı "**Mukaddime**"yi gerektiği biçimde kavrayabilmek için, 14. yüzyıl dünyasına bir bakmak gerekir.

Tarihte birçoklarının "karanlık çağ" diye andığı Ortaçağ'da karşımıza çıkan Haldun, Haçlı Seferleri'nin İslam Dünyasını güçlü sarıntılara maruz bıraktığı bir dönem sonrası yaşamıştır. Batı'dan Doğu'ya yapılan ve yüzyıllarca süren bu akınlar, dünya dengelerinin yeniden şekillenmesinde çok önemli roller oynamıştır. Bu dönemde güçlü İslam İmparatorluğu, etkinliğini yitirmiş ve Arap Dünyası büyük karışıklıklar içine girmiştir.

14. Yüzyılda Dünya

Kuzey Afrika'nın tamamı ve Arap yarımadasını kapsayan İslam imparatorluğunun etkinliğini yitirmesi, 11. yüzyıldan itibaren Arap ülkelerinde sayısız devletin kurulup yıkılmasına neden olmuştur. İbn-i Haldun'un yaşadığı 1300'lü yıllara gelindiğinde ise, İslam ülkeleri büyük bir istikrarsızlık içindedir. İslam topluluklarının kendi aralarındaki iktidar mücadeleleri, otoriter bir yapının ortaya çıkmasını engellemiştir. Bu tablonun bir benzeri de Haçlı Seferlerinden aradığını bulamayan Avrupa'da yaşanmaktadır. Büyük ekonomik sıkıntılar yaşayan Avrupalılar, özellikle Türklerin akınlarını karşılamak zorunda olmakla beraber, kendi içlerinde de mücadele eder durumdurlar. 1337'de başlayan "**Yüzyıl Savaşları**" Avrupa'nın kendini toparlamasının önündeki önemli engellerdendi. Çatırdamaya başlayan feodalite de yeni bir toplumsal ve

ekonomik yaşamın arifesindeki Avrupa toplumlarının başına bela olmaya devam etmekteydi.

Avrupa'da istikrarsızlık dönemi yaşanırken, dünyanın en etkin gücünü Moğol prensliklerini bir araya getiren **Cengiz Han** oluşturmuştu. Asya'da büyük devletler kuran Türkler de Moğol saldırıları karşısında imparatorluk düzeyinde bir güç yaratmaktan uzaktı. Dünya Batı'dan Doğu'ya ve Doğu'dan Batı'ya yapılan akınlarla bir yıkıma uğrarken, kültürler arasında o güne kadar görülmemiş hızla bir etkileşim yaşanmaktadır. Haçlı seferlerinin başarısızlığı, Doğu'nun zenginlik ve düşün hayatının keşfiyle Batı'ya kendini yeniden yaratma şansı tanımıştır.

Haçlıları, hep beraber karşılamak zorunda kalan İslam ülkeleri Moğol ve Haçlı akınlarıyla birliğini koruyamaz hale gelmişti. Arap yarımadası ve İran son derece kötü koşullarla var olma savaşı veren ülkelere mekan olurken, Batı-Doğu akınlarından yıkım düzeyinde etkilenmeyen Mısır, kendi Ortaçağ tarihinin en parlak dönemini yaşıyor-

du. Verimli Nil vadisindeki tarım faaliyetleri halkın zenginleşmesine zemin hazırlıyordu. Mısır'ın ve Kuzey Afrika devletlerinin ekonomilerini destekleyen başka bir unsur da Doğu ve Orta Asya limanlarıyla İtalyan ticaret kentleri arasında bir geçiş noktası olmalarıydı. Yüzyıllar süren savaşlardan kaçmayı başaran sanatçı, bilgin ve teknisyenlerin uğrak yeri ise Kahire'ydі. Bu göçler Kahire'yi kısa zamanda yoğun bir iktisadi ve kültürel düşünsel merkez haline getirmişti. Mısır'ın verimli koşulları İbn-i Haldun'u da 1383 yılında oraya çekmişti. İbn-i Haldun'un söylemiyle, Kahire o yıllarda dünyanın başkentiydi.

Mısır elverişli koşullarla ilerlerken, çökmekte olan Bizans İmparatorluğu da Haçlıdan Anadolu'dan kovan Türklerin saldırılarını karşılamak zorundaydı. Avrupa'daki kargaşadan da yararlanan Osmanlı Türkleri, 14. yüzyılın son çeyreğinde Trakya, Sırbistan ve Bulgaristan'ı almışlardı.

Yüzyıllar süren tüm bu karışıklıklarda en az etkilenen bölgeler,

Afrika'nın kuzeybatısı ve güneybatı Avrupa'ydı. Orada da İspanya Krallığı ve Müslüman Endülüslü Devletleri hüküm sürüyordu. Savaşlardan nispeten daha az etkilenen İslam Dünyası'nın batı kesimlerinde ise devletler daha kabıcı olmakla beraber küçük ve parçalanmış vaziyettedirler. Ekonomik nedenli savaşlar ve iktidar mücadeleleriyle "savaş" süreklilik haline gelmişti. Bu dönemde büyük merkezî devletler de kurulamıyordu. Bu girişimler, feodaller, tüccarlar ve burjuva soylularının karşı koymalarıyla sonuçsuz bırakılıyordu. Tüm gelişmeler ekonomik çıkarlar etrafında yaşanıyor. Haydutluk ekonomisi bu dönemde yaygınlaşıyordu. Sudan'dan birçok bölgeye gönderilen altın ticaretini denetleme girişimleri de savaşları sürekli hale getiren diğer bir unsurdur.

İşte böyle bir dönemde felsefe, sanat ve bilim hayatının pek verimli olamayacağı da kolayca anlaşılır. İstikrar ortamından yoksun olmak düşünürleri oradan craya sürüklerken, büyük kütüphane ve okullar

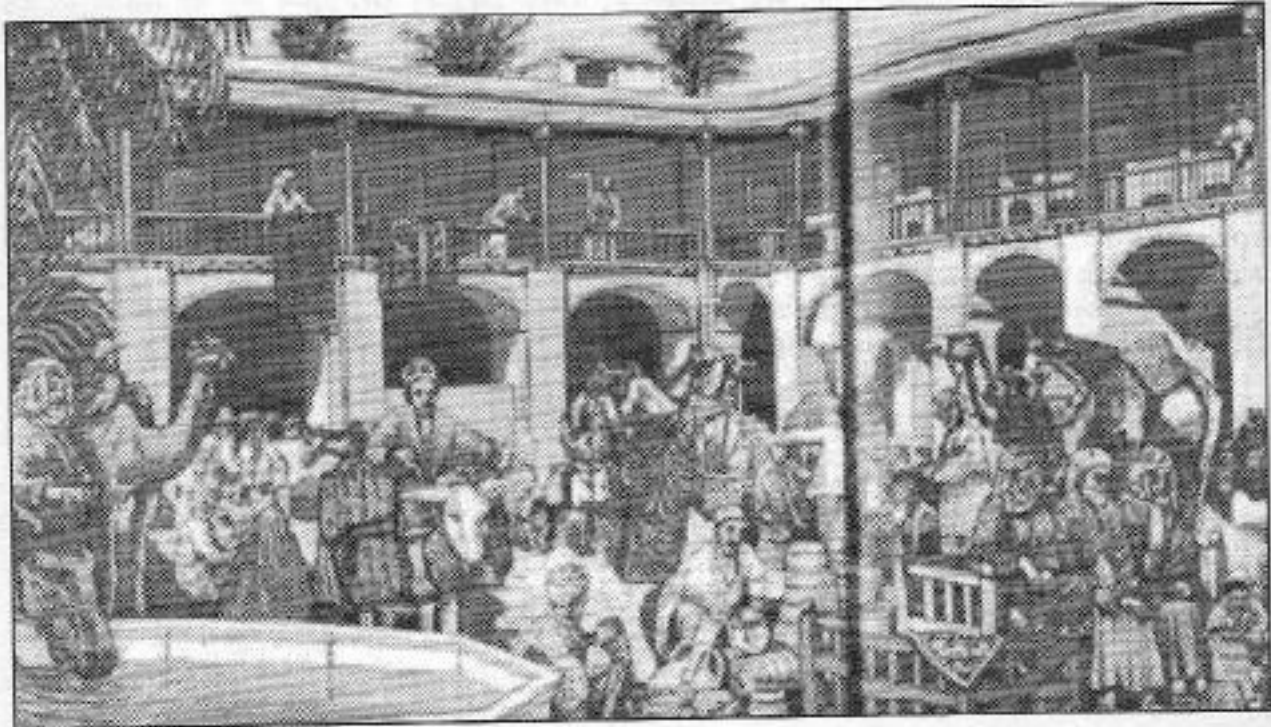
da tehlike altındaydı. Her taraftaki yıkım, düşün hayatına da gerektiği kadar nüfuz etmişti-

Savaşlar ve yıkımlarda daha az etkilenen kuzey ve kuzeybatı Afrika'daki sorunlar ise daha farklıydı. Avrupa'da yaşanan feodalite kaynaklı problemler, toprak rejiminin farklılığı ve arazilerin devletlere ait olmasından kaynaklı olarak, bu bölgelerde yaşanmıyordu. Ancak, Afrikalıların derdi başkaydı ve bu küçük ülkeler, birkaç yüzyıl sonra Osmanlı egemenliğine girecekti. 9. ve 11. yüzyıllarda kurulmuş büyük imparatorluklar da İbn-i Haldun'un yaşadığı dönemde çoktan ortadan kalkmışlardı. Bu bölgelerdeki ekonomik yapı da şöyle şekillenmişti: *"Halkın büyük bölümü kendine yeten ya da hemen hemen yeten bir kırsal kömünler bütününde bir araya gelmişti. Bir de üyeleri önemli kazançlar sağlamakla birlikte, üretim araçları üzerinde herhangi bir özel mülkiyet hakkı bulunmayan ayrıcalıklı bir azınlık bulunuyordu."* (İbni Haldun, Üçüncü Dünyanın Geçmiş Tarih Biliminin Doğuşu, Yves Lacoste, Sosyalist Yayınlar, 1993)

İbn-i Haldun'un Yaşamı

1332'de Tunus'ta dünyaya gelen İbn-i Haldun'un ailesi Yemen'den Endülüslü'e giderek oraya yerleşmiş zengin bir sülale idi. Haldun adı da bu sülalenin adıydı. Düşünürün asıl adı, **Ebu Zeyd Vali ed-Din Abdurrahman**'dır. Ailesinde ondan önce de İbn-i Haldun adıyla ünlenen düşünürler vardır. 1230'lu yıllarda Tunus'a yerleşen Haldun Ailesi, orada da etkin bir yapıdadır. Yaşadıkları bölgenin iktidarıyla hep iyi ilişkilerde bulunan bu ailenin zaman zaman üst düzey devlet görevlerinde bulunmuş üyeleri de vardır.

Soylu ve zengin bir ailenin çocuğu olmak, İbn-i Haldun'a iyi bir eğitim almak ve kendini geliştirmek için önemli fırsatlar doğurmuştur. İlk eğitimini babasından alan Haldun, Kuranı öğrendikten sonra birçok alanda dönemin en ünlü isimlerinden dersler almıştır.

Onu en çok etkileyen hocası, İslam'a altın çağını yaşatan Ebu Bekir Er Razi, Farabi, İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd gibi rasyonalist filozofların izinden giden **Muhammed El Abili** olmuştur. 11. yüzyıldan itibaren dönemin dev filozofu İbn-i Rüşd'ün ölümüyle adeta bir kılıç darbesiyle kesilen İslam düşüncesi, eski etkinliğini İbn-i Haldun döneminde yitirmişti. Bu akılcı filozofların adı bile anılmıyor, koyu bir gericilik hüküm sürüyordu. Kur'an'dan başka kitaplar önemsenmiyordu. Ancak yaşamı boyunca birçok coğrafyayı gezerek farklı kültürleri yakından tanıma fırsatı bulan İbn-i Haldun, dönemi düşünürlerinin tersine rasyonalist İslam filozoflarının açtığı yoldan ilerleyecekti.

Uzun yıllar süren yaşamında büyük kıyım ve buhranları da gören Haldun, 1350'li yıllardaki büyük veba salgınında ailesi ve hocalarının büyük bölümünü kaybetmiştir. Tüm Afrika ve Arap dünyasını neredeyse yok eden bu salgın için İbn-i Haldun, veba salgını sonrası adeta dünyanın yeniden yaratıldığını söylemiştir.

Yaşamı boyunca, sıkı bir araştırmacı olan düşünürümüz, Yunan ve İslam klasiklerini okumakla kalmayıp, tarihten coğrafyaya, felsefeden din bilimine, soybilimden astrolojiye kadar çok çeşitli alanlarla ilgilenmiş hayşapıtı Mukaddime'yi oluştururken bunlardan yararlanmıştı. İktidarlarla çoğunlukla iyi geçinen Haldun, genç yaşta itibaren getirildiği devlet görevlerinin yanı sıra 1357 yılında iki yıl sürecek bir tutukluluk dönemi de yaşamıştır.

1362'de Endülüslere bağlı Granada'ya giden İbn-i Haldun, orada hükümdarın isteği üzerine bir mantık kitabı ve İbn-i Rüşd'ün görüşlerini özetleyen bir broşür hazırladı.

Daha sonra önce bugünkü Cezayir sonra da Fas'a gitti. Bunun ardından, siyasi kargaşalar nedeniyle oradan oraya dolaşmak durumunda kaldı. 1375'te (1374 olduğu da söyleniyor) Selame Kalesi'ne giderek yazmayı tasarladığı **Kitab-ül İber'e** (Dünya Tarihi) giriş niteliğindeki dev eseri "Mukaddime"yi dört yıl içinde kaleme alıp tamamladı. 1382'de Hacca gitmek üzere Tunustan ayrıldı. Dönüşte Mısır'a yerleşti. Burada El Ezher Medresesi'nde dersler vermeye başladı. "Kadılar kadısı" olarak anılmaya başlandı.

14. yüzyıl İslam dünyası için adeta bir zirve olan İbn-i Haldun, tarihi ve insanı değerlendirirken hep toplumsal yaşamdan yola çıkmıştır. O insanı tek başına bir birey olarak algılamaz. İnsan, zorunlu olan toplumsal yaşamı içinde var olabilir. Bu yönüyle insanın birçok hayvandan ayrıldığını ifade eden düşünürümüz, toplumsal yaşamı iktisadi ve siyasi nedenlerin şart koştuğunu söyler.

Çok iyi bir gözlemci olan İbn-i Haldun, Arap yarımadası üzerine yürüten Timur'a da elçi olarak gönderilip 1400 yılında onunla görüşerek, Moğol hükümdarının bu ülkeleri işgal etmesini engellemiş ve verdiği bilgilerle Timur'u zengin Anadolu'ya yöneltmiştir.

Büyük salgın ve savaşlara rağmen uzun bir yaşam sürmeyi başar-

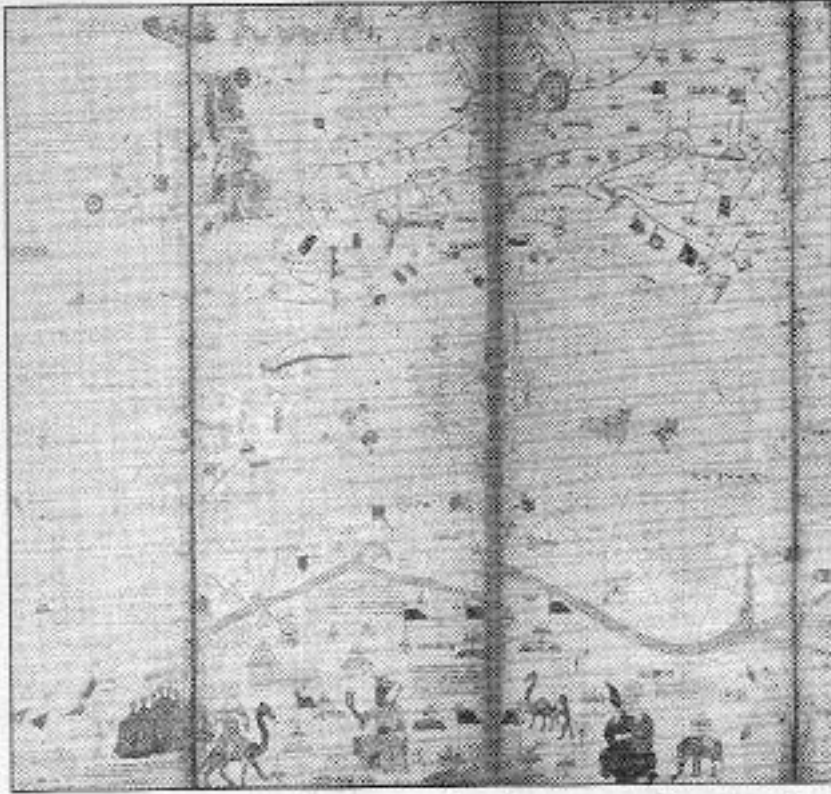
mış Tunuslu düşünür, 1406'da Mısır'da yaşama ve elveda demiştir. İbn-i Haldun, öldüğünde arkasında dev eserler bırakmıştır. Tüm yapıtlarından ayrı olarak, Dünya Tarihi'ne önsöz olarak yazdığı Mukaddime, dünya çapında bir üne kavuşmasını sağlamıştır.

Tarih biliminin kurucusu, Sosyoloji ve İktisadın habercisi ve birçok konuda ilklerin adamı olarak aktarılan bu düşünürü yakından tanımamın bizler açısından gerekli olduğunu düşünerek, İbn-i Haldun'un temel görüşlerini özetleyerek aktarmak istiyoruz.

Tarihçi İbn-i Haldun

Ülkemiz Marksistlerince bugüne kadar pek az dile getirilen İbn-i Haldun, Ortaçağ'a kadarki tarih yazıcılığında bir çığır açarak özgün ve dönemi için son derece bilimsel bir görüş ortaya atmıştır. Görüşlerini sağlam temellendirmelerle aktaran düşünür, işe önce tarih biliminin tanımını yapıp konusunu belirlemekle başlar. Ona göre toplum ve toplulukların birbirlerine aktarıldığı bilim dallarından olan tarih şöyle bir alandır: "Dıştan bakılınca tarih, eski günlerden ve devletlerden, eski çağlarda geçen olaylardan haber veren bilim olmaktan öteye geçmez. Ağızdan ağıza geçen sözler, öyküler anlatılır. Anlatılanlardan özdeyişler çıkarılıp sergilenir. Tarih, yaratıkları, doğadaki durumların nasıl değiştiğini, dünya yüzünde devletlerin sınırlarının nasıl genişlediğini, güçlerinin nasıl arttığını, güçlerini yitirip göçme dönemlerinin geldiğini bildiren belirtir herkesi uyanmaya çağırıcaya dek yeryüzünü yapılarla nasıl donattıklarını bildirir bize.

Derinliğine inildiğindeyse, tutarlı bir bakıştır tarih. Olup bitenlerin nedenlerini, nasıl başlayıp

nasıl geliştiğini inceliğiyle ortaya koymalıdır. Olayların nasıllarını, niçinlerini derinlemesine bilmelidir." (Mukaddime, İbn-i Haldun, Onur Yayınları, 1977) Tarihe böylesine kapsamlı bakan İbn-i Haldun, o güne kadarki tarih yazıcılığını da sadece haberleri aktaran ve çoğunlukla güvenilmez adamlar olarak görür. Onları olay yazıcısı olarak niteleyen Haldun, yalnızca olayları değil onların nedenleri ve sonuçlarını da araştırdığı için, sıradan tarihçilerden ayrılarak bir tarih felsefecisi olarak karşımıza çıkar. Kendi görüşlerini temellendirirken şu ifadeyi kullanır: "Gerçeğin gücüne karşı konulamaz. Yanlışın zeytani, tutarlı görüşün silahıyla virulup yok edilebilir." (a.g.e.)

İbn-i Haldun bir önsöz ve üç kitaptan oluşturduğu başyapıtında, coğrafyadan, antropolojik olaylara kadar birçok konuya yer verirken, temel görüşleri toplumsal yaşam ve uygarlık ekserinde ortaya çıkar. Eserinde, sihir ve büyü gibi konu-

ları da yer veren Tunuslu tarihçi, özgün görüşleriyle her sayfada dikkat çeker.

Tarihle ilgili düşüncelerini açıklarken, bu bilim dalının zorluklarına ve ciddiyetle yaklaşılması gereken bir alan olduğunu işaret eden İbn-i Haldun, "Bu bilim dalı da birçok kaynaklar, çeşitli bilgiler, sahibini gerçeğe ulaştıracak, yanlış ve yanlışlardan uzaklaştıracak sağlam görüş ve tutarlılık ister." der. (a.g.e.) Tarihin bir süreklilik olduğunu vurgulayan düşünür, insanlığın da diyalektik bir biçimde belli zorunluluklarla değişip geliştiğini, hiçbir şeyin aynı kalmadığını savunur. Bu görüşüyle farkını ortaya koyan İbn-i Haldun sözlerine şöyle devam eder: "Tarihte verilen haberlerde sadece nakle (aktarımlara) güvenilir. Temel gelenek ve görenekler, politik kurallar, yeryüzünü bayındır ve yaşanır duruma getirme yolundaki çabaların doğallıkları, insanların toplumsal yaşamlarındaki çeşitli

durumlar, göz önünde tutulmazsa ve görülmeyen görülenle, geçmişteki şimdikiyle karıştırılmazsa, tarih konularında ayak kaymasına, şaşırıp doğru yoldan çıkmaya karşı bir güvence sağlanamaz." (a.g.e.)

İbn-i Haldun tarih bilimini söylentilerin bilimi olmaktan çıkıp rasyonel bir hale getirmek için çaba harcamıştır. Tarihi halk masalı olmaktan kurtaran düşünür, tarih alanında yapılan yanlışların ve aktarımdaki hataların nedenlerine de Mukaddime'de sıkça yer verir. Ona göre hataya düşmenin birkaç önemli nedeni vardır. Çağlar değişip günler geçerken, toplumların, kuşakların durumlarının değiştiğinin gözden kaçırılması ve insanlığın izlediği seyrin her coğrafyada ve her dönemde aynı biçimde değişmeyen bir çizgi üzerinde yükselmesinin sanılması tarihçiyi hataya götürür. Haldun, toplumların kendilerine özgü dokularının olduğunun da gözden kaçırılmasının insanı yanlışya götürdüğünü vurgular.

İbn-i Haldun'da Toplumsal Yaşama Bakış

14. yüzyıl İslam dünyası için adeta bir zirve olan İbn-i Haldun, tarihi ve insanı değerlendirirken hep toplumsal yaşamdan yola çıkmıştır. O insanı tek başına bir birey olarak algılamaz. İnsan, zorunlu olan toplumsal yaşam içinde var olabilir. Bu yönüyle insanın birçok hayvandan ayrıldığını ifade eden düşünürümüz, toplumsal yaşamı iktisadi ve siyasi nedenlerin şart koştuğunu söyler. Ona göre, insan bir işbölümü içersinde toplu halde yaşayıp, üreten, barınan, korunan ve tüketendir. İnsan tek başına var olamaz. Olursa da soyunu devam

ettiremez.

İnsan ve toplumsal yaşamla ilgili görüşlerini kendi bulduğunu belirttiği "yeni bilim" olarak açıklar ve bu yeni bilime de "Umran" adını verir. Sözcük anlamı olarak şehirleşmeyi ifade eden Umran'la, o bütün olarak toplumsal yaşam ve uygarlığı kasteder. Bunun biliminin de "İlm'ül Umran" olduğunu belirtir. Umran bilimi, onun için toplumsal yaşamı ve toplumların geçirdikleri evrelerle, devletleşme ve şehirleşme süreçlerinin tümünü kapsar. Devletler, savaşlar, ekonomik sanatsal etkinliklerin tümü bu bilimin inceleme konusudur.

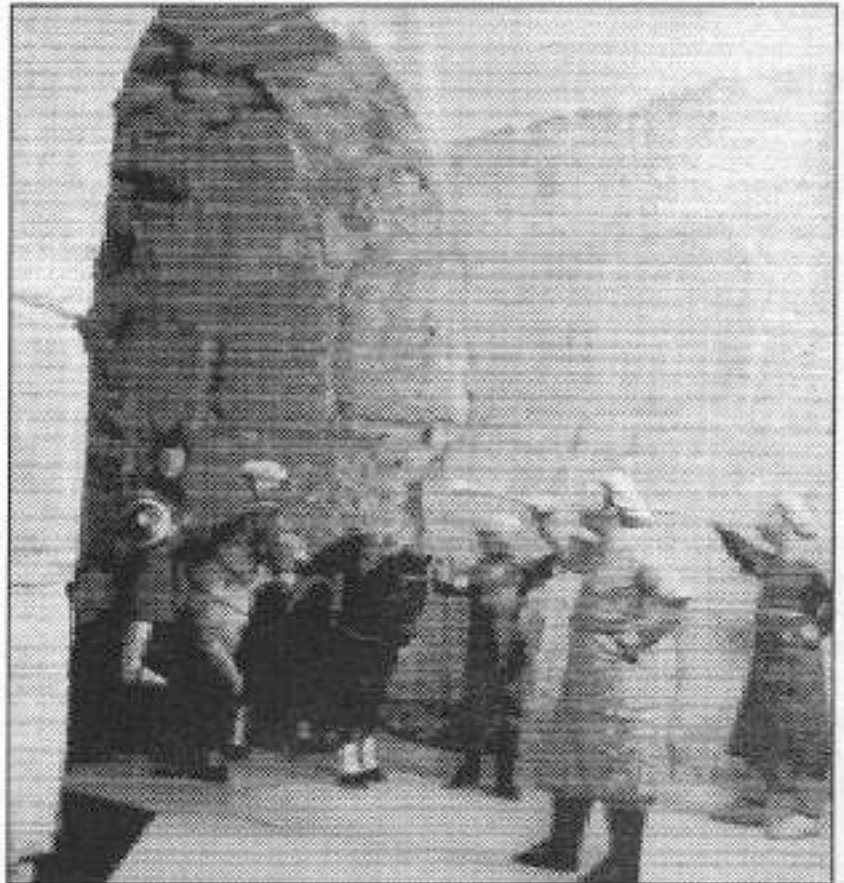
Daha önce de belirttiğimiz üzere İbn-i Haldun'a göre insanların toplu halde yaşamaları bir zorunluluktur. Bu zorunluluğun temelinde insanın eksikliği yatar. İşbölümü de bu aşamada devreye girer. "Eksikliklerden arılanmış tanrı, insanı yarattı, oluşturdu ve öylesine bir biçimde geliştirdi ki yaşamı ve kalıcılığı, yalnızca besinle sağlanabilir. Sonra onu besinini aramaya yöneltti. Doğal yapısındaki eğilim ve özelliğiyle ve kendisine besinini elde etme güç ve yeteneğini vererek. Ancak insanın besinini elde etmeye tek başına gücü yetmez. Gereksinme duyacağı besini sağlamaya yeterli olmaz. İnsan, tek başına yeterli besini bulamaz." (a.g.e.) İşte bu tek başınalıktan kurtulmak bir zorunluluktur ve bu zorunluluğun altında yatan neden de ekonomiktir. Toplumsal yaşamı gerektiren neden "ekonomik"tir. Ekonomik ilişkiler de toplumsal ilişkileri düzenler. İşte İbn-i Haldun, 14. yüzyıl İslam dünyasından böylesine ilerici görüşleri ortaya atarken, ne içinde yaşadığı toplum gibi her gelişmenin altında tanrıyı arıyor ne de ilerlemenin bir kader gibi çizildiğini kabul ediyor. Ona göre, belirleyici olan, insanlar ve

toplumlar arasındaki ekonomik ve siyasal ilişkilerin tümüdür. İnsanı, tarihin öznesi olarak görür ve bu noktada tanrıya da pek iş bırakmaz. Tanrı, mutlak hakim olmakla beraber, sadece gözleyendir.

Başarılı tarihçi ve toplum kuramcımız, toplu halde yaşamın, varlığını sürdürmek durumunda olan insan için zorunlu olduğunu söylemişti. Bu zorunlulukla üretimin de ortaya çıktığını vurgulayan Haldun, şehirleşmeyle birlikte yaşamı devam ettirmek için zorunlu olan üründen fazlasının elde edildiğini belirtir. Bu fazla ürün de zorunlu olmayan fakat gerekli olanıdır. İşte bu gerekli olan İbn-i Haldun'a göre ihtiyaç fazlası ürün, yani metadır. Sanayi ve ticaret de bu fazla ürünle mümkün olmaktadır. Bu durum sanayinin gelişmesi için iyidir ancak, hep daha fazlasını isteyen rahata düşkün insanlar için,

son derece kötü bir durumdur. Çünkü, rehabet insanı hem tembelliğe hem de ahlaksızlığa götürür. Çünkü, daha fazlasını isteyen insan, başkalarına üstünlük sağlayıp onların hakkına göz diker. İbn-i Haldun'un bu görüşü, söylediği birçok şey gibi güncelliğini hala korumaktadır.

İbn-i Haldun'un Umran'ı anlatırken açıkladığı "Toplumsal yaşam zorunludur," ibaresi, sadece ekonomik nedenlerle açıklanıyor. Korunmanın da soyun devamını sürdürmek için gerekli olduğunu belirten düşünür, insanın hem doğadaki tehlikeler hem de diğer insanlardan korunmayı ancak toplu halde yaşayarak başarabileceğini savunur. Toplu halde yaşamının insana birçok getirisi olduğunu vurgulayan İbn-i Haldun, insanın eksikliklerine rağmen büyük bir avantajı olduğunu belirtir.

Hayvanların kendini korumak için çeşitli savunma silahları olduğunu açıklayan Haldun, insanın da kendini korumaktan aciz olmasına rağmen, büyük bir meziyeti olduğunu söyler. Bu avantaj, onun silah ve her türlü alet yapabileceği elidir. El, insanın ilerlemesinde büyük önemi olan bir araçtır. Düşüncenin buyruğunda olan el, insanı birçok durumda doğa ve hayvanlar karşısında üstün duruma geçirmekteki araçtır.

Siyaset ve Devlet Görüşü

İnsanı zorunlu olarak toplumsal halde yaşamaya gereken bir canlı biçiminde tarif eden İbn-i Haldun, devleti toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak oluşan doğal bir kurum sayar. Ona göre, devlet üç aşamada oluşan toplumsal yaşamın ikinci evresidir. Devlettin kitabının çeşitli bölümlerinde bahseden düşünür, devleti toplumsal yaşamla ilgili olduğu için açıklar. Devlettin önce toplumların geçirdikleri evrelere de değinen İbn-i Haldun, bu konuda da özgün bir görüş ortaya çıkarmıştır. Ona göre, toplumların üç aşaması vardır. Birinci aşama, göçebelik, sonra devlet kurarak yerleşikleşme ve son aşama da şehirleşmenin olduğu yerleşik hayata uyum sağlama aşamasıdır.

Bu aşamaları özetleyecek olursak, temelde Haldun'un ikiye ayırdığı toplumsal modelleri betimlemek gerekir. O, toplumsal yaşam için kullandığı Umran sözcüğüyle iki toplumsal modeli açıklar. Birinci evre çöl ve kurlarda yaşayan göçerler için kullanılan "Bedevi Umran" terimiyle açıklanır. Yerleşik toplumlar için de "Hazeri (Hadari) Umran" terimlerini kullanır. Hazeri Umran'la kastedilen, yerleşik hayattır. Devlet ise, bu

yerleşik hayata geçişteki zorunlu basamaktır.

Devleti toplumsal hayat içindeki bir aşama olarak gören İbn-i Haldun'da devletin misyonu son derece olumludur. Devlet ve devlet başkanı düzenleyici ve hizmet eden konumundadır. Devletin ortaya çıkması ise, toplumsal bir uzlaşmayı gerektirir. O, bu uzlaşmayı "asabiyet" sözcüğüyle ifade eder. Asabiyet, Haldun'da toplumsal ruh, toplumsal ortak yargı ve düşünce anlamına gelir. Devleti oluşturan ve gelişmeleri belirleyen de bu or-

İbn-i Haldun, "Devletler kurulur ve yıkılır." derken, bunu çeşitli nedenselliklerle açıklıyor. Devlet göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçişteki bir evre olmakla beraber, göçebe kültürü zamanla yok eden ve yıkılışa götürücü, rehavet yanlısı şehir yaşamını hazırlayan unsurdur.

tak duyu ve güçtür. Toplumsal konuların gündeme getirilmesinde ve sorunların çözülmesinde en etkin güç asabiyettir. İrade toplumdur.

Burada İbn-i Haldun'un dine ve tarıya bakışını da kısaca aktarmak yararlı olacaktır. O, tarıyı sadece bir yaratıcı olarak görmez, toplumsal yaşamın bir parçası biçiminde algılar. Bu nedenle, hareket-

lilik her ne kadar toplumların iradelerinde olsa da tarının dışında değildir. Yaratıcıya Mukaddime'nin çeşitli bölümlerinde değinen düşünür, onu etkisizleştirmiştir de. Tanrı, her şeyi bilir ama, devindirici güç ortak toplumsal uzlaşdır. İbn-i Haldun'un bu düşüncesi, tarihi insanın yarattığını bir kanıttır. Henüz 14. yüzyılda bu görüşü ortaya atması ise, onu önemli kalan unsurlardan yalnızca biridir.

İbn-i Haldun'un toplumların geçirdiği evreleri açıklarken değindiği göçebeler, ve yerleşikler arasında da çeşitli etkileşimler söz konusudur. O, göçebeliği henüz aşiret ilişkilerinden kurtulamamış ve devletleşmemiş toplumlar için kullanır. Göçebeler, yerleşiklerden çok farklıdır. Yaşamlarını, sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde örgütlerler. Oysa, yerleşikler zorunlu olan ihtiyaçlarının yanında gerekli olanları da karşılayabilecek düzeye erişmişlerdir. Burada, şehirleşme ve işbölümünün büyük rolü vardır. Yerleşiklerde zanaatlar da ortaya çıkmıştır. Çünkü onların toplumsal yaşamları gerekli olana döndüktür. Sadece beslenme ve korunmadan ibaret değildir. Onlar, barınma ve giyinme gibi daha ileri sorunlarını çözebilirler. İşte bu noktada zanaatlar ve sanatlar devreye girer. Burada ise daha iyi örgütlenmiş bir işbölümü vardır. Marks'ın *Kapital*'de ve birçok eserinde belirttiği ekonomik toplumsal ilişkilerin benzer biçimde İbn-i Haldun'da da değerlendirildiğini görüyoruz. O, yalnızca işbölümünü değil emeğin değerini de görebilmiştir. Bir ürünün değerini belirlemede, onu yaratan emeğin rolünü belki de ilk gören İbn-i Haldun'dur. O bu görüşünü şu ifadeyle açıklamıştır. *"Her kazanç ve sermaye birikimi insan*

*emeğiyle sağlanır. Kazanç sanayi vasıtasıyla elde edilirse, bu kazan-
cın emek sarf etmeyi icabettirdiği
bellidir. Hayvandan, bitkiden ve
madenlerden istifade suretiyle ka-
zanç temin edilirse, bunun da in-
san kuvvetiyle ve emek sarf etmek-
le olacağı meydandadır. Emek sarf
edilmeden, bir şey elde edilemez ve
faydalanmak imkanı hasul olmaz."*
(aktarım, İbni Haldun Üçüncü
Dünyanın Geçmişi Tarih Biliminin
Doğuşu, Yves Lacoste, Sosyalist
Yayımlar, 1993)

İbn-i Haldun, toplumsal yaşam içinde bir iktidarı gerekliliğinden bahseder. Ona göre, yaşamı düzenleyecek bir lidere ihtiyaç vardır. Bu lider, toplumca kabul edilir saygınlığı, güvenilirliği ve otoriter gücü olması gereken bir kişidir. Göçebelerde bu liderin soya dayalı bir yönünün baskın olacağını dile getirirken, yerleşiklerde soydan gelen bir prestijin etkinliğinin azaldığını vurgular. Liderin bazı toplumlarda peygamber de olabileceğini belirten düşünür, bunun zorunlu olmadığını vurgulamakla beraber, hükümdarın iktidarını kabul ettirmede bu güçle kolaylık sağlayacağını söyler. İbn-i Haldun'a göre, yönetici hem kişiler arası sorunları önlemede hem de diğer toplumlardan gelecek saldırılarda halkını korumakla yükümlüdür. Halka zulüm yapmamalı, onların sorunlarını çözmede önyak olmalıdır. Zaten, halkın sevgisini ve güvenini yitiren bir liderin orada durması son derece zordur. Çünkü, toplumsal irade "asabiyet" onu oradan indirebilecek kadar güçlüdür. Bu nedenle, liderler değişebilir ve indirilebilir.

Mukaddime'de iki temel toplumsal modelden bahseden düşünürümüz, göçebelerle yerleşik toplumların sadece iktisadi ve sosyal yönden değil askeri yönden de

farklı olduklarına değinir. Haldun'a göre, devlet örgütlenmelerini gerçekleştirmemiş göçebeler, kendi güvenliklerini kendileri sağlamak zorunda olduğundan askerleri ve kaleleri olan yerleşiklere göre daha savaşçılardır. Bu savaşçı özellikleri, onları askeri yönden korunmaya muhtaç yerleşikler karşısında üstün kılar. Sanayiye (üretim) oluşturmuş yerleşikler de teknik ve ekonomik yönden göçebelere göre çok daha ileri bir seviyededirler. Buna, rağmen sürekli açgözlü olduklarından ve lükse düşkünlüklerinden, ahlaksal yönden göçebelerin altındadırlar. Bu açıdan bakıldığında, şehirleşmenin ahlakı köreltiğini savunan Rousseau'dan yüzlerce yıl önce İbn-i Haldun'un aynı şeyi söylediği açıktır.

Toplum modellerini açıklarken göçebe kırsal yaşamının, yerleşik kent yaşantısından önce geldiğini belirten İbn-i Haldun, bunu tarihsel süreçleri içinde değerlendirirken gözleme de son derece önem

vermiştir. Gittiği her bölgenin halkını ve o halkın özgün yönlerini araştıran düşünürümüz, kırsal yaşamın kent yaşamından önce geldiğini kentlerin oluşum evresinde bir kentte oturanların, öncelikle o kentin etrafında kalanlar olduğunu söyler. Buradan da ileri bir aşama olan şehir yaşamına geçmenin de yine ekonomik ve sosyal nedenleri olduğunu vurgular.

İbn-i Haldun, devletlerin de tıpkı insanlar gibi yaşam süreleri olduğunu savunur. Ona göre her devlet doğar, gelişir ve yaşar ve sonra da kocayarak yok olur. Hiçbir devlet ebediyen var olamaz. Zamanla güçsüzleşen devletleri başkaları yıkar ve daha sonra aynı sonu onlar da yaşar. Bu ilişki ağı böylece sürer gider. İbn-i Haldun'un "Her devlet yıkılır," biçimindeki savı, onu daha sonra "Devlet-i ebet müddet olan Osmanlı'nın" "Kızıl Sutan" lakaplı hükümdarı II. Abdülhamid döneminde Mukaddime'nin yasaklı bir yazar olmaya götürecektir. Bu görüşüyle de var-

liğini tanıya dayandıran devletlerin aleyhinde olan Haldun, devleti açıklarken, yine bir ilki gerçekleştirir ve laik anlayışı ortaya atar.

Haldun'un canlılara ilişkin söylediği ve biyolojik evrimi çağrıştıran cümleleri Mukaddime'nin başka bölümlerinde de geçmektedir. Burada o cümlelere tek tek yer vermektense, 12. yüzyılda biyolojik evrimi savunan İhvanu's Sa'fa ekolünden etkilendiğini söylemek yeterli olacaktır.

Ona göre, dinsel yönlü olan devletler olabileceği gibi, kurulmuş ve kurulmakta olan devletlerin büyük çoğunluğu peygamberlerin kurmadığı ülkelerdir. Zaten böyle olması da normaldir.

İbn-i Haldun, "Devletler kurulur ve yıkılır." derken, bunu çeşitli nedenselliklerle açıklıyor. Devlet göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçişteki bir evre olmakla beraber, göçebe kültürü zamanla yok eden ve yıkılışa götürücü, rehabet yanlısı şehir yaşamını hazırlayan unsurdur. Düşünürümüz, yerleşik yaşama geçişte bir devletin ömrünü üç kuşağa ayırır. İlk kuşak, henüz şehir kültürüne uyum sağlamamış savaşçı ve baş eğmeyen yönünü korur. Ancak, zamanla, bu özellikler unutulmaya yüz tutar. Devletteki ikinci kuşak ise, şehir yaşamıyla

göçebe yaşam arasındaki bir evredir. Bu insanlar, tam olarak eski özelliklerini unutmamakla beraber, zenginlik ve şöret düşkünlüğüne meyil etmektedir. Devletin son dönemini oluşturan kuşak da artık savurganlık ve eğlence kültürünün hakim olduğu bir kuşaktır. Eski savaşçı ve asi insanların yerini bu kuşakta, baş eğen ve korunmaya muhtaç bir toplum almıştır. Bu aşamaya gelen devlet, artık vadesini doldurmuştur. Harcanacak çabalar sadece sonu geciktirecektir. İbn-i Haldun bu düşüncesini şu cümlede ortaya koyar: "Bir devletin başına kocamışlık çöktü mü, artık doğrulamaz." (Mukaddime, İbn-i Haldun, Onur Yayınları, 1977)

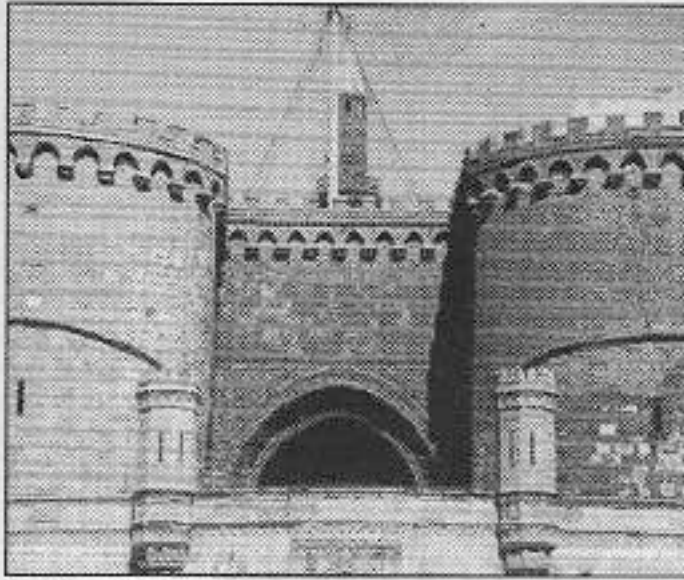
Devletlerin de insanlar gibi belli ömürlerinin olduğunu iddia etmesi ve toplumu da canlılara benzetmesi İbn-i Haldun'un organizmacı bir görüşü benimsediğini düşündürüyor insana. Benzetmelerden yola çıkarak bunu söylemek mümkün ama, onun bütün görüşlerini göz önünde tuttuğumuzda, başarılı fikir adamına haksızlık etti-

ğimiz anlaşılır. Çünkü, dönemi için son derece özgün ve ileri görüşler ortaya atan Haldun'un tezlerinin sadece "organizmacı" denilerek geçiştirilmesi ona yapılmış bir haksızlık olur. Tezlerinde nedensellik ilişkilerini başarılı bir biçimde kuran Haldun'un daha farklı bir tanımlamayla değerlendirilmesi gerekir. O, doğadaki diyalektik süreççi ana hatlarıyla kavramıştır.

Toplumsal ve Biyolojik Evrim

İbn-i Haldun ilerlemeci ve evrimci bir toplum modeli betimlemiştir. Ona göre, işbölümü ve kentleşmeyle toplumlar iktisadi ve teknolojik yönden ilerleyerek sanayiye oluştururken, önemli bir dönüşüm de söz konusudur. Bu değişimlerle toplumlar birbirine dönüşürler. Bir devleti yıkarak ortaya hakim olan göçerler de yerleşik hale gelip yittikleri devletin karakteristiğine bürünür. Bu dönüşüm süreklidir. Haldun'un toplumların birbirlerine dönüşümleri ve canlıların dönüşümleriyle ilgili gö-

rişlerini de Darwin'den önce evrimden bahseden düşünür olarak tanıtmıştır. O evrimi açıklamak için çaba harcamasa da kullandığı bazı ibareler, bize ipucu vermektedir. Örneğin; *"Bu evrendeki yaratıkların tümünün bir düzen ve sağlamlık içinde olduğunu, nedenlerle bunların yol açtığı şeyler arasında bir bağlantı bulunduğunu oluşların oluşlarla bağlantısını ve kimi varlıkların kimine dönüştüğünü görüyoruz."* Ya da *"Söz konusu varlıkların birbirine yakın olmalarının anlamı odur ki varlıklar dünyasından her kesimin en ileri gelişme aşamasında olanı, bir sonraki kesimin ilkel aşamadaki biçimine dönüşme yeteneğindedir."* (a.g.e.)

Haldun'un canlılara ilişkin söylediği ve biyolojik evrimi çağrıştıran cümleleri Mukaddime'nin başka bölümlerinde de geçmektedir. Burada o cümlelere tek tek yer vermektense, 12. yüzyılda biyolojik evrimi savunan İhvanu's Sa-fa ekolünden etkilendiğini söylemek yeterli olacaktır.

Bitirirken

14. yüzyıl İslam dünyasında karşımıza dikilen İbn-i Haldun'un hangi koşullarda ortaya çıktığını

ve özetle temel görüşlerini aktarmaya çalıştığımız bu yazının amacı yok sayılan birçok dünya halkının hangi değerler üzerinde yükseldiğini hatırlatıp kendi kültürleri ve toplumları içinden çıkan değerleri aktarmaktan öte bir şey değildi. Burada, bir soy kültürü savunmadığımızı ve Doğu-Batı ayrımını kabul etmediğimizi tekrar vurgulamakta yarar var. Yapmak istenilen, insanlık mirasının ilerletici tüm unsurlarını sahiplenilerek yaratılacak güzel bir gelecekte rol oynamaktır. Bu yazımızı noktalar-ken, ana hatlarıyla görüşlerini aktarmaya çalıştığımız İbn-i Haldun'un ülkemizde de incelendiğini ancak Marksist çevrelerde pek de önemsenmediğini hatırlatıyoruz. Tüm bunlara rağmen devrimci harekete katkılar sunmuş olan **Dr. Hikmet Kıvılcımlı**'nın tarih biliminin kurucusu İbn-i Haldun'dan zaman zaman bahsettiğini görüyoruz. Batıdaki Marksistlerin de yakın zamana kadar adını pek anmadıkları İslam düşünürünü son zamanlarda ciddi biçimde ele aldığını görmek ilerisi için umut veriyor.

İbn-i Haldun'un burada aktarılanlara ek olarak din ve felsefeyle ilgili görüşleri de vardır. Ancak onları da toplumsal yaşamla ilgili oldukları noktalarda ele almıştır. Bu görüşleri başka bir yazıya başlık oluşturacak boyuttadır. Burada yapılan, toplum ve iktisat teorisinin

özetini yapmaktır.

Unutturulan kültürlerin ürünü olan **"İbn-i Haldun'un suçu ne?"** başlıklı yazımızda, "Daha birçoklarının suçu ne?" demekten kendimizi alamayarak, kimilerince İslam'ın Marks'ı, diye nitelendirilen İbn-i Haldun'un Mukaddimesi'nin, Batı dillerine 19. yüzyılın sonlarında çevrildiğini ve ne yazık ki Marks'ın, bu büyük düşünürü tanıyamadığını söyleyerek yazımıza son vermek istiyoruz.

Kaynakça

- 1) Mukaddime 2 cilt, İbn-i Haldun, Onur Yayınları, Türkçesi: Turan Dursun
- 2) Mukaddime 2 cilt, İbn-i Haldun, Dergah Yayınları, Türkçesi: Süleyman Uludağ
- 3) İbn-i Haldun Üçüncü Dünyanın Geçmiş Tarih Biliminin Doğuşu, Yves Lacoste, Sosyalist Yayınlar, Türkçesi: Mehmet Sert
- 4) İbn-i Haldun'un Metodu ve Siyaset Teorisi, Ümit Hassan, Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- 5) İbn-i Haldun Üzerine Araştırmalar, Sati el-Husri, Dergah Yayınları, Türkçesi: Süleyman Uludağ
- 6) İnsan Toplum İktisat, İbrahim Erol Kozak, Değişim Yayınları
- 7) İbn-i Haldun, Ahmet Arslan, Vadi Yayınları
- 8) Düşünce Tarihi, Orhan Hançerlioğlu, Remzi Kitabevi
- 9) Sosyalizm ve İslamiyet, Roger Garaudy, Yön Yayınları, Türkçesi: Doğan Avcıoğlu, E. Tüfekçi
- 10) Eleştiri, Cengiz Gündoğdu, İnsanlık Yayınları
- 11) Bilim ve Ütopya Dergisi, İbn-i Haldun Özel Sayısı-Mart 99
- 12) İktisat Yazıları Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, 99

Öykü

Özge DENİZ

KAPAN

Tezgahlar toplanıyor yavaş yavaş. Satılmayan mallar, bir diğer pazar yerinde satılmak üzere karton kutulara dolduruluyor. İstanbul'da yağmur havası var. Gökte kara kara bulutlar. Pazarcıların dağılmasını bekliyor ilk yağmur damlası düşmek için. Belediye otobüsleri tıklım tıklım dolu. Sebze, meyve dolu torbalarla yaşlılar, torunlar, anneler, babalar ellerinde indirim kartları, otobüs durağında yağmura yakalanmamak umuduyla, araçlarını bekliyorlar. Durağın karşısındaki kaldırımda yürüten kadın, göz ucuyla duraktakilere bakıyor. Hepsinin yüzü kül rengi ile kirli sarı arası. Üstlerine giydikleri kıyafetler de öyle. Aynı etraftaki binalar gibi. Her şey kül rengi, kirli sarı... Bir tek, annesinin elinden tutmuş bir çocuk bu sisli renk yığını dağıtıyor. Pembe yanakları, sadece iki kara saç örgüsünün görünmesine izin veren mavi hasır şapkasıyla. Kadın, çocuğa bakıyor. O sırada tek bir kedi, sağına soluna bakarak karşıdan karşıya geçiyor hızlıca. Kediyi çok az kişi fark edebiliyor. Kedinin, mavi bir minibüsün altında kalmaktan son anda kurtulduğunuysa ancak, kadın ve mavi şapkalı kız çocuğu görebiliyor. Çocuk, annesinin elinden çektiyor. Kediyi göstermeye çalışıyor. Annesi, kızına sıkıntılı bakışlarını çevirip, dinliyor gibi gözüküyor. Çocuk coşkusunu

paylaşamamanın verdiği sıkıntıyla etrafına bakıyor. Kadınlara gözleri karşılaşıyor. Birbirlerine gülümsüyorlar.

Yağmurun güzelliğini düşünüyor kadın. Islak sokaklardan kaçışan insancıklar sayesinde bütün kentin ona kaldığını. Pazar yerinin önünden geçiyor. Ağır adımlarla evine doğru yürüyor. Pazar yerlerini niçin sevdiğini düşünüyor. Burada, burnu havada, mağazanın sahibiymişçesine davranan tezgahlar yok. Adım atar atmaz, hürsüz muamelesi yapan, dibinizden ayrılmayan satıcılar da... Bir de pazarlık imkanı bulan müşteri, ne yapıp ediyor istediği fiyata alıyor alacağını. Domatesi, biberi, kızının çeyizliğini, oğlunun boya kalemlerini, üç ortalı, kareli harita metot defterini. Her yerden satıcıların haykırışı yükseliyor.

"Batan geminin malları bunlar, gel abla bedava bunlar bedava, kapan kapan kapana, kapan kapanaa!"

***

Bir sigara yaktı kadın. Yaşı altmışın üstünde başka bir kadın, kinayıcı bakışlarla süzdü onu. Aldırmadı. İlk çektiği dumanı, tam yanmamış sigaranın ucuna savırdı. İki hafta önceki ilginç karşı-

laşmayı anımsadı. Pazarın sakin taraflarında, elinde bir çiçek buketi gibi taşıdığı maydanöz demetleriyle dolaşırken, biri adını seslenmişti. Ses tanıdık gelmiş, ancak karşısında sırttan, bol makyajlı, dip boyası gelmiş sarışın kadını çıkaramamıştı bir türlü. Kadın, kırmızı ojeli, tombul parmaklarıyla havada ufak bir daire çizerek:

"Ayol tanımadın mı? Ben Cemre." demişti.

Kadın az kalsın Cemre'nin porselen dişlerinin ışıltısında kaybolup, küçük dilini yutuyordu.

"Değişmişsin." diyebilmişti gülümsemeye çalışarak.

Tanıştıklarında, Cemre ondan bir üst sınıftaydı. Pek yakın sayılmazlardı. Bir mücadelenin içerisindeydi her ikisi de. Bu da onları ortak bir paydada birleştiriyordu. Ancak Cemre'yle tanıştıkları günden beri, hoşuna gitmeyen bir şeyler olduğunu seziyor. Bunu somutlaştırıyordu. Sözcüleri, edebiyattan, felsefeden, mücadeleden konuşurlarken hep bilgiçlik taslar, kitaplardan ezberlediği cümleleri, kendi cümleleri gibi yutturmaya çalışırdı. İnsanların sözlerini gerekli gereksiz yerde keser, ufak bir açığı yakaladığı kişiye kaba davranırdı. Bu samimiyetsizliğine bir anlam veremezlerdi ya, onu silip atamazlardı da.

Harçlara yapılan zammın protesto edilecekti. Kadının ilk eylemiydi. Korkuyordu. Alanda gördüğü polisleri gördükçe korkusu artıyordu. Dizleri titriyordu. Basın açıklamasını Cemre okuyacaktı. Korktuğunu ona söylediğinde dolu dolu gülmüş, onu ödele ilan etmişti. Kadın korkuyordu. Korktuğunu bilmesi ona cesaret veriyordu. Cemre ise korkmadığını söylüyordu. Ama basın açıklamasını yapmadığı gibi, eyleme de gelmemişti sudan bir bahane uydurarak. Cemre de korkmuştu. Ama korktuğunu o da bilmediği için kaçmıştı. Korkar korkmaz kaçmıştı. İşte o gün notunu vermişti Cemre'nin.

O yıllardaki miyop kahverengi gözleri şimdi donuk bir maviliğin perdesinden bakıyordu hayata. Çenesi, gerdanının altında kaybolmuş, görünmüyordu. Yıllar öncesinin sıksa Cemresi ile yan yana yürürlerken, görüşmedikleri on iki sene içinde neler yaptığını ana başlıklar altında anlatmıştı.

"Memlekete döndükten üç ay sonra evlendim. Görücü usulü... Zengin, iyi, yakışıklı. Önce inat ettim aileme. Gençlik işte... Ama, O hiç peşimi bırakmadı. Sabırlı adammış vallahi. 'Böylesini bulamazsın, kaparlar.' dedi ailem de öyle karar verd..."

Az ileride insanların birbirini ezerek, çığırkan satıcının tezgahına hücum edişlerini görmüş, cümlesini yarıda bıraktı Cemre. Kadını da kolundan sürükleyerek kalabalığın içine daldı. İnsan yığınının amacı, çifti beş yüz bin lira olan terliklerin eşlerini bulmaktı. Cemre bulduğu çiftleri, kadının eline tutuşturuyor, kadınsa şaşkın şaşkın bir elindekilere, bir tezgahın üzerinde yığılan insanlara bakıyordu. Sırtını, yüzünü ter bastı kadının. Gözleri karardı. Elindekileri tezgaha fırlattı. Fırlatmasıyla, insanların yem atılmış balıklar gibi saldırması bir oldu terliklere. İnsan duvarını yararak, sıcak et yığınının kurtardı kendisini. Rüzgar, duyumsadı çıkar çıkmaz. Yapış yapış tere bulanmış bedenini serinletti. Kendisine getirdi rüzgar. Arkasına bakmadan koşmak geldi içinden kadının. Ama onun tükenişini, küçük dünyasını görmesi gerektiğini düşündü tekrar. Cemre iki dakika sonra görüldü. Yüzünden, büyük zafer kazanmış insanların sevinci okunuyordu. Otuz sekiz numara, ekose desenli iki çift terlik vardı elinde. Kadın, gözlerini çiviledi Cemre'nin gözlerine. Cemre ise donup kalmıştı sanki. Kıpırdamıyordu. Pencereleri kırılarak çürümeye bırakılmış eski bir bina canlanmıştı kadının gözünde. İçindeki boş binada bir çocuk ışığı yanıkıyordu.

"Keşke korksaydın biraz." dedi ve elindeki buruşmuş maydanöz demetlerini düzelterek yürümeye başladı arkasına bakmadan. Satıcı hala bağııyordu:

"Kapan kapana abla, kapan kapana!"

İlk yağmur damlası, burnunun ucuna düştü kadının. Sigarasını yere atarak postallarıyla başını ezdi. Sadece sigaranın değil, cemrelerin, samimiyetsizliğin, tükenişin, yılgınlığın... Dudaklarında ıslık, yol boyu yağmura eşlik etti.

Okur-Yazarların Kaleminden

ACILI GÖZLER

Merhaba sevgili Özgür Düşün çalışanları,

Öncelikle yeni bir yayımla okurlarınıza, bizlere merhaba dediğinizden dolayı sizleri kutluyorum. Tabii biraz gecikmeli de olsa geliştirmiş, çalışmalarınızda başarı dilemeninin önünde engel olmasa gerek!

Birinci ve ikinci sayınızı da can dostları ile okumak, paylaşmak fırsatını yakalamış ve bundan büyük bir coşku ve sevinç duymuşuzdur.

Özgür Düşün, yazılarının seçiciliği, içeriği hiçbir kafa karışıklığına meydan vermeden sade ve aynı zamanda bilimsel temellendirmelerle işlenmiş okur kitlesine büyük bir istek ve şevk sağlayacağına inanıyorum.

Elbette ki bütün bunlar özverili, titiz ve diyalektik materyalist çalışmanın sonucudur. Emek vererek halkların hizmetine sunduğunuzdan ötürü bir kez daha sizleri kutluyorum. Özgür Düşün okuru olarak, sizinle kendi yazdığım bir şiiri paylaşmak istiyorum.

Can sıcaklığıyla özgür yarınlarda buluşuncaya dek sevgilerimi sunuyorum.

Ali BABA ARI

Tekirdağ F Tipi Cezaevi

*Acılı gözler buldum sokaklarda
Evsiz, aç ve perişan
Lime lime üstü başı
Gülen gözlerin.
O gözler
Özgür olmak istiyor şimdi
Al beni beni de al götür
Güzel dünyanıza.
Yalvaran hüznü gözler
Gitme! Ne olur!
Yemin ederim ki yaşayamam ben
Tanrının saltanatı altında.
Dayanamıyorum yalnızlığın karanlığına
Bilirim ilk saplantısı
Sıcak kalır kurşunun
Acınmazız olur karanlık yüzü.
Ve hayın pusu.
Şenlikle düşünmeli
Ve seninle yaşamalıyım
Güzel günleri
Kuracağımız dünyayı
Sen beni gömmelisin yüreğinin derinliğine
Amazonlaşmak silah elde
Savaşmak.
Zilan gibi sessiz ve öldürücü
Alplerden Munzurlara uzanan
Enternasyonel, Barbara
İsyankar Selda,
Ve daha niceleri gibi...
Bilirim mahpusluk da var
Ve hatta ölmek bile
Kan ve barut içinde
Yıllar soğuk
Ve acımasız geçer
Hapishane parmaklıklarının ardında
Ölmektense her gün
Aç, sefil.
Özgür olmak istiyorum
Ben de kuşlar gibi.*

Değişmesin günlerin, mevsimlerin

*Güzellikleri içinde
Uzak olsun karanlık hüznüler.
Gitme! Gitme!
Hiçbir şey benzemiyor bana
Sensiz geçen zamanda
Korkutuyor beni bu karanlık kent
Ve içindeki kimi korkunç yüzler
Avutmuyor
Hiçbir şey beni
Göklerin mutuluğu
Fevahlatıyor yüreğimi
Zamanı durdurmak için.
Gök gürlüyor şimşekler çakıyor
Yüzleri aydınlatan güneş
Görünmüyor artık
Al işte
Karanlıklar içinde şimdi
O görkemli kent
Yüreğim ürperiyor
İçim titriyor
Derinlerden içten içe
Sıvıslıkam
Her yanım su içinde
Kabarmış yüreğim
Deniz misali
Sıgıncı bendine
Kanat çırpıyor martılar
Ak köpükler üstünde yunuslarla
Bak,
Yelken açmış bir gemi
Uzak okyanuslara
Yağmur, kadın
Ve kuşlar
Maviden yeni doğmuş gibi,
Gülümsüyor bir beyazlığa
O gözler
Özgür olmak istiyor
Şimdi.*

SÖYLEŞİ

Bir Öğretim Görevlisi'nin gözünden YÖK ve YÖK Yasa Tasarısı

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Yeni YÖK Yasa Tasarısı'yla öğrencinin müşteri gibi görülmesi ve bilginin sermaye olarak kullanılmasını ve YÖK Yasa Tasarısı'nın üniversite eğitimine yansımaları nasıl olacaktır?*

ANDAÇ ÇUHADAR*: Yeni YÖK Tasarısını henüz görmedim. Ancak kamuoyundaki tartışmaları takip ediyorum. Bu durum bizleri de hoşnut etmiyor. Aslında öğrenciyi hoşnut etmeyen yeni bir yasal düzenlemenin baştan sakatlanmış olacağına da inanıyorum. Umarım yasayı hazırlayanlar tepkileri sağlıklı değerlendirirler ve gerekli değişiklikleri yaparlar. YÖK Kanunu'nda çağa uygun, demokratik değişiklikler yapılması gerekirken -ki ülkede estirilen demokrasi rüzgarından YÖK'ün de nasibini alması gerekir- öğrenci aleyhine işleyecek yenilikler anlamsız geliyor. Ancak şı da bir gerçek, Türkiye küreselleşmenin olumsuzluklarından hesabına düşen payı alıyor. Öğrencinin müşteri gibi görülmesi, bilginin sermaye olması da bu marığa aykırı olaylar değildir. Bu bir kanser hücreleri gibi tüm vücudu kaplıyor, toplumdaki her kurum bu bozulmadan etkileniyor. O nedenle de olumsuzluklara karşı durmak, ama her alanda tavrı belirlemek gerekli. Demokrasiyi gerçek anlamıyla yaşayabilmek için öncelikle eğitimde

doğru adımlar atmak zorundayız. Üniversiteler, insanların demokratik tutum ve davranış kazanabilecekleri yerler olmalı. Öğrencilerimizin de çoğunluğu sağlayarak bu isteklerini kendileri için karar verecek olan mercilere demokratik yöntemlerle iletmesi zorunludur.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *YÖK, üniversiteler açısından baktığımızda, bir meclisten çok, MGK tarzı bir işlev yürütüyor. YÖK, 82 Anayasası'yla yasal zemine kavuşmuştu ama biz biliyoruz ki YÖK bu gücünü daha çok öğrencilerin ve öğretim elemanlarının YÖK'ün meşru görmesinden kaynaklanıyor mu?*

ANDAÇ HOCA: YÖK meşruluğunu yüzde 90'ın üzerinde "evet" oyu alan 1982 Anayasası ile kazanmıştır bu doğru ama koşullar değişmiştir artık. O günün anti-demokratik koşullar içerisinde onaylanan Anayasa, bugün halkın çoğunluğunun isteğiyle değiştirilmektedir. 1982 Anayasası hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında insan haklarına gölge düşüren yollar benimsemiştir. 2002 yılında ise Türkiye'de İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanı Arseven "Kopenhag Kriterleri tartışılmaz" demektedir. Bu anlayış farklılığından YÖK de payına düşeni almaktadır. Bugün ekonomik konularda nasıl devlet ve sivil toplum kuruluşla-

rı bir araya gelip Türkiye'yi birlikte konuşabiliyorsa, devlet birçok konuda sivil toplum temsilcilerini, kararın meşruluğu için zorunlu görüyorsa, devletin aldığı kararlar bu kuruluşlarca benimsendiği oranda meşruluk kazanıyorsa, üniversiteler içinde aynı durum söz konusu olmalıdır. Devlet MGK'da sivilletin sayısını artırıp imaj değişirme çabası içerisinde. YÖK ise yaş 50'nin üzerinde olan kişilerle, 20'li yaşların insanlarının eğitimini, onlara söz hakkı tanımadan düzenlemeye çalışmaktadır. Öğrenci YÖK'ün samimiyetine inanmamaktadır, okulda düzenlenen seçimlere rağbet etmemektedir. YÖK'ün yapısının değiştirilmesi, öğretici ve öğrencilerin ortak katılımının olduğu bir örgütlenmeye gidilmesi gerekmektedir. Üniversiteler arasında eşgüdümü sağlayacak bir üst kurula gereksinim vardır ama üniversitelerde kendi başlarına yönetimlerinden sorumlu olmalıydılar. YÖK ve üniversiteler, öğrencilerin oluşturdukları platformları kendilerine muhatap almalıydılar.

Üniversite çalışanlarının ve öğrencilerin çoğunun bugünkü durumu kabullenmiş olmaları ve doğal kabul etmeleri normaldir. Çünkü öğrencilerin çoğu doğduklarından itibaren bu yaşantının içerisindeydiler. 11 yıl kendine verilen eği-

timle üniversiteye gelmişlerdir ve bilinç düzeyleri düzeni kabullenmeleri şeklinde belirlenmiştir. Her toplumda ilerici kesimler azınlıktadır. Ancak üniversitelerin özgürleşmesi, sonuçta toplumu olumlu etkileyecektir, ilerleme toplumun lehine olacaktır.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Birçok öğretim elemanı YÖK'ün baskılarına karşı koyamayıp özel üniversitelere geçerken, biz öğrencileri yalnız başımıza bırakmış olmuyor mu? Zira bizim devlet üniversitelerinden ayrılıp özel üniversitelere gitmek gibi bir şansımız yok!*

ANDAÇ HOCA: Ne yazık ki özel üniversiteler sundukları demokratik ortam ve çalışmalarına sağladıkları parasal olanaklarla oldukça cazip durumdadır. Sn. İhsan DOĞRAMACI, devlet üniversitelerine YÖK'ü hediye ederken, kurucusu olduğu Bilkent "Üniversitesi"nde öğrenciler çok daha özgür ortamlarda yaşıyorlar. Fakat devlet üniversitelerinde çok değerli öğretim elemanları ve çok fazla sayıda öğrenci var. Anayasasında kendine "sosyal devlet" diyen bu anlayışı kendine temel ilke edindiğini söyleyen bir devlet, eğitime bu kadar uzak duramaz. Öğrencilerin giderek bilinçlenmesi, öğretim elemanlarının örgütlülük içinde güçlenmesi ile devletin bu konuda kendine çeki-düzen vermesi kaçınılmazdır. Eğitim devletin asli görevidir. Eğitim, sağlık, adalet, savunma, bunlar devletin temel fonksiyonlarıdır. Bunları yerine getirmesiz varlığını sorgulanır o zaman. Devlet varlığını devam ettirmek, kendine karşı inancı ve güveni sağlamak için parasız eğitimi sağlamak zorundadır. Param yok diyerek işin içinden sıyrılmaz. Öncelikler listesi gözden geçirilmeli, eğitim kaynak ayrılacaklar listesinin ön sıralarına konulmalıdır.

Öğrencilerin de parasız eğitim isteklerinde biraz önce söylediğim gibi çoğunluğu sağlamaları gerekmektedir. Bu talep ne kadar çok insanın ağzından çıkarsa o kadar etkili olur. İsteğinizde haklı olduğunuzu arkadaşlarınıza anlatabilmeli, diyalog yollarını genişletmelisiniz. Ulaşabildiğiniz, iletişim kurabildiğiniz zaman daha güçlü olursunuz. Bu talep yasadışı değildir, bu sizin Anayasal hakkınızdır, insanlık hakkınızdır. Bunu arkadaşlarınıza

Üniversite öğrencisinin kendisine verilen eğitim ile kendisini sınırlı görmemesi, konu ile ilgili farklı kaynaklardan faydalanmasını bilmesi gerekiyor. Bilginin gücü tartışılmaz. Konunuzu biliyorsanız sınıfta güçlüsünüzdür. Araştırmak, okumak, gelişmek bir öğrencinin hedefi olmalıdır hence. Akademik gelişme dediğiniz için sosyal yaşantılar yönüne değinmiyorum, ama öğrencilik yalnızca ders değildir, bilgileri yaşamda sınamak içinde bir fırsattır.

da anlatabilmelisiniz.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Teknoparklar projesiyle akademik çalışmaların, üniversitelerin bulunduğu bölgedeki fabrikaların ihtiyaçları temelinde hazırlanması söz konusudur. Böylece öğrencilerin ve öğretim elemanlarının bir anlamda sanayinin hizmetine girmesi söz konusudur, hem de köleci tarzda uc-*

retsiz?

ANDAÇ HOCA: Bu konuda ki bilgim az olduğundan kaynaklı yorum yapmayı doğru bulmuyorum. Yalnızca karşı olmak yetmez, nedenlerimizi de ortaya koyabilmemiz gerekir yoksa laf kalabalığı yapmış oluruz.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Yeni Dünya Düzen(sizliği) stratejisi çerçevesinde, ülkemizde bir çok değişimin yaşandığına tanık oluyoruz. Bir yanda özelleştirme saldırısıyla, birçok fabrika haraç-mezat emperyalist ülkelere satılırken, tarım tasfiye edilirken, eğitim paralı hale getirilirken, ülke bir ekonomik krizden bir diğerine girerken, toplumun aydınlanmasında ki başat rolü oynaması gereken üniversite hocalarımızdaki bu suskunluk ve ülke gündeminden bihaber olmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

ANDAÇ HOCA: Üniversitenin öğretim elemanlarının siyaset konusundaki tutum ve davranışlarını ülkenin diğer insanların yaşadıklarından farklı düşünmeyin. Düzen, haklılığı konusunda müthiş bir propaganda gücüne sahip. Küreselleşmeye karşı olan "ilkellik" suçlamasıyla karşı karşıya kaldığı günler yaşıyoruz. Küreselleşme, AB, Afganistan, Channey derken herkesin kafası karışmış durumda. Zaten bir de kapitalizmin dayattığı "uzmanlık" denen bir iş bölümü var. Üniversite hocası mesaisinde yalnızca kendi işini yapıyor, kendi konusunu anlatıyor. Onun dışında öğrencinin siyaset konuşmaması gerektiği yönünde bir bilinç aşılanmış kendisine. Bir de eve gidiyor, izlediği haberlerde küreselleşmenin kaçınılmaz bir dünya hali olduğu bombardımanına maruz kalıyor. Yani sistem insanlarla oynuyor, anahtarlı oyuncak gibi kuruyor ve bırakıyor. Bunu kırmanın yolu doğru örgüt-

İnnemelerden geçtiğine inanıyorum. Üniversitelerdeki dernek ve sendikalar daha fazla üyeye ulaşmaya çalışmalı ve onlarla sık sık toplantılar yaparak düşünceleri özgürleştirmeli. Üniversitelerde öğrencilerin özgürlüğü kadar öğretim elemanlarının da özgürleşmeye gereksinimi var.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Muhafiz kimliğinden dolayı bir çok akademisyen (Fikret Başkaya, Bülent Tanır, Halil Berktaş vs. vs.) yüzyıllar süren hapis cezaları verilirken, üniversitelerden atılırken ve bir kısmı da YÖK'ün baskılarına dayanamayıp istifa ederken, ülkenin geri kalmaştığını "beyin göçüne" bağlamak komik bir gerekçe değil midir?*

ANDAÇ HOCA: Evet, öyledir. Türkiye'nin düşünce özgürlüğünün yasal sınırlarını çağdaş dünyanın düzeyine getirmesi gerekiyor. Bizlerin de yöneticileri seçerken daha seçici davranmamız şart. Yöneticiliğin de hiç olmasa üniversitelerde çağdaş yorumlanması gerekli. Sevk ve idare, yönetim kavramlarının düşünülmesinde fayda var düşüncesindeyim.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Birçok akademisyen eğitimi kitabı bilgilerin tekrarlanması-ezberlenmesinden öteye bir bakış açısına sahip olmadığını biliyoruz-yaşıyoruz. Sizce eğitim, özellikle üniversite eğitiminin içeriği ve özellikleri ne olmalıdır?*

ANDAÇ HOCA: Böyle bir eğitim tarzı eğitimin doğasına ters tabii ki. Hiçbir zaman eğitim ezbercilik yoluyla hedefine ulaşamamış, değil ki üniversitede olsun. Modern ve çağdaş eğitim yöntemlerinin uygulanabilmesi için üniversite ortamı oldukça rahat aslında, yeter ki yapılmak istensin. Öğrenciniz yetişkin, zeki, yönlendirmeyi bekliyor. Sınıfta kapınızı kapattığınızda hoş tartışma ortamları yaratabi-

li, onları araştırmaya yönlendirebilirsiniz. Çağdaş anlayışta öğretmenin rolü yönlendirici olmaktır. Öncelikle öğretmenin otosansürden kurtulması gerekiyor. Öğrenci ile iletişimin rahat, sağlıklı kurulabilmesi gerekiyor. Güncel konuları tartışmak, fikir yürütülmesini sağlamak gerekiyor. Öğrencilerimiz bazen nasıl tartışacağını bilmiyorlar, bunu öğretmenin yolu da tartışma içinde bunları öğretmekten geçiyor. En doğrusu, küçük yaştan itibaren verilecek olan insan hakları eğitimi. Bunun için zamana ihtiyaç var elbette ama hiç olmazsa üniversitelerde ezberden uzak, yaratıcı, düşüncesini özgürce, korkmadan söyleyebilen ve hepsinden önemlisi düşünen insanlar yetiştirmek gerekiyor.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Helsinki Kavarılarında taahhüt edilen anadilde eğitim hakkı çerçevesinde öğrencilerin hazırladığı imza kampanyasına sizce bu kadar sert tepki gösterilmesinin sebebi nedir? Üniversitelerde açılan soruşturmaların hukuksal temeli nedir?*

ANDAÇ HOCA: Bu talep şu an anayasaya aykındır. Türkiye bazen uluslararası sözleşmelere imza atarken "Hele bir imzayı atalım, gereğine sonra bakarız." diye düşünüyor. Ancak kesin olan konu Türkiye'de eğitim dilinin Türkçe olduğu. Konuyla ilgili gelişmeler var, izleyip görmek gerekiyor. Anayasaya aykırı bir talep "bölücülük" olarak değerlendirilip soruşturma açılmış olmalı. Biliyorsunuz Anayasa " bir hakkın kötüye kullanılması" diye bir düzenleme yapmış. O doğrultuda düşünülmüş olabilir. Yoksa dilekçe vermek en eski haklardan birisidir. Değişik tutumlar var, bakıyorsunuz bir üniversite dilekçe verenleri okuldan atıyor, bir diğeri dilekçeleri reddetmekle yetiniyor.

Umarım öğrencilerimizin geleceği karartılmaz. Dil, eğitim en önemli malzemesi, konuya bilimsel açıdan yaklaşmak gerekiyor.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Son olarak da dergimiz; aracılığıyla gençlere akademik olarak kendilerini geliştirmeleri yönündeki önerileriniz nelerdir?*

ANDAÇ HOCA: Üniversite öğrencisinin kendisine verilen eğitim ile kendisini sınırlı görmemesi, konu ile ilgili farklı kaynaklardan faydalanmasını bilmesi gerekiyor. Bilginin gücü tartışılmaz. Konunuzu biliyorsanız sınıfta güçlüsünüzdür. Araştırmak, okumak, gelişmek bir öğrencinin hedefi olmalıdır bence. Akademik gelişme dediğiniz için sosyal yaşantılar yönüne değinmiyorum, ama öğrencilik yalnızca ders değildir, bilgileri yaşamda sıraya getirmek de bir fırsattır.

ÖZGÜR DÜŞÜN: *Bize vakit ayırdığınız için, teşekkür ediyoruz.*

ANDAÇ HOCA: Başarılar ve iyi şanslar diliyorum. Ben teşekkür ederim.

* **ÖĞRETİM ÜYESİ ANDAÇ ÇUHADAR;** 1966 Adana doğumlu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. 14 yıl özel kuruluş ve devlet kuruluşlarında çalıştıktan sonra 2000 yılından bu yana da Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Öğretim Görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca pek çok sivil toplum kuruluşuna üye olan Andaç Hoca, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Çukurova Şubesinde 2. Başkan olarak görev yapmaktadır.

Okur-Yazarların Kaleminden

Diyaloglar ya da Yabancıya Dair Söyleşi

-: İnsan neyle beslenir?

Kendisinden başka her şeyle.

-: Beslenme biçimi buysa, bunların sayı da kabarıksa, nasıl idare edebiliyorlar?

Üretiyorlar, ürettiklerinin albenisine kapılıyorlar. Ürüyorlar, döl-lerinden türeyenler onları yiyorlar, yerken de gözyaşı döküyorlar. Timsahın döktüğü kadar masumane değil elbet. İdare ettiklerini de kim söyledi! Gücü olanın yaşamasına izin veriyorlar, diğerlerini toprağa havale ediyorlar. "Kaynak" dedikleri tuhaf bir tasavvur biçimleri var. Toprağa kanşanları sonraki güçlüler için yakıt olarak görüyorlar. İşe yaramaz sayılan, böylece bertaraf ettiklerini düşünüyorlar.

-: Üremelerindeki gaye nedir?

Çoğunlukla soy sürdürme. Arada bir piç verdiği olur, bunu da anlık huzza bağlarlar. Kabullememişlerse ya çöpe ya da cami köşelerine atarlar. Kimileri içinse güç oluşturma- olma hevesi.

-: Üremenin çokluğuyla, güç oluşturmamanın bağı nasıl kuracağız?

Nüfus yoğunluğuna sahip her toplumun militer gücünde de artış oluyor. En iyi istihdam alanları -

özellikle zayıflar için- militer yapılanmalardır. Nüfus fazlası büyük oranda buralara aktarılır. Toprağın "bereketini" artırmak için.

-: Nasıl?

Ne demek, nasıl? Dün sorsaydın, toprağın "ana" olduğu cevabını verirdim. Bugün ise başına serpeceğin bir avuç toz anlaşıyor. En güvenli kasa ya da kirasız apartman. Gerçi o bile satılıklar listesinde yerini almış durumda.

- Ölenler, öldükleri için para mı ödüyorlar?

Ölen birinde para ödemeye hal mi kalır be akallım! Elbette yakın çevresi öder, boş vermemişlerse eğer.

-: Vay be!

Bu arada siyaset bezirganları da bol keseden 'vay be' çekiyorlar.

-: O ne menem şey?

"Ey halk, senin gibi eşeğin sırtına binilir" in cilalanmış ve maskelenmiş hali.

-: O halk dediğin bunu bilmiyor mu?

Bilmez olur mu! O, kanksamış / kanıksatırılmış yığındır. Sürü dendiği de olur, gücüdür. İş gücü geçim derdindedir. Kamını doyurduğu pek görülmuş şey değil. "Devlet Baba"sının verdiği bir

lokmaya kırk takla atar, şükreder. Babası uygun gördükçe zam üstüne zam yapar, tevekkül sahibidir, şükreder. Çok demokratik haklar askıya alınır, "Zaten bu elbise bol geliyordu." der, şükreder. Yanı başında alev çemberi yükselir, insanlar cayır cayır yanar, evlatlarının tabutuna gözyaşı siner, "Vatan sağ olsun." diyerek minnetini gösterir, şükreder.

-: Vatan mı?

Şükürseverlerin üzerinde yaşadıkları, sınırlarla örülmüş ve sınırın ötesini düşman gördükleri yerleşme yerleridir.

-: Halk dediğin oralar da mı yaşar?

Bazen halklarda olur.

-: Nasıl?

Her birinin ayrı dilleri, kendi dillerinde söyledikleri türküleri vardır. Birilerinin kışkırtmasıyla biri öne çıkar ve diğerlerinin türkülerini yasaklar.

-: Kimler kışkırtılır?

* "Bir avuç mutlu azınlık" derler onlara. Evlatlarını "vatanı kurtarmak" için ölüme yollarlar, sonra büyük pazarlarda 'vatanı' haraçmezat satarlar. Hepsinin konforu yerindedir. Kahvaltılarını başka ülkelerde, ayrı mekanlarda götü-

rürler. En güzel yerler onlara ayrılmıştır. Ölümler bile mezarları lükslerini yansıtır. Ceplerine, gırtlaklarına ve uçkuruna düşkündürler. Havvarları dil üstünde gezdirirken yoksullara "Ekmek bulamıyorsa pasta yesinler." diye öğütte bulunma arsızlığını gösterirler.

-: Yoksullar kim?

En kötü ihtimalle yanal entari giyenler, sokak diplerine sinenler; en iyi ihtimalle aybaşı zor edenler, şükredenler.

-: Bu öğüdü tutarlar mı? ("ekmek bulamıyorsa pasta yesinler")

Hayır! Birbirlerini yiyip semirirler ki başkaları da afiyetle kendilerini yiyebilsin.

Onlar da katagarize olmuşlardır:

Yaşamı başını almış bezgin ihtiyacı; herkese itaati ve usulüğü öğütlerler. İşleri güçleri şikayet etmek ve nasihat vermektir.

En dinamik kesimi ise: "Çökmeye yüz tutan gecekondularımızdan, çamura bulanmış sokaklarımızdan, boynumuzu sıkan urgandan, bedenimize sıkılmak için namluya sürülmüş kurşundan, kafamıza inen kurşundan, kafamıza inen coptan, baskıdan, hapisten, işkenceden ve kefenden başka kaybedecek hiçbir şeyimiz yoktur." diyerek kavgaya atılırlar.

-: Kaçındadırlar?

Birçoğu belki kadın dudağı öpmemiş yaşadılar. Yine birçoğu sevdiği erkeğin koinunda uyumunun tadını duyumsamamış çağdadılar.

-: Bu yaşta bunca çile ha!

Onlar, paylaşımın kutsandığı sevgi şemsiyesinin altında; düşünce okyanusunda güven içinde yüzmeye çabalayan deryalardı. Şu koca dünyada, herkes kendi diliyle yükselen şafağa "Merhaba" diyebilirdi diye uğraşıyorlardı.

-: Hepsi mi?

Hayır! Ne yazık ki hepsi değil. Keşke tüm insanlar, bir çocuğun gözlerinden dünyaya bakabilseydi.

Hayır! Kastetiklerim kendilerini ilerici / emekçi sınıfın nefeleri / devrimcileri olarak nitelendiriyorlardı. Dünyayı değiştirmeyi kafalarına koymuşlardı. İnsanın özüne uygun olarak gelişmesinin değişimden geçtiğini söylüyorlardı, örgütleniyorlardı.

Ömürlerinin baharını üç darbe karartmak istedi. Üç darbe, özlennleri çalmaya ve toprağa ilelebet gömmeye yeltendi. Sonuncusu Eylül kadar çileli ve lanetliydi. Birçokları bu zulüm tufanıyla savruldu. Gurur örneği olanlar ya toprak altına ya da mapus damına konuldu. Geriye kalanlar kuşatıldı. Bir kısmı da dağlar mesken tuttu. "Ferman cuntaninsa, dağlar bizimdir!" diyorlardı.

-: Kuşatılanlara ne oldu?

Onu anlatıyordum. Zihinlerine, yüreklerine ve dillerine yasaklar konuldu. Kışla düzenine göre konumlandırıldılar, hizaya çekildiler ve salıverildiler.

Kimleri hüznü şarkılarda bohem bir hayata çekildiler.

Birçokları "isyankar" türkülerde, jiletlerle kendilerini biçtiler.

Kimileri de kola-burger eşliğinde diskolara yerleştiler. Esrar, içki ve kokaini meze bellediler. Hiç ummadıkları bir anda itibarının sarhoş eden havasına kapılıp bu dünyadan göçüp gittiler.

-: Anaları-babalara seyrirci mi kaldı, böyle fidanların göz göre göre yitip gitmesine?

Bir tercih soruydu. Belki birçoğu, hayat kavgasının bir yerlerinde mola vermişlerdi. Çıkarırken çarpmadıkları kapıdan içeri girmişlerdi. Hele bir de tövbe et-

miş ve "şükür"ü benimsemişlerse, çocuklarının da aynı şeyleri yaşamalarını istemiyor olabilirlerdi. Kirlilik üreten sistemlerde, hiç kimsenin ak elli kalamayacağını bilmeliydiler. Bilmediler veya anlamak istemediler. Her ezgide tempo tutan, şıkır şıkır oynayan çocuklarının -bu şak şaka şartlandırılmış toplumda yaşlılar da şarkak vücutlarıyla oynamaya hazır vaziyette- hep böyle raks edeceklerini sanmış olabilirler.

Gel gör ki öyle olmadı.

Gençlik kanı kaynadığında arayış başa düşmüş demektir. Aradılar. Çok aradılar. Fakat kendilerini sıkı sıkıya sisteme bağlayan zincirleri kıramadılar. Sıcak bir gültüğe; dostça, çıkarsız bir bakışa hasret kaldılar. Öylece yandılar. Külleri kaldı, o da rüzgarla dört bir yana savruldu. Arkalarından dökülen gözyaşları kırkını bile bulmadı. Kalanlar günlük yaşamlarının akışına karıştılar. "Ölenle ölmediler." anlayacağını(!)

-: Yok muydu bunların bir yol bileni, yol göstereni?

Olmaz olur mu! Seslerini yükselttikleri andan itibaren, soruşturmalara uğradılar, sindirildiler, susturuldular. Parayla satın alınanlar da oldu.

Susmayanlar, "faili meçhul" denilen -ağız alışkanlığı olduğu için bu şekilde bir ifade kullanıldı- cinayetlerde öldürüldüler. Kodelerde "ıslah" edilmek istendiler. Yüzyılları bulan hapis cezalarını yazdıkları kitaplara iliştiler.

Sansür, politik bilinçlendirmeyi gaye edinen her yazıyı tıpanladı. Beyaz sütunlar "SANSÜRLÜDÜR" ibaresi yansıtır oldu.

Kurulu düzen, hakimiyet sahasında "çatlak seslere" müsaade etmek niyetinde değildi. Sistem,

statüko demektir. Değişimin reddi, tutuculuğun ve gericiliğin kabulüdür. Bilimin dışlanması, yasakların riayet edilecek hususlar haline getirilmesi; baskı, işkence, sömürü, militarizm, tek tipleşme demektir.

Varoluşunu zorbalık üzerine ikame eden her sistemin kurulu olduğu coğrafyada; güzelliklere, sürgün yollarında kınılmak düşer.

-: bunlar güzelin güzelliğini bilmezler mi?

Güzellik göreceli bir kavram. Ona yüklediğin anlama bağlı olarak değişiklik gösterir.

Kar hırsıyla yapıp tutuşan bir sömürücü asalak için; fiziki çekiciliğe sahip, çıplaklığıyla para kazandıran her kadın güzeldir. Bir şey ne kadar kar getiriyorsa, o kadar güzeldir. Kadın örneğini vermemin nedeni, güzelliğin en çok bu alana, ama çarpık biçimde kaydırılmasından dolayıdır.

Bir araba pazarlanırken çıplak kadın olgusu çok kullanılır. Araba reklamlarının ağırlıklı olarak hitap ettiği kesim, genelde erkeklerdir. Erkek zihnine bir gönderme, onun cinselliğine sesleniş. Erkek bu saatten sonra, o arabayı gördüğünde kadını; kadını gördüğünde, arabayı aklına getirecektir. Bu zamanda cızlavetlerle dolaşan erkeğe, genç kızların takıldığı pek fazla görülen şey değil. Günümüz kızları ve erkekleri, bunlarını, para ve parfüm kokusunu odaklamış durumda.

-: Sevgiyi boşlamışlar desene!

Tarihin hiçbir döneminde çiftler arasında, bu dönemde olduğu kadar "Seni seviyorum, sana tapıyorum." de nememişler.

-: İnanmıyordarsa, niye bu kavramı kirletiyorlar?

"Arz-talep" meselesi.

-: O ne yahu?

Bak ciğerim. Hakim anlayış, piyasa ekonomisine göredir. İmalatını yaptığın ürünü piyasaya sunarsın. Buna arz derler. Süslersin, gösterişli hale getirirsin. Görenin iştahını kabartırsın. Sonuçta imkanı-maddiyatı elverenler, yani talepte bulunanlar alırlar. Sunmalma ilişkisi bu.

Kadın-erkek ilişkisinde de bunu görebilirsin. Kadın kendisini sunar, öyle herkese değil. Birçoğu arasından geleceğini "garanti" altına alabileceği birine. İş sağlama binerse; nazlanma, sızlanmayla kendini koyverir.

-: Bir 'vay be' daha çekeceğim.

'Vay be'lerini peşpeşe sırala. Duydukların bir şey değil. Diğerlerini öğrensen, "Vay canına"lara ömrün yetmez.

-: Daha var mı?

Olmaz olur mu! Öyle bir medya var ki, kırk ülkeye savaş açtın, yine de doymak nedir bilmez. İşlediği konuları bir görsen; çöplükten çocukların ekmek toplamalarını, cinnet gösterilerini, köprübaşı intihar dizilerini, sevgi adına işlenen cinayetleri... duyguları, sömürmenin aracı haline getirmekte üstüne yoktur.

-: Başka?

Sürgünleri, gözaltında kayıpları, tartaklanan öğretmenleri, sokakları mesken tutmuş tinerçileri, eroincileri, coplanan emekçi/memur ve öğrencileri, Cumartesi Annelerini, sistem başlarının hazırladıkları metinleri tekrarlamadıkları için kapatılan partileri/gazeteleri, tutuklanan gazeteci ve siyasetçileri, "çakıl taşı" bile kaptırmamak için hayatları kararın gençleri, çetecileri, mafyacılara, kara paraları, savaşı, vs. vs. say say bitmez.

-: Az ağır ol. Bütün bu saydıklarının burada mı yaşıyor?

Burada yaşıyor ya! 56 ekran

televizyon karesine takılıp kaldığın sürece, aynı soruyu sormaya devam edeceksin.

Köprübaşında intihara yeltenen bir adamın taşıdığı duyguyu anlayabilir misin? Sağlıklı kafayla değerlendirme imkanı bırakmıyor ki bu 'medya' denilen kepaze kurum, tekelleşmiş ticarethaneler. Adam intihar ediyor, spiker komedi filmi sunuyor sanki. Hiçbir ülke medyasının, bunlar kadar ar damarı çatlamamıştır. Gençcik insanlar, bilmedikleri dağlarda canlarını veriyor; onlar, ölüleri çoğaltmak için çığırkanlığı arttırıyorlar. Kan üzerine siyaset-ticaret yapmanın insani değerlerle bağdaşır yanı var mı? Bir coğrafya yangın yerine dönüyor, aç insanlar çöplüklerden karnınlarnı doyurabilmek için ekmek topluyor; onlar ise, dehşet bir müzik eşliğinde duygu sömürsü yapıyorlar. Taksiciler gecenin bir vakti, birkaç kuruşları için boğazlanıyorlar, "Kardeşim, ne haldir?" demiyorlar. Gençcik öğretmenler, tiner çeken çocukların gazabına uğruyor, "Bunları canavarlaştıran hangi sistem, hangi zihniyet?" diye sorma zahmetine girmiyorlar. Birileri din sömürüsüyle bezirganlık yaparken, engeller görünenlerin onları parlattığı fikrine ve gerçeğine gözlerini yumuyorlar. Tecavüzcü dolandırıcı-vergi kaçakçısı-eroin satıcısı kelepirci şarkıcılar cezaevlerine konulduğunda kıyamet koparan bu sözle medya-sözde lafını onlardan öğrendim- bu coğrafyanın bilim adamları, aydınları, zindanlarda mum gibi eritilip ışığı tüketilmek istenirken sessiz kalıyor (diyeceğim, ama o da tam oturmaz) demeyelim de; gözlerini ve dillerini, Hülya Avşar'ın Ricky Martin'in kaçını nasıl ellediğinin peşine düşmek kadar aldatıcı bir pozisyona

çevirebiliyor / dilendirdiyor. - Haydi onları anladık, şu bülbül gibi şakayan toplumun suskunluğunu nasıl izah edeceksin?

Şakıyor şakımasına da hangi telden şakadığı pek belli olmuyor. Kendi dilini kırk kelimeyle idare ettirecek kadar Amerikancı olmuş. Amerikan yaşam tarzı 'özgürlük' diye pazarlanıyor, rağbet de görüyor.

- Özgür değiller mi?

Birçoğu için özgürlük, ele ayağa düşmüş orospuluktan öte anlam ifade etmiyor. Güzelim kavramların içini boşaltıp kirlenmekte bunların üstüne yoktur.

Bazıları da "İnsan insanın kurdudur." özdeyişini küpe yaparcasına, insanda bulamadığı sevgiyi hayvanda arıyor. Bu sayede insanın kurdu haline geldiğinin farkına varmıyor.

Yeşillik peşinde koşanlar da var. "Ağacın tükenişi insanın bitişidir." diyorlar. Haklılar da. Tersini nedense görmüyorlar / görmek işlerine gelmiyor. Parçalı düşünen insan zihni diye buna denir. Niye bütünlüklü bir düşünce ve sevgi oluşturulamıyor?

- Niye?

Cevabı açık. Temel gayesi hükmetmek olan her iktidarın yönelimi parçalama üzerindedir. Bu yüzden bu coğrafyada kraldan daha kralcılar el üstünde tutuluyor.

"Hukuk Devleti'nin, hukuka saygılı ve gerçekten kitlelerin etkin katılımıyla, onları yönetmeyi arzulayan bir mekanizmanın, kurumun veya oluşumun önceliği birleştiriciliktir.

- Bu devlet, hükmeden baskıcı bir rejimle mi yönetiliyor?

Hişşt! Başımı yeni cezalarla ağrıtmaya mı niyetlendin? Açıkta açığa fikir beyan etmenin suç olduğunu bilmez misin be gafil!

8. maddeden ceza keserlerse, yatacak olan sen değilsin. Anlama katlığı mı var sende?

-: Özgür dilerim. Şaşkınlığımı başışla. Bir anda oluverdi.

Zaten ne oluyorsa bir anda oluveriyor. İşin erbapları, ayrıntıdaki şeytanla elimizi-kolumuzu bağlarsa, işimiz yaş. Aman gözüm, bin düşün, bir söyle.

-: Özgür diledik işte, mızırzımlarıp durma da devam et, gerisini merak ediyorum.

Gerisi ilerisinden kötü, ilerisi gerisinden iç açıcı değil. Sermayenin, burjuva mülkiyetinin kutsal olduğu sistemlerde, pislik üretten bataklik çok olur.

Gazetenin birinde bir haber gözüme ilişti. Moskova belediye başkanı "kapitalizme çabuk uyum sağladıklarını" tüm dünyaya ilan ediyordu, kanıt olarak da, "fuhuşun artışı"nı gösteriyordu.

Fuhuşun kahredici artışı, kapitalizmin çürüten yüzünü gösteriyor. Yaşananların özeti. Benzerlik görüyor musun?

-: Nereden bulurlar bu kadar kadını?

Savaş... Ve savaşla birlikte artış gösteren yoksulluk. Bu ikisi at başı gidiyor. İnsanın ruhundaki açıklık; af buyur, erkeği kavat, kadını orospu yapmaya yetiyor. Kadınlar duygusuz et yığına döndükçe; erkekler, yılışık orospular halini alıyor.

-: Ne olacak bu memleketin hali?

Memlekete ne olmuş! Sen de herkesin sorduğu soruyu-sitemiyöneliyorsun. "Ne olacak bu insanların hali?" diye sorman daha doğru olurdu. Memleket dediğin birazcık toprak, azıcık avrat, birazcık ocellat. Kusur toprakta mı yoksa üzerinde yaşayan insanlarda mı?

-: Düzeltmenin yolu yok mu?

Aslında çözümün ne olduğunu herkes çok iyi biliyor. Sorunun düğümlendiği nokta, istemekte ve harekete geçmekte yatıyor.

-: İstediklerini varsayalım, nasıl olacak?

Şu suskun toplum öncelikle özgürlüğüne ve onuruna sahip çıkma bilincini edimeli. Zihnini dogmalarla, dar kimlik tanımlamalarıyla boğuntuya getimemeli, bir tek suskun insan dahi görse; elinden tutmalı, onu dilendirmeli ve hatta ona dil olmalı. Hükmeden, efendiye-ister soyut, isterse kendi türdeşlerinden birini-kendisini ezme ve sömürme şansını tanımamalı. En can alıcı sözlerle gelse bile; ardında baskı altına alınan ve sömürmenin en ufak emaresini sezineyecek olursa, kaldırıp yere vurmali. Ama bunu herkese rağmen herkes adına değil-kendisine hakim olmazsa aynı tehlike kendisi için de geçerli olabilir-herkesle birlikte yapmalı. Üretim denilen uğraşın şekillendirdiği ilişkiden para ve çıkar bencilliğini ilelebet defetmeli. Bir insan ve bir de doğayı tutkuyla sevmeli. Herkes biraz kendisi olmak zorunda olduğu gibi, başkasını anlamak için kendisini karşısındakinin yerine koyabilmeli. Farklılığı bir zenginlik olarak değerlendirmeli ve berzeşmeyi reddetmeli.

-: Her şey kusursuzlaşır mı?

İnsan, arayışı seven bir varlık. Arayışı doğuran da kusurların varlığıdır. Her şey kusursuz işlemez, ama karartılan dünya -en başta da şu coğrafya- biraz daha yaşanabilir, insana layık hale gelebilir.

-: Yoksa?

Yaşanacak bir başka dünya aramak gerekecek. Tabii varsa!...

Mücadele Tarihinden

Fransız Devriminin kuramcılarını arasında Babeuf'un önemli bir yeri vardır. Eserinin özgünlüğünü anlamak için içinde yaşadığı toplumsal ortamı ve karşılaştığı başlıca sorunları kısaca görmek gerek.

1760 yılında dünyaya gelen Babeuf gençliğini Picardie'de geçirir. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Öğrenim olarak ne gördüyse babasından görür ve genç yaşta hayatını kazanmak zorunda kalır. Birçok işlere girip çıktıktan sonra, 1785'de tapu işlerinde çalışır. Bu iş, toprak sahiplerinin haklarını çok eski ve geçerliliği kalmamış birtakım ayrıcalık belgelerine göre aramaktır. Gerçekte, XVIII. yüzyıl sonlarında soylular sınıfı paraca güç bir duruma düşmüştü. Bu sınıf günün ekonomik hayatı (ticaret ve endüstri) dışında kaldığı için -çünkü saygınlığından bir şeyler yitirmeksizin bu hayata katılmazdı- tek geçim kaynağı olarak elinde yalnız topraklarının geliri kalmıştı. Ortaçağdan beri bu gelir değişmez, donmuş bir durumda idi. Oysa, ticaretin gelişmesiyle fiyatlar yükselmiş ve bu değişmez gelir artık

ihtiyaçları karşılamaz olmuştu. Onun için, sıkıntısını gidermek isteyen derebeylik kendi haklarını sonuna kadar kullanmaya, yani köylüyü daha da sömürmeye bakıyordu. Babeuf, tapu işinde çalışırken, bütün bunları görür.

Kendi deyimıyla "soylu sınıfın zorbalık ve bin bir dalavere ile toprakları ele geçirmiş sınıfları" öğrenir.

Bu derebeylik sömürçülüğünün yanı sıra, tarım ve endüstride kapitalist tipte birtakım ilişkiler çıkıyor ortaya: Zengin tarım bölgelerinde (özellikle Picardie'de) artık toprakların geliriyle yetinmeyen birtakım toprak ağaları, burjuvalar, kimi zaman da derebeyleri yeni yeni sömürme yollarına başvuruyor, gerek para karşılığında, gerek zorla köylünün topraklarını ele geçiriyor ve bunlarda yeni yöntemler deneyerek toprağın verimini arttırmaya çalışıyorlardı.

Bu değişimler de yine köylünün zararına oluyor; Odununu sağladığı, hayvanlarını olatığı topraklardan yoksun kalıyor ve toprak sahibinin ya da kiracısının buyruğunda ırgat olarak çalışıyor. Böylece, eskinin derebeyi-köylü karşıtlığına sömürgeci-proleterleşmiş köylü karşıtlığı ekleniyor.

Bu tarım kapitalizmi yanında, Picardie'de bir de endüstri kapitalizmi

doğuyor. Özellikle büyük kentlerde gelişen yün endüstrisi büyük sayıda yoksul emekçi kitlesini boğaz tokluğuna çalıştırmaya başlıyor. Belli noktalarda toplaşan bu kapitalist endüstri dışında, kendilerine bir gelir fazlası sağlamak isteyenler (kentlerde zanaatçılar, evlerinde çalışan işçiler, köylüler) örne ve dokuma işlerinde kullanılmak üzere lükel madde satın alacak, tezgah kuracak para bulamadıkları için, zengin birtakım tüccarların düşüyor ve onların sağladığı araçlarla çalışıp ürünlerini yok pahasına yine onlara satmak zorunda kalıyorlar.

Babeuf yakından gördüğü bu durumdan birçok dersler çıkarıyor kendisine: Önce, XVIII. yüzyıl filozoflarının, özellikle J.J. Rousseau ve Morelly'nin etkisi altında, özel mülkiyetin haksızlıklar üstüne kurulduğu sonucuna varıyor. Babeuf ilk sosyalist kuramlarını, devrimden az önce Arras Akademisi sekreteri olan arkadaşı Dubois de Fosseux'ye yazdığı mektuplarda taslak halinde verir. Sonradan Sonsuz Kadastro'ya aktardığı bu taslakta toprakların dağılmasını toplumsal eşitsizliği önlemenin tek yolu olarak gösterir.

Bunun yanı sıra, Babeuf sınıf çatışması düşüncesini geliştirmeye başlar. Gerçekte, devrimin girdi çıkışına bakıldıkça, işçi kitlesinin çeşitli yol-

lardan sömürüldüğünü daha açık seçik görmeye başlar ve kafasında yer alan sınıf çatışması kavramı, gerek öğretisinde, gerek eylem hayatında büyük bir önem kazanır.

Babeuf halktan, halk sınıflarından yana olan bu eylemler devrimin başlarında atılır. Bastille'in ele geçtiği haberini alır almaz, büyük bir coşku içinde Paris'e koşar ve başkentin devrim havasına kendini alabildiğine kaptırır. Picardie'ye dönüşünde, halkı yavaş yavaş belli amaçlara doğru seferber etmeye çalışır. önce, aides ve gabelle gibi dolaylı vergilere karşı baş gösteren hareketin başına geçer. Bu tüketim vergileri özellikle yoksul halkın sırtına binmekteydi. Üstelik toplama yolu da insan onurunu kırıcıydı. Babeuf sekiz yüz Commune'ün imzasıyla Millet Meclisine bir dilekçe gönderir. Bu kıskırtma hareketi yüzünden ilk defa olarak (Mayıs 1790) hapse alınır. Kısa bir süre sonra hapisten çıkınca, yeniden savaşa koyulur ve özellikle, başı geçen burjuvazinin çiğnediği 1789 Bildirisi'nin demokratik ilkelerini savunmaya başlar. Düşmanlarının iftirasına uğrar ve Paris'e sığınmak zorunda kalır (1793 başları)

Bu sefer, Paris Babeuf'ün düşüncesi üzerinde kesin bir etki yapar. 1793'ün Paris'idir bu, Fransa'nın en çok işçi ve zanaatçısının toplu bulunduğu bir yer. Sans-culotteslarla büyük burjuvazi arasında zorlu bir çatışma başlamıştır. Sınıf çatışması daha çok geçim gereçleri konusunda kendini göstermektedir: iç ve dış savaşlar ortasında, sans-culottes'lar ordu ile şehir halkının azığını makul bir fiyatla sağlayacak bir salma ve vergileme politikası istemektedirler. Büyük burjuvazinin en önemli bölümü olan büyük tüccarlar, gelir kaynaklarını kısıcak olan bu türlü ekonomik sınırlamalara var güçleriyle karşı koyuyorlar. Ama halk yalnız devrimin kurtaracağına inanan Montagnardlar halkın hak isteklerinin bir kısmını gerçekleştiriyorlar: En zorunlu aşlık maddelerini vergileyen yasayı koyu-

yorlar. Paris Komünü İşe komisyonunda görev alan Babeuf, o zamanın büyük ekonomik sorunlarını yakından görmek fırsatını buluyor. Tüketim maddelerinin dağıtımını artık onun gözünde büyük bir önem kazanıyor. Babeuf sosyalizminin bir üretim sosyalizmi değil, bir tüketim sosyalizmi oluşunun nedenlerinden biri buradan gelir.

Ama, devrimin bu kesin döneminde Babeuf birinci planda bir politik rol oynamıyor. O günlerde, özgürlükleri, hatta 1793 Anayasasını kısıtlayan olağanüstü bir hükümetin zorunluluğunu, karşı-devrimi ve büyük burjuvazinin bencilikliğini etkisiz bırakacak Terreur yönetiminin kaçınılmazlığını anlamıyor henüz. Demokratik kurumların serbestçe işlemesi, halk yararına çalışan bir politikanın zorunlu ve yeterli bir koşulu gibi görünüyor ona. Bu düşünce Babeuf'ü büyütüyor ve Robespierre'in politikasını desteklemekten alıkoyuyor.

Thermidore'da büyük burjuvazi Robespierre'i devirip tekrar başa geçiriyor. İlk kaygısı, varlığını ve kazançlarını sınırlayabilecek bir halk hükümetinin yeniden kurulmasını önlemek oluyor. Amacı, her şeyden önce, ekonomik özgürlüğü yeniden kurmaktır. "Maximum General" yasasının kaldırılması paranın değerini düşürüyor ve fiyatlar durmadan artıyor. Bunun sonucu olarak, bir yandan boyuna yoksulluğa halkın çıkardığı "aşlık ayaklanmaları" (Nisan ve Mayıs 1795) sürüp giderken, öte yandan savaş araçları ve besin maddeleri üzerinde hayasızca bir spekülasyon yaparak zenginleşen bir vurguncular sınıfı çıkıyor ortaya. Halkla burjuvazi arasındaki uçurum görülmemiş bir dereceye varıyor.

Robespierre'in düşüşünü özgürlüğün "ikinci doğuşu" diye selamlamış ve bu davranışıyla, bilmeyerek, karşı-devrimin ekmeğine yağ sürmüş olan Babeuf, durumu anlamakta gecikmiyor. Thermidor'cuların bir sınıf politikası gütmeleri karşısında Robespierre'i tutmamakla büyük bir yanılığa

düşüğünü açıklamaktan çekinmiyor. Böylece, Robespierre'in düşmesinden beş ay sonra, Babeuf büyük çapta politikaya atılıyor ve devrim düşmanlarına karşı açılan savaşın başına geçiyor. Thermidor'cuların yaptıkları kötülükleri açığa vurup demokratları, yasalara sınırlan içinde düzenli bir ayaklanmaya çağırıyor. Babeuf'ün durmadan sözünü ettiği ayaklanma kansız bir ayaklanmadır. Bununla beraber, Thermidor'cular Babeuf'ün bu davranışını tehlikeli bulup "İsyan hazırlamaya ve Millet Meclisi'ni dağıtmaya" çalışıyor diye suçlayarak onu hapse atıyorlar (Şubat 1795).

Arras ve Paris cezaevlerinde geçirdiği günler Babeuf'e birçok devrimciyle karşılaşmak fırsatını veriyor. Babeuf, el altından, cezaevinin içinde ve dışında düşüncelerini yayıyor. Hapis arkadaşlarından, özellikle XVIII. yüzyılın tanrıtanımaz filozofu Helvetius'ün öğrencisi Charles Germain'le tanıştıktan sonra materyalist düşüncelerinde kesin bir aydınlığa varıyor. Uzun zaman büyük politik sorunların içinde yoğrulmuş olan Robespierre'ci Buonarroti'den faydalanıyor. Babeuf hapisten çıktığı zaman, içinde zorbalığa karşı amansız bir savaş isteği duyuyor: "Zorbalar beni din bağışladılar. Onların gözünde bir canı olmaya çalışmazsam eğer, suç ortaklığı atmış olurum."

Directoire yönetiminde iş başına geçenerin Thermidor'cular zamanındaki aynı adamlar olduğunu gören Babeuf savaşını yalnız kralculara ve kralcılaşmış Directoire'cilere karşı değil, bilerek ya da bilmeyerek Directoire'le işbirliği yapanlara karşı da yönetiyor. Directoire, yönetim görevlerini kurnazca dağıtmakta ve bazı devrimcileri kendine bağlamaktaydı. Ayrıca, bütün kötülüklerin cumhuriyet rejiminden geldiğine halkı inandırma yolunda elinden geleni yapıyordu. Babeuf'ün halkı aldatanlara karşı açtığı savaşa katılanların sayısı gün geçtikçe artıyordu. Çünkü, yıldı- n ve kinle yönetilen Directoire politikası halk yığınlarının yoksulluğunu

arttırmaktan öte bir şey yapmıyordu. Babeuf, gazetesinde "halkı krallıktan kurtarmak" gerektiğini yazıyor, onun için de halka gerçek durumu göstermeye çalışıyor. Ona göre, halkın çektiği sıkıntılar cumhuriyet yönetiminden değil, o yönetimin sınıf düzeninden geliyordu. Sansculotte'lar, popüler bir parola etrafında bir araya getirmek gerekti. İlk birleşme noktası, devrimin ilk yılının anayasasına bağlanmaktı. Babeuf'un üçüncü yıl anayasasına karşı savunduğu bu anayasa ona göre "aristokrasinin cumhuriyete girişini onaylamakta" ve Fransa'nın yönetimini, "mal mülk sahiplerine" bırakmaktaydı.

Babeuf'un bu anayasayı seçmesi şüpheliydi: Bir kere, özü bakımından gerçekten demokratik bir anayasaydı ve halk onun ilkelelerini benimsemişti. Babeuf'e göre halkın son amacına yani "ortak mutluluğa" yalnız bu anayasa götürülebilirdi.

Berli yandan, Babeuf halkı "yeni den elektrikleme" için yöneticilere, Thermidore'dan önceki ilkelere dön-

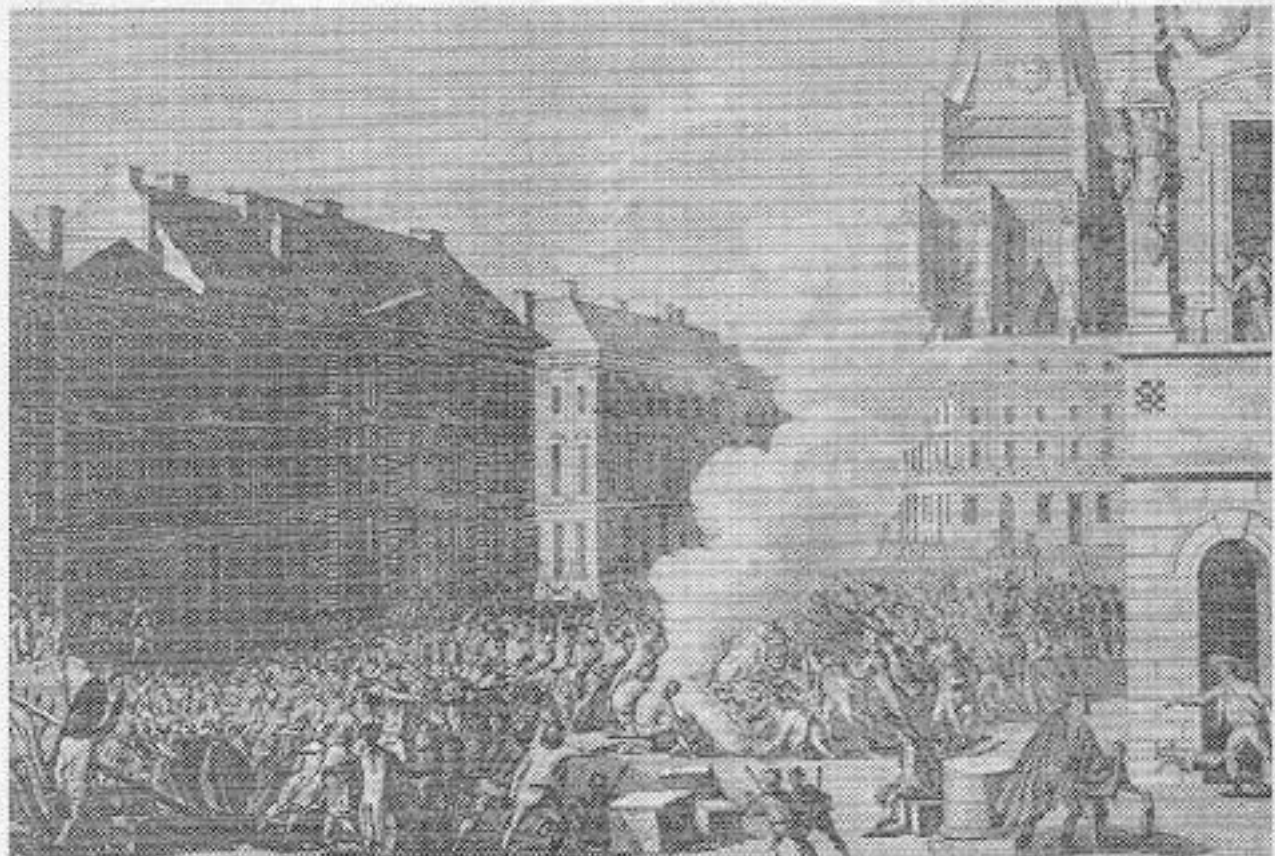
melerini hatırlatıyor. Sansculotte'lar onun izinden gidiyorlar. Hükümet sınıf politikasını bırakacak cesareti gösteremiyor. Babeuf amacına ulaşmak için her türlü düzeltme ve iyileştirme yollarını bırakıp sınıf savaşına başlamak gerektiğini anlıyor. Tribun adlı gazetenin 35. sayısı "Pleblerin manifestosu" başlıklı yazıyla halkı tek haklı olan toplumu, yani sosyalist toplumu kurmak için silahlı savaşa çağırıyor.

Babeuf bu düşüncelerini türlü yollarla yaymaya çalışıyor ve dostlarının yardımıyla büyük bir etki yapmayı başarıyor. Ama, Directoire'cular onun elinden bütün yasal eylemler olanaklarını yavaş yavaş alıyor, gazetesini kapatıyor ve kendini yskalayıp hapse atmak istiyor. Babeuf artık kaçak bir hayat sürmektedir. Yasa yolunu bırakmış, kurtarıcı ayaklanmayı hazırlamaktadır. Ayaklanma kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur. Ekonomik durum dayanılmaz bir noktaya gelmiştir: "Gök gümbürüyor. Hiçbir şey fırtınayı önleyemez artık."

Ne var ki hazırlanan savaşın düzenli olması gerek. Bu işi 'Eşitler'in ayaklanması yapacaktır. Mart 1796'da Babeuf etrafına devrimi hazırlayacak adamları topluyor: Dardie, Buonarotti, Felix Le Peletier ve Sylvain Marechal güçlü ve sağlam bir örgüt kuruyor: başında gizli bir yönetim komitesi. Her yönetim bölgesinden bu komiteye bir görevli ile orduyan beş kişi bağdır ve gerek kendi aralarında gerek yönetim kuruluyla doğrudan doğruya hiçbir temasları yoktur.

Bu örgüt 'Yeminliler'in kurduğu kapalı bir örgüt değil: Halkla sürekli bir bağlantı halindedir. Görevi, halkı propaganda ve örgütlenme yoluyla ayaklanmaya hazırlamaktır.

Eşitler halka ulaşmak için modern birtakım araçlardan faydalanıyorlar: Broşür, afiş, türkü gibi. Yeminliler gruplar halinde, yönetici komitenin günlük parolasını sokakta halkı toplayarak bildirmekle görevlidirler. Bu ekipler, aynı zamanda halkın ihtiyaçlarını ve isteklerini tam olarak öğren-

mek zorundadırlar. Bu bilgilere göre, yönetici komite en etkili propaganda temalarını bulabilecektir. Eşitler, 'ortak mutluluk'a götürecekleri halka sıkı sıkıya bağlı bir ileri-karakoldur.

Ayaklanma için devrimciler (yakalandıkları zaman fazla kayıp vermemek amacıyla) küçük gruplar halinde yerleştirilmiş, silah ve cephane depoları belirlenmiştir. Yönetim komitesi, ordudan ve polisten yardım sağlamaya çalışmış ve sağlamıştır. Ama bu yardım silahlar için yetersizdi. Yönetim komitesi, ordudan ve polisten yardım almak bakımından dostlar kazanmaya çalışıyor.

Babeuf'un ayaklanmadaki rolü iyi bilinmemekle birlikte, propagandayı yönettiği ve baş gibi görüldüğü biliniyor. Hükümet bunda yanılmıyordu.

Babeufçu propagandanın etkisi kendini göstermekte gecikmiyor. Gittikçe artan çalkanmalardan kuşkulanan Directoire baskısını artırıyor: Sıkı yönetim yasası, toplu tevkifler vs. Çok geçmeden Gisel adlı satılmışın biri ayaklanmayı haber veriyor ve hükümet 10 Mayıs 1796'da, Babeuf'le birlikte ele başları yakalıyor. İşçi mahalleleri bu haber üstüne ayaklanıyorsa da örgütlü olmadıkları için bir sonuç elde edemiyorlar.

Sanıkların yargılamak için halk hareketinden uzakta bir mahkeme gerekiyor. Hükümet yeminlilerden, Drouef'nin milletvekili olduğu bahaneyle Yüksek Adalet Mahkemesi'nden yararlanıyor ve Vendüme gibi uzak bir yerde duruşma başlıyor.

Savunmayı bölmek için Babeuf, sanık arkadaşlarının tutukları yolu benimsemek zorunda kalıyor. Ezici suçlamalara rağmen, hepsi de ayaklanmadan haberleri olmadığını, yalnız hükümete karşı saldırıda bulduklarını söylemekle yetiniyorlar. Babeuf, bu taktikten pek hoşlanmakla birlikte, sanıklık durumunun üstüne çıkıp suçlayan durumuna geçmeyi başarıyor. Sanıklar sırasını bir kürsiye çevirip halka bu davranışın ezenlerin ezilenlere karşı açtığı bir

dava, cumhuriyet ve özgürlük davası olduğunu söylüyor: "Jüri şu sorunu çözümlenmelidir: Fransa bir cumhuriyet olarak kalacak mı, yoksa yeniden bir monarşi mi olacak." Babeuf, bu kürsüden, 1789 İnsan Hakları Bildirisi'nde yazılı olan 'zulme karşı direme hakkı'nı zorbalara ve onların Bonapartçı uşaklarına karşı cesaretle savunuyor.

Yüksek Mahkeme Babeuf'le Dartehe'yi ölüm cezasına çarptırıyor. İkisi de mahkemede kendilerini haşerlemeye kalkıyorlarsa da başaramıyorlar ve ertesi günün sabahı giyotinde kahrmanca can veriyorlar.

Eşitlerin ayaklanması, birtakım çağdaşlara göre, burjuvazi ile kapita-

Hep aşın yoksulluğu yaymaya yönelik, zavallıların boyuna alın teri dökmesine yol açan bir eğitim planı yaptınız. Ona öyle birtakım kavramlar aşılarmaya çalıştınız ki, ihanetlerinizden şikayet edebileceğini, hatta bu ihanetleri yapabileceğinizi bile okulundan geçiremez olmuştu.

list rejimin son zaferinden önce, demokratların başa geçme uğrunda harcadıkları son bir çabadır. Bu ayaklanmanın bir başka tarihsel önemi sosyalizmi kurma yolunda atılan ilk adım olmasında ve ayrıca, yeni bir toplum kurmak için halkı harekete getirmesinde yepyeni bir yol tutmasındadır.

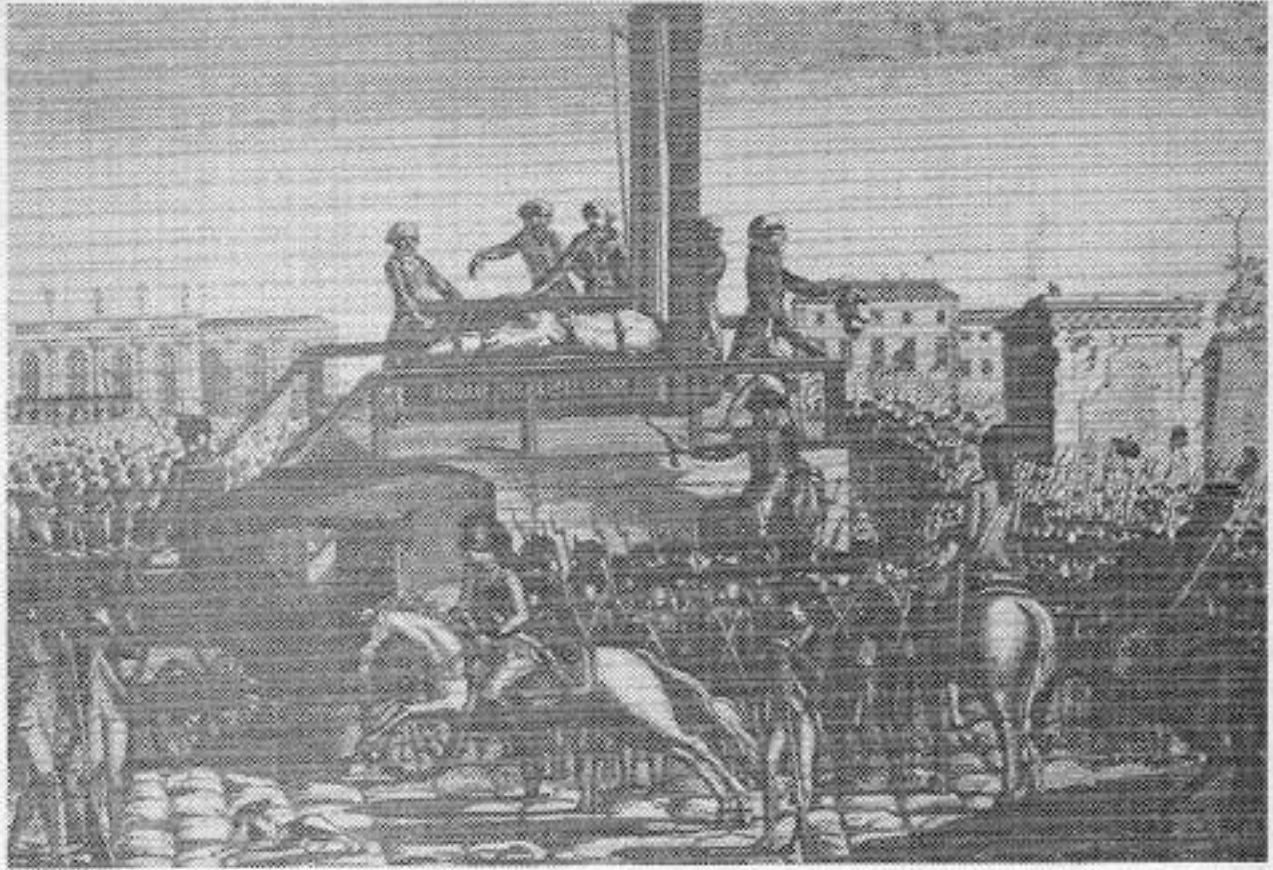
Kendi çeşidinde yepyeni olan bu gizli devrim örgütü, XIX. yüzyılda bütün proleter hareketlerini etkilemiştir.

**SOSYALİZM TARİHİNDE
BABEUUF'UN DÜŞÜNCESİNİN
ÖNEMİ**

Babeuf, bütün büyük devrimciler arasında, Fransız Devrimi'nin, doğrudan Directoire yönetimi ile burjuvazinin zaferine kadar, bütün gelişmesini görüp yaşayan tek insandır. Robespierre'in düşmesinden sonra, yani burjuva toplumunun ekonomik ve politik bakımlardan üstün geldiği dönemde Babeuf çabaların en zorlusuna girişmiştir. Devrimin bu aşaması Babeuf'ün görüşlerini enkonu etkilemiş ve onu XVIII. yüzyıl filozoflarının ve devrim başlarının ilerici kuramlarından ayırmıştır. Bununla beraber, unutmamalıdır ki, o günlerde kapitalizm daha henüz gelişmeye başlamıştır. Onun için Babeuf de ne modern burjuva toplumunun derin bir incelemeye dayanan eleştirisini, ne de geçerli çözüm yolları aramalı. Babeuf ten tam elli yıl sonradır ki, Marx kapitalist rejimin en gelişkin döneminde, Manifesto'yu yazabilmiştir.

Bu yenilik her şeyden önce Babeuf'ün sınıf savaşımına verdiği önemdedir. Ona göre, sınıf savaşı tarihin başlıca gelişim etkenidir.

Babeuf bu sonuca nasıl varmıştır? Önce devrim, ülkücü tarihsel anlayış ortadan kaldırmıştır. XVIII. yüzyıl filozoflarına göre tarih birkaç büyük adamın çabasıyla gelişmektedir. Oysa Fransız Devrimi tarihi, halk yığınlarının yazdığı apaçık gösteren canlı bir kanıt olmuştur. Babeuf yavaş yavaş şunu anlamıştır: Halk yığınları kendi çıkarları için savaşmaktadırlar, tıpkı onları sömüren küçük bir azınlık gibi. Bu gerçek, sınıflar arası çarpışma geliştikçe daha açıkça görünür olmuştur: Aristokrasinin bir yana itilmesinden sonra burjuvazi tek sömürücü sınıf olarak kalmış, ayrıca, Devrim'in son aşamasında politik gücü ve ekonomik özgürlüğü eline geçirir geçirmez bu sömürücülüğü büyük ölçüde artırmıştır. Thermidore Konvansiyon'u ve Directoire yönetimi altında, bu sömürmenin sonucu olarak halkın aşın yoksulluğu ile sömürücülerin yüzkarası lüksü korkunç bir karşılık doğurmuştur. Gözlerini açıp ayaklanmaya çalıştığı bu yoksul halk yığınlarıyla sıkı temas kuran Babeuf bu

yoksullarla varlıklılar arasındaki hak-sız ayrılığı daha bir açık seçik görmektedir.

Artık Babeuf her şeyi sınıf çatışması açısından ele almakta ve ona göre bir yargıya varmaktadır. Sınıf çatışmasının özünü incelerken, bunun bir sömürmeye dayandığını görüyor. Bu sömürme halkı sülük gibi emen küçük bir azınlığın işidir. Bir yanda, her şeyi üreten ama yoksulluk içinde kıvranan büyük bir kitle, öte yanda, "elini hamura dokundurmadan" gül gibi yaşayan bir azınlık. Ayrıca bu sömürücü azınlık, üstün durumunu sürdürürebilmek için bütün yollara başvurmaktadır. Babeuf, daha o zamandan, devletin bir alet, bir sınıfın bir başka sınıf üzerindeki egemenliğine alet olduğuna parmak basıyor. Bütün politik ve türesel kurumların egemen sınıfın baskısını yasalastırmaya çalıştığını görüyor: Yöneticiler vurguncuların suç ortağıdır; yasalar da, azınlığın çoğunluğu soymasına yetki veren "bir eşkıyalık" düzenini korumaktadır;

burjuvazinin tekelinde olan eğitim gerçeğe karşı kullanılan bir savaş silahıdır; ahlak, devlet gücünü elinde tutan sınıfa boyun eğerek her şeyin yolunda gidebileceğini halka öğütmekte; din de cennete gidebilmek için "bu dünyada yoksulun yoksul kalması" gerektiğini tekrarlamaktadır. Savaşlara gelince, onlar da, her şeyden önce, dışarda kazanılan zaferlerle içerideki baskıyı unutmurmaya yaramaktadır. Babeuf, kamusal kurumların sınıf politikasının iç yüzünü açıkça ortaya koyan ilk insandır.

Görüntüdeki gücüne rağmen bu toplumsal düzenin ne denli dayanıksız olduğunu açığa vuran Babeuf yeni bir devrimin kaçınılmazlığını söylemektedir. Ona göre, eşitsizlik mal mülk birikimine yol açar, öyle ki, sayısız gittikçe artan bir halk yığını artık geçinemem olur: "Yoksulların bu birikime karşı savaşı, önüne geçilemez bir zorunluluktur". Her zaman olanın her zaman olacağına inanımlarla alay eden Babeuf'e göre derebeylik toplu-

mu nasıl yok olmuşsa, burjuva toplumu da öyle yok olup gidecektir.

Bu devrim, yalnız tarihsel bir zorunluluk değil, aynı zamanda haklıdır da. Çünkü, büyük çoğunluğun yararına yapılacaktır. Bu düşüncesinde Büyük Devrim'in önderlerinin izinden giden Babeuf başkaldırma hakkını zamanlaştırmaya uğramayan bir hak olarak kabul ediyor. Ona göre, bu ayaklanma bir azınlığın zorbaca bir davranışı değil, ezilen halk yığınının başkaldırmasıdır.

Bu devrim başkalarının değişmesiyle olup bitecek bir şey değildir. Kurumların sınıf karakterinin iç yüzünü iyi bilen Babeuf onları yenileştirme yoluna gitmiyor: Eski toplum "onarılmaz"; o "kötülük araçları"ndan hiçbir şey alıkonamaz artık. Eski rejimden gelen her çeşit egemenliği ortadan kaldırmak, yepyeni bir düzen kurmak gerekmektedir. Böylece sömürücülerin dayanağı olan eski devlet makinesinin yok edilmesi düşüncesi doğuyor: Ne var ki,

yeni düzen de, bir süre, devrimin son zaferine kadar, bir sınıf devleti olacaktır; bu "devrimci hükümet devrimi tutanların yaranna ve onunla yaşayanların yıkımına" çalışacaktır. Bir süre için özgürlükleri kısıtlayacak ve "silahlı sansüclülte"lara, "küçük dükkan sahipleriyle küçük ailelere" dayanacak. Görülüyor ki, Babeuf'un istediği bir proletarya diktatörlüğü değil (çünkü işçi sınıfı henüz çekirdek halindedir), halk çoğunluğu yaranna bir diktatörlüktür.

Bu devrim kendiliğinden olacak değildir. Halk yığınları, durumlarının, güçlerinin ve varılması gereken amacın bilincine erdikleri zaman patlak verecektir. Ancak o zaman halk "o yıltmaz, o şaşırıcı enerjisini" kullanacaktır. Babeuf'un taktiğinin özü halka güvendir. Halk olmadan büyük bir iş başılamayacağını biliyordur çünkü.

Babeuf sınıf çatışmasını tarihe yön veren bir eksen ve sömürülen sınıfı tek devrimci sınıf kabul ederek, ilk defa şunu göstermiş oluyor ki, ana sorun, 1789'da sanıldığı gibi, hükümet biçimi sorunu değil, toplumsal sorundur.

Bu sınırlar, toplumun gelişim aşamasından gelmektedir: Babeuf'un yaşadığı günlerde kapitalizm henüz gelişmiş değildi. Büyük burjuvazi zenginliğini başlıca ticaret ve para oyunlarından (karaborsa) elde ediyordu. Modern tipte endüstri daha yeni yeni gelişmeye başlamıştı. Zanaatçılık hala üstün durumunu sürdürmekteydi. Proletarya henüz çekirdek halindedeydi. Bundan ötürü, Babeuf, ne bugün bizim anladığımız anlamda kapitalistlerle (yani üretim araçlarını ellerinde tutanlarla) proletarya arasındaki uyumsuzluğu, ne de artı-değer ile insanın insanı sömürme mekanizmasını biliyordu. Sömüren ve sömürülen, ezen ve ezilen, zengin ve yoksul terimlerini kullanımındaki belirsizlik kadar, mülkiyeti eleştirmeindeki yetersizlik ve vardığı çözümün düşselliği de buradan geliyor.

Babeuf, mülkiyet eleştirisinde

Rousseau ve Morelly'den öteye gidememiştir. Onlar gibi, sorunu ahlaksal bir açıdan ele almaktadır. Eleştiri ayrıca sağlam bir ekonomik çözümlemeye de dayanmamaktadır.

Bununla beraber, kapitalizmin gelişmesi Babeuf'un bir takım ekonomik sonuçları anlamasına yetecek kadar ilerlemiş sayılır. Ticaret ve ticaret alanındaki rekabetle ilgili incelemesi oldukça özgün sayılır: Babeuf aşın üretimden doğan buhranları sezebilmiştir: "Gelişigüzel üretildiği için sabı bulamama tehlikesi vardır." Özel mülkiyeti haksız diye suç-

Bir ulus düşünün ki, toplumsal kurumları bütün yurttaşlar arasında tam bir eşitlik sağlasın; üstünde oturduğu topraklar hiç kimsenin değil, herkesin olsun; her şey her çeşit ürüne ortak olsun. Bugün ulaştığımız genel bilgilere göre böyle bir ulusun durumu ne olabilir? Tabiat yasası bu çeşit kurumları yaşatır mı? Böyle bir toplum ayakta durabilir mi? Tam bir eşit dağıtımın yolları bulunabilir mi?

layan Babeuf, haklı bir düzen kurmak gerektiğini ileri sürüyor. Bu düzen Eşitler düzeni olacaktır.

Ama Babeuf'un yaşadığı dönemin toplumu, ona mülkiyetin bilimsel bir eleştirisini yapma olanağı sağlamadığı gibi, bilimsel bir çözüm bu-

lunmasına da imkan vermiyordu. Onun için, Babeuf de sosyalist toplumun açık ve düzenli bir açıklamasını bulamıyordu.

Babeuf'un sosyalizmi bir üretim sosyalizmi değil, bir tüketim sosyalizmidir: Toplumsal çabadan doğan bütün ürünler bir araya getirilip kişilere ihtiyaçlarına göre dağıtılacaktır. Herkesin, yetisine göre çalışması zorunludur; kolektif çalışmadan söz edilmez. Üretimin kişisel olduğu bir çağda, Babeuf ne üretim araçlarının topluma maledilmesini, ne de bir üretim sosyalizmi düşünebilirdi.

Marx'ın "gerçekten çok kaba ve yavan bir nitelikte" bulduğu bu sosyalizm düzeninde birtakım ilginç düşünceler çıkarabiliriz yine de: Eşitler toplumunda üretim pek çok gelişecektir, çünkü makineler artık işsizlik yaratmayacak, bir çeşit üretim planı konulabilecektir. Hatta bu plan işi hükümetin başlıca rolü olacaktır. Bu toplumda insan değişecek: Toplumsal afetler ortadan kalkacak, uygarlık gelişecek ve insanlık mutluluğuna kavuşacaktır.

EGİTİM*

Bugün akıl çağına erişmiş olan halk, şimdiki kadar sonsuz bir erginlik ve uğursuz bir uyumsuzluk içinde tutula gelmiş, bu yüzden de haklarını bilemez olmuştur. Onu birtakım saygı bağlarıyla kuşattınız, ruhunu ve bedenini bir sürü gülünç ve barbarca düzenlerle sınırsız sarıp sarmaladınız. Toplum içindeki baklı çıkarlarını korumalarına yarayacak şeyleri öğrenmesine fırsat verecek yerde, aklını çelmeye yarayan kör inançlar, kılı kırk yarmalar ve gülünç düşüncelerle oyaladınız onu. Hep aşın yoksulluğu yaymaya yönelen, zavallıların boyuna alın teri dökmesine yol açan bir eğitim planı yaptınız. Ona öyle birtakım kavramlar aşılamaya çalıştınız ki, ihanetlerinizden şikayet edebileceğini, hatta bu ihanetleri yapabileceğini bile aklından geçiremez olmuştu. Kısaca, yoksulun eğitimi ile kendi eğitiminiz arasındaki karşılık-

tan faydalanarak yoksulu daha da yoksul yapmayı başardınız ve kendinize öylesine kan ve insafsız bir yürek yağurdunuz ki, sizler gereksiz zeyler ve hazlar içinde yüzerken, açlıktan ölen berzeterlerinizi rahat rahat seyredebilirsiniz.

Eğer insanlar her zaman eşit bir eğitim görmüş olsalardı, ne olduklarını, kendi öz değerlerini uzun zaman bilmelerini engelleyen aptalca birtakım önyargıların kölesi olmazlardı hiç. Ufak bir azınlık büyük çoğunluğa hiçbir zaman o ağır zincirleri, zamanla ağırlığı biraz azalan ama yine de izleri bütün bütün silinmemiş olan zincirleri vurmayı göze alamazdı. Halk denilen varlık sadece yukarıdakilerin keyfi için acı çekmeye mahkum olmazdı hiçbir zaman.

Eğitim bizde herkesin hak isteyebileceği bir çeşit müzik haline gelmiştir. Hayatımız eğitimi törelerimize uymak bakımından zorunlu kalmıştır. Eğitim bilinmesi en önemli şeyi bilmek durumuna getirir bizi; erdemli sevmeye ve erdemli olmaya yönelir. Bizi aptallığımızdan ve en tehlikeli bir sürü kör inançlarımızdan kurtarır. İnsanın ne gibi hakları olduğunu gösterir, haklıyı haksızdan ayırt ettirir bize. Onun sayesinde başkalarının yardımı olmaksızın birtakım görevlere hak kazanırız; o olmadıkça da ne kadar kayınlırsak da boşunadır. Eğitim bizde yurt sevgisini uyandırmaya yarayabilir; bu sevgi, ha-zırlanmakta olan mutlu devrimden önce, bilindiği gibi, bütün bütün gözden düşmüştü.

Ulusların kaderi insanların eğitimde tuttukları yola bağlıdır. Hükmetmek sevdaşında olanlar bu politika gerçeğini her zaman çok iyi anlamışlardır. Bilgi yoksunluğu nasıl düzenbazlığın kurnazca sömürmelerine yol açmışsa, derebeylik ejderhasının büyümesine nasıl yararmışsa, nasıl tabiatla alay edeceğesine soylu tarlalar ve soylu kişiler yaratmışsa, yalnız büyük erkek kardeşe miras hakkı tanıyan aşırı ve

haksız zenginliklerin korunmasına yarayan o kanlı büyük evlat yasasını nasıl doğurmuşsa: Yalnız bilgiye kavuşmakla da, fısanı insan yapan değeri yeniden elde edebiliriz ve hepimizin ayaklanarak yok etmeye çalıştığımız çeşitli belaların yayılmasından doğmuş olan kötülükleri ortadan kaldırabiliriz.

(Sonsuz Kadastro'dan, 1789)

BABEUFÜN İLK SOSYALİST DÜŞÜNCELERİ

Bir ulus düşünün ki, toplumsal kurumları bütün yurttaşlar arasında tam bir eşitlik sağlasın; üstünde oturduğu topraklar hiç kimsenin değil, herkesin olsun; her şey her çeşit ürüne ortak olsun. Bugün ulaştığımız genel bilgilere göre böyle bir ulusun durumu ne olabilir? Tabiat yasası bu çeşit kurulan yaşatır mı? Böyle bir toplum ayakta durabilir mi? Tam bir eşit dağıtımın yolları bulunabilir mi?

(Dubois de Fosseux'ye Mektup'tan, 21 Mart 1787)

Dünyaya yeni bir düzen vermek isteyen şu adsız filozofu (1) çok beğendim. Ne yazık ki, dayanaklarını belirtmemiş. Bana kalırsa, bu filozof Cenevre yurttaşından (2) daha üeri gidiyor. Onun için bir hayaci diyorlar. Güzel hayaller kuruyordu gerçekten. Ama, bizimki daha iyisini yapıyor. Rousseau gibi o da şöyle düşünüyor. İnsanlar tam anlamıyla eşit oldukları için, özel olarak hiçbir şeye sahip olmamalı ama her şeyden ortakça faydalanmalıdırlar; öyle ki, doğarken kimse kimseden daha zengin olmamalı, çevresinden daha çok saygı görmemeli. Ama, böylece, bizim düzen kurucu, daha iyi yaşamamız için Rousseau gibi, bir meşe altında kamazı doyuralım, karşımıza çıkan ilk umaktan susuzluğumuzu giderelim ve daha önce yiyecek bulduğumuz o aynı meşe altında dinlenelim diye bizi ormanların ortasına göndermiyor, bize günde dört öğün yemek yediyor, doğru

dürüst giydürüp kuşatıyor bizi ve her birimize, yani aile babalarına bin lous'lık sevimli birer ev veriyor. İşte, toplum hayatının hazlarını tabii ve ilkel hayatınkilerle uzlaştırmak buna derler...

Ben, yaşa diyorum bu adama! Bu yeni cumhuriyeti kuracak ilk göçmenlerden biri olmaya karar verdim. Orada, rahat, memnun, çocuklarımın ve kendimin geleceğimize kaygısız yaşadığım sığrece, diladıkları kurallara ses çıkarmadan uyarım. Böyle bir düzen içinde yazarlık mesleğinde kalırsam, bizde daha seçkin sayılan meslek adamlarından küçük görünmemek sevindirecek beni. Bu adamlar acı gibi bakmayacaklar bana. Ben de, kendimi berberimle ya da kunduracımla bir gömekten üzülmeceğim. İşte, bu durumun gerçekleşmesi gerek. Bu yararlı ustaların aramızda zorunlu bir yeri yok mu? Beğenileri ve yetenekleri gereği hukuk okuyacak yerde bu mesleklerle yönelmişlerse, beğenileri ve yetenekleri gereği memurluktan yana gitmiş olanlardan ne diye daha az önemli saymalı- olanlar? Herkes memur olamaz ki. Memurluğa yükselen adam, en basit bir zanaatı öğrenmekte bir zavallı ve istidatsız işçinin çektiği sıkıntıyı çekmemiştir belki de. Doğarken tabiat kendisine cömert davranmadıysa, o mutsuz işçinin bunda ne suçu var? Talih izin verseydi, o da bütün bir cumhuriyeti yönetecek yetkide olurdu. Olamadıysa, niçin dün-ya nimetlerinden daha az faydalanmış?

(Dubois de Fosseux'ye Mektup'tan)

(1)1786'da yazılan ve Babeuf'ün adeta büyüleyen bir broşürün adsız yazarı.

(2) J. J. Rousseau.

Devrim Yazıları, Sabahattin Eyüboğlu / Vedat Günyol

* Babeuf'un kendi kaleminden

